

Kaisa Heiskanen

SOLIDAARISUUS AMERIKASSA

Systemaattinen käsiteanalyysi pohjoisamerikkalaisesta
sosiologiasta vuosina 1980–2021

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Kaisa Heiskanen: Solidaarisuus Amerikassa – Systemaattinen käsiteanalyysi pohjoisamerikkalaisesta sosiologiasta vuosina 1980–2021

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Maaliskuu 2024

Mistä puhumme, kun puhumme solidaarisuudesta? Solidaarisuus on laajasti käytetty käsite, mutta tuttuudestaan huolimatta sitä on vaikea määritellä. Nykyisten konfliktien, sotien sekä eriarvoisuuden kasvun rinnalla solidaarisuudesta on tullut yhä ajankohtaisempi kysymys. Se esitetään usein ratkaisuna kollektiivisen toiminnan haasteisiin. Kasvanut individualismi, väestön liikkuvuus, sekä kulttuurinen ja moraalinen pluralismi kuitenkin haastavat perinteiset ajatuksemme solidaarisuudesta (Stjernø 2005,2; Juul 2010, 255). Kirjallisuudessa onki esitetty, että tarvitaan uusi näkemys siitä, miten solidaarisuus on mahdollista postmodernissa yhteiskunnassa (Turner & Rojek 2001, 207).

Tässä tutkimuksessa syvennyn tarkastelemaan solidaarisuuskäsitteen käyttöä amerikkalaisessa sosiologiassa. Tutkimukseni kiinnittyy edellä esitettyyn teoreettiseen keskusteluun, sekä kirjallisuudessa havaitsemaani käsitteelliseen ongelmaan. Tavoitteenani on jäsentää ja tämentää olemassa olevaa tietoa solidaarisuuskäsitteen käytöstä sosiologiassa, sekä avata uusia näkökulmia jatkotutkimusta varten.

Tutkimuksen aineisto muodostuu 31 sosiologisesta tieteellisestä artikkelista vuosilta 1980–2021. Aineisto on kerätty systemaattisesti kolmesta Pohjois-Amerikkalaisesta lippulaivalehdestä American Journal of Sociology, American Review of Sociology ja Annual Review of sociology syksyllä 2021. Tutkielman metodina toimii aineistolähtöinen systemaattinen käsiteanalyysi. Nojaan käsiteanalyysissä metodologisesti Juha Näsin (1980) ja Anu Puusan (2008) käsiteanalyysin metodologisiin jäsenyksiin. Analyysin apuna käytän tieteenfilosofista teknistä terminologiaa, sekä hermeneuttista tekstien tulkintatapaa.

Tutkielman päätulokset voidaan jäsentää kolmeen löydökseen. Ensimmäinen sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä moninaisesti suhteessa teoriaan, metodologiaan ja empiriaan. Tästä syystä käsitteen saamat merkityssisällöt ovat moninaisia ja näyttäytyvät keskenään ristiriitaisina. Toiseksi olen jäsentänyt solidaarisuuskäsitteen käyttöä kahden analyttisen tason kautta. Näitä tasoja ovat abstraktin ajattelun taso ja kielellä tekemisen taso. Abstraktin ajattelun tasoon liitä käsitteen yleisen semantiikan ja intuitiivisen käytön. Intuitiivisessa käytössä käsitteen yleinen semantiikka ei tavoita konkreettisia ilmiöitä tai empiirisiä kausaalisuhteita. Käsitteen semanttinen sisältö on yleispiirteistä, kontekstista irrotettua ja kuvastaa universaalia ideaa yhteistyökykyisyydestä tai koheesiosta. Kielellä tekemisen tasoon liitän sen mitä sosiologit tekevät solidaarisuuden käsitteellä osana tieteellistä tutkimusta. Kielellä tekemisen kautta käsitteen yleinen semantiikka laajenee ja muuttuu yhä partikulaarisemmaksi. Kolmanneksi kielellä tekemiseen liittyen olen edelleen jäsentänyt aineistosta esiin kaksi käsitteenkäyttöluokkaa, joita ovat yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta ja jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa. Luokat eroavat toisistaan siinä, mitkä empiiriset tekijät (empiiriset ennakkoehdot) edeltävät ilmiöitä, joita sosiologit

nimeävät solidaarisuudeksi. Arvioin solidaarisuuteen liitettyjen ristiriitaisuuksien liittyvät käsitteelliseen ulottuvuuteen ja sen jäsentämättömyyteen suhteessa empiirisiin ilmiöihin, joita sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi.

Avainsanat: solidaarisuus, solidaarisuuskäsite, käsiteanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelma

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 KIRJALLISUUSKATSAUS SOLIDAARISUUDESTA	3
2.1. ETYMOLOGIA	3
2.2. SOLIDAARISUUS YLEISESTI YHTEISKUNTATIETEISSÄ	3
2.3. SOLIDAARISUUSKÄSITTEEN HISTORIAA SOSIOLOGIASSA.....	6
2.4. SOLIDAARISUUDEN KÄSITETTÄ KOHTAAN ESITETTY KRITIIKKI.....	9
2.5. MYÖNTEINEN SUHTAUTUMINEN KÄSITTEEN KÄYTTÖÖN	11
2.6. KÄSITTEELLINEN ONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN MUOTOILU	13
3 METODOLOGIA	14
3.1. METODOLOGIAN VALINTA	14
3.2. TIETEENFILOSOFISET TAUSTAOLETUKSET	15
3.3. KÄSITEANALYYSI JA METODOLOGISET VÄLINEET	17
3.4. HERMENEUTIikka	21
4 AINEISTO	22
4.1. AINEISTON VALINTA.....	22
4.2. AINEISTON KERÄYS	24
4.3. AINEISTON RAJAUS	28
5 AINEISTON ANALYYSI	29
5.1 AINEISTON YLEISET PIIRTEET	30
5.2. ABSTRAKTI AJATTELU JA KIELELLÄ TEKEMINEN	32
5.3. KÄSITTEEN KÄYTÖN KAKSI LUOKKAA	35
5.3.1. <i>Yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta</i>	36
5.3.2. <i>Jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa</i>	55
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
6.1. TULOSTEN YHTEENVETO	65
6.2. TULOKSISTA SEURAAVIA PÄÄTELMIÄ.....	71
LÄHTEET	74
PRIMÄÄRI-AINEISTO	74
TULKINTAKIRJALLISUUS	76

"They brought into a verbal formulation the meaning of a situation; they explained it, sometimes in words that concealed as much as they revealed." (Palmer 1969, 20).

1 Johdanto

Mistä puhumme, kun puhumme solidaarisuudesta? Solidaarisuus on laajasti käytetty käsite niin yhteiskuntatieteissä kuin kansan keskuudessa, mutta tuttuudestaan huolimatta käsitettä on vaikea määritellä ja se vaikuttaa yhdelle monimutkaisimmista ilmiö- ja käsittekokonaisuuksista. Kuten Émile Durkheim on esittänyt, solidaarisuus ei ole mielekkäästi alistettavissa eksaktin tarkkailun kohteeksi, saati mittaamisen alaiseksi (Barbalet 2006, 602). Pro gradu -tutkielmani keskittyy tutkimaan solidaarisuuskäsitteen käyttöä sosiologiassa. Aihe on jatkoa kandidaatintutkielmalleni *Kysymys globaalista solidaarisuudesta – Yhteinen hyvä ja jakamisen periaatteet*, jossa tarkastelin globaalin solidaarisuuden mahdollisuutta teoreettisen kirjallisuuden valossa.

Solidaarisuus on sosiologisesti merkittävä aihe ja käsite, sillä se liittyy kiinteästi sosiologian klassisiin kysymyksiin yhteisöjen koheesiosta, toimintakyvystä ja järjestäytyneisyydestä. Temaattisesti solidaarisuus koskettaa myös monia ajankohtaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä, sekä globaaliin tilaan ja sen hallintaan liittyviä kysymyksiä. Konfliktien ja sodan, sekä eriarvoisuuden kasvun ja yhteiskunnallisen polarisaation rinnalla solidaarisuus liitetään usein argumentteihin paremmasta ja oikeudenmukaisemmasta maailmasta (kts. Sihvola 2011, 163). Julkisissa keskusteluissa solidaarisuus ja sen lisääminen ihmisten ja yhteisöjen kesken esitetäänkin usein ratkaisuna näihin moninaisiin globaaleihin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Poliitiikan tutkija Steinar Stjernø (2005, 2) kuitenkin huomauttaa, että kasvanut individualismi ja henkilökohtainen vapaus valita ja muovata omaa polkuamme maailmassa haastaa perinteiset ajatuksemme solidaarisuudesta.

Kandidaatintutkielman aikana kiinnostuin syvemmin siitä, onko solidaarisuuteen liitettviä vaatimuksia mahdollista toteuttaa, ja mistä oikeastaan puhumme, kun puhumme solidaarisuudesta. Tämän lisäksi kiinnitin huomiota tanskalaisen sosiologin Søren Juulin (2010, 2013) ajatukseen, jossa solidaarisuudesta tulisi kehittää uutta teoriaa sosiaalisen koheesion ja järjestyksen olosuhteiden perusedellytyksenä. Kiinnostuin ajatuksesta. Se vaikutti yhtä aikaa houkuttelevalle ja ristiriitaiselle. Juulin (2010, 2013) normatiivinen teoria solidaarisuudesta ei kuitenkaan tarjonnut vastauksia siihen miksi ympärillämme todellistuva

maailma ei vastaa näitä teoreettisia hahmotelmia. Oma ajatuksellinen ongelmani solidaarisuuteen liittyvän teorian kanssa tiivistyy sosiologi Howard S. Beckerin toteamukseen ”social scientist can rarely persuade anyone to turn their real (not simulated) homes or communities into the tracks on which our theories might run.” (Becker 1998, 124).

Kuten Risto Heiskala (1995) toteaa, yhteiskuntateorian lupaus on kyky jäsentää ympäröivän todellisuuden monimuotoisuutta, sekä pohjata tutkimus ja toiminta selkeästi ilmaistuun käsitteelliseen kehikkoon. Kysymys kuuluukin, millainen kapasiteetti solidaarisuuden käsitteellä on jäsentää sosiaalista todellisuutta, sekä miten tai mistä lähtökohdista solidaarisuuden uutta teoriaa on mahdollista laatia? Heiskalan (1995) mukaan yhteiskuntateoria on valaisevaa silloin kun se tarjoaa empiirisen moninaisuuden jäsentämiseen käyttökelpoisia käsitteellisiä kehikkoja.

Tätä ajatusta seuraten tutkielmani aihe ja tutkimusongelma liittyy kirjallisuudessa havaitsemani solidaarisuuden käsitteen liittyvään käsitteelliseen ongelmaan. Käsitteellinen ongelma muodostuu solidaarisuuskäsitteen käytön runsauden, sekä sen saamien moninaisten, ristiriitaisten ja vaikeaselkoisten merkityssisältöjen ympärille. Tavoitteenani on jäsentää solidaarisuuskäsitteen käyttöä sosiologiassa, sekä selvittää mitä sosiologit tekevät solidaarisuuden käsitteellä. Itselleni sosiologia edustaa erityisesti kykyä tehdä sosiaalista todellisuutta ymmärrettäväksi. Onkin todettu, että juuri tästä syystä sosiologien tulisi tutkia myös itseään ja sitä millaisten käsitteellisten välineiden kautta tarkastelemme maailmaa. Tällöin myös sosiologiassa käytettävät käsitteet tulisi alistaa kriittisen ja systemaattisen tarkastelun alaisiksi. (Pirttilä 2005, 59.) Solidaarisuuskäsitteen tutkimiselle on myös painava syy, sillä se on edelleen avainasemassa yhteiskuntateoriassa (Stjernø 2005, 1).

Tutkielmani metodina toimii aineistolähtöinen systemaattinen käsiteanalyysi ja tutkielman aineisto muodostuu 31 sosiologisesta tieteellisestä artikkelista. Artikkelit on kerätty systemaattisen aineistohaun kautta kolmesta Pohjois-Amerikkalaisesta tieteellisestä lehdistä syksyllä 2021. Tutkielman rakenne mukailee käsiteanalyysin metodologista jäsenystä (kts. Näsi 1980; Puusa 2008). Lähden liikkeelle kirjallisuuskatsauksesta, jonka pohjalta muotoilen tutkimusongelman. Tämän jälkeen siirryn esittelemään käyttämäni käsiteanalyttistä metodia,

jonka avulla analysoin aineistossa esiintyvää käsitteen käyttöä. Johtopäätösosiossa vedän yhteen aineistonanalyysistä esiin nostamani havainnot, sekä esitän jatkotutkimusaiheita.

2 Kirjallisuuskatsaus solidaarisuudesta

2.1. Etymologia

Solidaarisuus-sana on peräisin latinan kielen adjektiivista *solidus*, joka tarkoitti antiikissa tiivistä, lujaa, aitoa, täyttää ja jakamatonta. *Solidus* adjektiivin neutraalista muodosta johdettu substantiivi *solidum* tarkoitti 'yhtä lujaa kuin maan kamara' tai yhtä tukevaa kuin neljällä jalalla seisova pöytä. Esimerkiksi roomalainen filosofi Seneca käytti ilmaisua *in solido esse* 'olla turvassa', joka pohjautui ajatukseen lujasta maasta jalkojen alla. Adjektiivin ja substantiivin lisäksi voidaan mainita myös verbi *solidare*, joka tarkoittaa 'tiivistää' tai 'vahvistaa'. (Kivistö 2011, 30–31.) Käsite *in solidum* esiintyi roomalaisessa oikeudessa ja viittaa yhteisvastuullisuuteen tai yhteisvastuun asemaan rahoitusvelassa (Pensky 2008, 6; Kivistö 2011, 31.) Modernin kielen sana solidaarisuus perustuukin edellä kuvattuun sanan oikeudellistaloudelliseen käyttöön. Sana oli varhaisessa vaiheessa lähinnä lakitieteellinen termi, joka liittyi yhteisvastuullisuuteen. Hiljalleen melko rajatusta talous- ja lakitieteen termistä kehittyi kuitenkin laajempi yhteiskunnallisia sidossuhteita ilmentävä solidaarisuuden käsite. Tähän päivään asti solidaarisuus käsitteen semantiikassa on säilynyt ajatus yhteisvastuullisuudesta. (Kivistö 2011, 31–32.)

2.2. Solidaarisuus yleisesti yhteiskuntatieteissä

Solidaarisuuden on esitetty olevan yksi yhteiskuntateorian ja sosiologian keskeisimmistä käsitteistä. (Kuusela 2005, 152; Stjernø 2005, 1; Turner & Rojek 2001, 7, 68). Solidaarisuutta sosiaalisena ilmiönä ja ideana onkin tutkittu laajasti yhteiskuntatieteiden parissa, muun muassa filosofian, politiikan, sosiaalipsykologian, sosiologian, taloustieteiden, antropologian kuin sosiaalipedagogiikan puolella. Tämän takia solidaarisuuskäsitteen merkityssisältö ja sen tarkastelun tulokset ovat varsin moninaisia, hajanaisia ja kontekstisidonnaisia. (Laitinen & Pessi 2011, 8; Laitinen & Pessi 2015, 10; Stjernø 2005, 16–21.) Solidaarisuutta on tutkittu

esimerkiksi yksilön ja yhteisöjen, yhteiskuntien sekä koko ihmiskunnan näkökulmasta. (Laitinen & Pessi 2011, 18).

Yleisesti yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa solidaarisuus on liitetty yksilöiden ja yhteisöjen väliseen yhtenäisyyteen ja järjestäytyneisyyteen. Sosiologian sanakirjoissa solidaarisuus määritellään muun muassa ryhmän muodostumisen, sosiaalisen järjestyksen ja koheesion perustana (Barbalet 2006, 602–603), sekä ihmisten välillä vallitsevana vastavuoroisuutena (Kuusela 2005, 152). Kirjallisuudessa solidaarisuudella viitataan usein jaettuun myötätunnon tunteeseen yksilöiden ja ryhmien välillä, joka ajaa toimijoita keskinäiseen vastavuoroiseen ja toisia tukevaan toimintaan. Tämän osaltaan ajatellaan lisäävän yhteisön sosiaalista inklusiota ja koheesiota. (Fetchenhauer ym. 2006, 8–10; Laitinen & Pessi 2011,7–9; Laitinen & Pessi 2015,11–12; Wilde 2013,1–2, 15.) Nykyisissä keskusteluissa korostuu myös näkemys, jossa solidaarisuus nähdään yhtäältä yksilöiden tai ryhmien keskinäisenä tunnustuksena ja arvostuksena, sekä oikeudenmukaisena toimintana. (Juul 2013, 2–3; Laitinen 2015, 126–127). Solidaarisuuden sosiaalisena ilmiönä sanotaankin sisältävän moraalisia velvoitteita tai sitoumuksia. Tässä mielessä solidaarisuutta onkin usein kuvattu veljeyden, toveruuden ja ystävyuden kaltaiseksi ilmiöksi, joka tiivistyy lauselmaan ”yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta”. (Laitinen & Pessi 2011,7–10; Laitinen & Pessi 2015, 10–13.)

Nykyisin solidaarisuuden tutkimuksessa painottuvat erilaiset näkökulmat, sekä se, millaisista elementeistä solidaarisuuden ajatellaan koostuvan. Esimerkiksi filosofi Larry May (1996, 44) on määritellyt solidaarisuuden koostuvan viidestä eri elementistä, joita ovat tietoinen identifikaatio ryhmään, tunnesiteet, yhteiset intressit, jotka liittyvät ryhmän hyvinvointiin, jaetut arvot ja uskomukset, sekä valmius moraalisen tuen antamiseen. Keskeiseen asemaan Mayn (1996, 44) teoriassa asettuvat ryhmään samaistuminen ja ryhmän jäsenten homogeenisyys, jolla viitataan jäsenten yhteiseen historiaan, kieleen, kulttuuriin tai muuhun yksilöitä yhdistävään tekijään. Tälle vastakkaisena näkemyksenä solidaarisuus voidaan ymmärtää myös välineellisestä näkökulmasta käsin (Lehtonen & Liukko 2011, 111). Lehtonen & Liukko (2011, 111) puhuvat vakuutusolidaarisuudesta, jossa vakuutus toimii vastavuoroisen vastuun järjestämisen muotona, ja tätä kautta se voidaan ymmärtää myös yhteiskunnallisen solidaarisuuden tuottamisen välineenä (Lehtonen & Liukko 2011, 130). Vakuutussolidaarisuus nähdään luonteeltaan teknisenä, sillä se on ihmisten tietoisesti suunnittelemaa,

institutionaalisesti tuotettua ja säänneltyä, eikä se toteutuakseen vaadi jaettua tunnesidettä tai identiteettiä vakuutuksen piirissä olevien ihmisten kesken. Vaikka vakuutusolidarisuus eroaa yleisimmin määritellystä normeihin ja samanlaisuuteen perustuvasta solidaarisuudesta, se ilmentää kuitenkin solidaarisuuskäsitteen ydinpiirrettä yhteisvastuusta (Lehtonen & Liukko 2011, 116–117).

Erityisesti politiikan tutkimuksen puolella solidaarisuudesta on kirjoitettu runsaasti. Poliitiikan tutkimuksen näkökulmasta solidaarisuus määrittyy erityisesti valmiutena kollektiiviseen toimintaan, sekä valmiutena jakaa resursseja toisten ihmisten kanssa, jotka ovat vaikeuksissa tai avun tarpeessa (Stjernø 2005, 2, Scholz 2008, 51). Poliittisessa solidaarisuudessa kyse on ihmisten aktivoitumisesta tiettyyn yhteiskunnalliseen tilanteeseen tai epäoikeudenmukaisuuteen (Scholz 2008, 51), joka näkyy valmiutena institutionalisoida kollektiivinen toiminta oikeuksien ja kansalaisuuden vahvistamisen kautta (Stjernø 2005, 2). Myös Laitinen ja Pessi (2015, 15–16) nostavat esiin yhteiskunnallisen solidaarisuuden, jonka keskeisin kysymys liittyy distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen ja sosiaalipalveluiden järjestämiseen.

Näiden moninaisten tulokulmien ja määrittelyjen lisäksi, solidaarisuutta on jäsennetty myös normatiivisesta ja empiirisestä eli kuvailevasta näkökulmasta käsin (Laitinen & Pessi 2011, 7; Laitinen & Pessi 2015, 10–11; Stjernø 2005, 18; Pensky 2008, 1). Empiirisenä käsitteenä solidaarisuus kuvailee tai selittää erikokoisten ihmisyyhteisöjen ja ryhmien yhtenäisyyttä ja järjestäytyneisyyttä. Solidaarisen yhteiskunnan tai yhteisön vastinpariksi asetetaan usein Hobbesilainen yhteiskunta, joka on kaaoksen tilassa ja yksilöiden välillä vallitsee raaka kilpailu vähäisistä resursseista. Solidaarisuuden normatiivinen ulottuvuus liittyy puolestaan ajatukseen, jossa yhteisvastuuseen ja jaettuihin periaatteisiin rakentuvaa yhteisöllisyyttä pidetään moraalisesti parempana vaihtoehtona, kuin pakkoon, sortoon ja egoismiin perustuvaa sosiaalisen järjestäytymisen tapaa. (Laitinen & Pessi 2011, 1–10; Laitinen & Pessi 2015, 10–11.)

2.3. Solidaarisuuskäsitteen historiaa sosiologiassa

Sosiologiassa solidaarisuuskäsitteen historia linkittyy erityisesti sosiaalisen järjestyksen teorioihin, jotka pyrkivät selittämään miten modernissa yhteiskunnassa vallitseva yhtenäisyys ja sosiaalinen järjestys on mahdollista (kts. Durkheim 1990, Turner & Rojek 2001, Pensky 2008, Juul 2013). Sosiaalisen järjestyksen ja solidaarisuuden tutkimuksen juuret juontavat 1800-luvulle, jolloin yhteiskunnallinen muutos herätti kysymyksiä sosiaalisen järjestyksen koheesiosta ja legitimitetistä (Turner & Rojek 2001, 60–70). Yhteiskuntafilosofit ja sosiologit näkivät perinteisten yhteenkuuluvuuden tunteiden ja sosiaalisten siteiden repeytyvän auki prosessissa, joka synnytti modernin yhteiskunnan (Stjernø 2005, 1). Yhteiskuntajärjestyksen perinteiset ehdot, kuten jaettu maailmankatsomus, yhteiset arvot ja uskonto, olivat jäämässä väestönkasvun, työnjaon, maallistumisen ja urbanisaation jalkoihin (Durkheim 1990, 16; Turner & Rojek 2001, 69–70). Klassisen sosiologian sanotaankin kohonneen vastauksena näihin yhteiskunnallisiin muutoksiin, sekä kritiikkinä utilitaristisille ja instrumentaalisille talousteorioille, joiden ei katsottu riittävällä tavalla selittävän ihmisten toimintaa, motivaatioita ja sosiaalista järjestystä (Turner & Rojek 2001, 69–70). Stjernø (2005, 1) esittääkin että sosiologit näkivät solidaarisuuden keinona yhteiskunnan ja yhteisöjen sosiaalisen koheesion ja integraation palauttamiseen.

Sosiologian klassikoista solidaarisuudesta ovat kirjoittaneet muun muassa Auguste Comte, Émile Durkheim, Max Weber, Karl Marx ja George Simmel (Stjernø 2005, 26–41; Barbalet 2006, 603). Auguste Comten sanotaan tuoneen solidaarisuuden käsitteen sosiologian pariin. Comten solidaarisuuden käsite ja idea liittyy yhteiskunnan integratiivisten mekanismien jäsentämiseen, joita ovat muun muassa jatkuvuus sukupolvien välillä, sekä yhteiset arvot ja ideat. (Stjernø 2005, 30–31.) Karl Marxin kirjoituksista voidaan puolestaan erottaa kaksi solidaarisuuden ideaa (Stjernø 2005, 46–47). Ensimmäinen näistä on Marxin teoria työväenluokan solidaarisuudesta, joka kehittyi kapitalistisen talousjärjestelmän luoman yhteiskunnallisen muutoksen keskellä. Marxin käytössä solidaarisuuden käsite liittyi luokkatietoisuuden kehittymiseen sekä yhteiskunnallista sortoa ja epäoikeudenmukaisuuksia vastaan kamppailuun (Stjernø 2005, 46–47; Barbalet 2006, 603). Marxin teoria työväenluokan solidaarisuudesta loi myöhemmin pohjaa yhteiskuntateorialle, jossa solidaarisuuden nähdään kohoavan sosiaalisista rakenteista, joissa yksilöiden kesken vallitse homogeenisyys. (Stjernø

2005, 42–43, 47). Marxin toinen idea solidaarisuudesta liittyy kapitalismin jälkeisessä yhteiskunnassa vallitsevaan niin sanottuun ideaaliin solidaarisuuteen, jossa kaikkien ihmisten välillä vallitsee aito yhteisöllisyys ja tasa-arvo (Stjernø 2005, 46–47). Georg Simmel puolestaan liitti solidaarisuuden konfliktiteoriaan, jossa solidaarisuuden ja ryhmän kiinteyden nähdään nousevan, ei ensisijaisesti kulttuurista tai ryhmän sisäisestä rakenteesta, vaan ulkoisesta paineesta, jonka aiheuttaa konflikti toisen ryhmän kanssa. (Simmel 1964, 70, 75–82; Barbalet 2006, 603). Simmel (1964, 112–116) esitti myös että yksilöt voivat kuulua samanaikaisesti useampaan ryhmään.

Sosiologian klassikoista luultavasti tunnetuimman teorian solidaarisuudesta on kirjoittanut Émile Durkheim (1990). Durkheim esittää, että solidaarisuus toimii yhteiskunnan kiinnipitävänä voimana ja se on yksi normatiivisista mekanismeista, joka sitoo yksilöt yhteiskuntaan (Durkheim 1990, Stjernø 2005, 33). Durkheim tulkitsi 1800-luvulla tapahtuvan yhteiskunnallisen muutoksen solidaarisuutta murentavana kehityskulkuna, johon liittyi myös näennäinen ristiriita yksilön samanaikaisesti kasvavasta vapaudesta ja riippuvuudesta yhteiskuntaan. (Durkheim 1990, 16; Turner & Rojek 2001, 69–70). Durkheim esittää teoriassaan yhteiskunnallisen muutoksen johtavan sosiaalisen solidaarisuuden muutokseen, joka kehittyi yhä lisääntyvän työnjaon ja väestönkasvun seurauksena (Durkheim 1990, 16). Tätä ajallista muutosta kuvaavat Durkheimin (1990) erottelemat kaksi solidaarisuuden muotoa, joita ovat mekaaninen ja orgaaninen solidaarisuus.

Mekaanisella solidaarisuudella Durkheim (1990) viittaa esimoderniin yhteisöllisyyteen ja yhteiskuntajärjestykseen, joka perustuu vahvaan rikoslakiin, auktoriteettiin ja uskonnollisuuteen, eikä työnjako ole vielä pitkälle kehittynyttä. Mekaanisen solidaarisuuden perustana toimivat perinteiset yhteisöt, näiden yhteisöjen homogeenisuus, sekä vahva kollektiivinen tajunta. (Durkheim 1990, 76–110.) Usein Durkheimin mekaanisesta solidaarisuudesta puhuttaessa viitataan myös moraalisiin yhteisöihin. Orgaanisen solidaarisuuden sidosvoima perustuu taas yksilöiden välisiin keskinäisriippuvuuksiin, jotka syntyvät edelleen kasvavan työnjaon seurauksena. Durkheim (1990) mukaan orgaanisen solidaarisuuden kehittyminen edellyttää kuitenkin mekaanisen solidaarisuuden olemassaolon, eli jaetun ymmärryksen oikeasta ja väärästä, sekä yksilön suhteesta laajempaan yhteisöön.

Durkheimin mukaan jaetun kollektiivisen tajunnan ja moraalien pohjalta kehittyi legitiimi keskitetty hallinnan järjestelmä, transendaali auktoriteetti, joka ottaa kolmannen osapuolen ja sovittelijan roolin yksilöiden välisistä sopimuksellisista suhteista. (Durkheim 1990, 57–214.) Solidaarisuus ei siis katoa yksilöiden eriytymisen myötä vaan pikemminkin, mukautuu muuttuviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. (Durkheim 1990, 163–169.)

Tuoreemmat sosiologiset näkemykset solidaarisuudesta jatkavat klassikoiden jalanjäljissä, tutkien ryhmien integratiivisia mekanismeja. Esimerkiksi tanskalainen sosiologi Siegwart Lindenberg (2006, 2015) lähestyy solidaarisuutta mikrososiologisesta näkökulmasta käsin. Lindenbergin (2006, 2015) mukaan sosiologiassa solidaarisuus nähdään usein tietynä joukkona kollektiivisia normeja, jotka yhdessä edistävät ryhmän toimintakykyä, joka taas osaltaan mahdollistaa yhteisen hyvän tuottamisen (Lindenberg 2015, 30). Lindenberg (2015) kysyy mitä ovat nämä normit, jotka ohjaavat käyttäytymistä, mitkä tekijät vaikuttavat niiden saavuttamiseen, sekä minkä kokoisissa ryhmissä nämä normit ilmenevät, sekä millaiset olosuhteet vahvistavat tai heikentävät näiden normien noudattamista. Lindenbergin teoria ottaa poikkeuksellisesti evolutiivisen lähestymistavan, jotta on mahdollista löytää solidaarisuusnormien ja normeihin mukautumisen olosuhteisiin vaikuttavat keskinäissuhteet, eli ne tekijät, jotka ovat mahdollistaneet ihmisten suuremmissa ryhmissä rauhanomaisen toimimisen. (Lindenberg 2015, 30–31.)

Lindenberg (2015) teorian mukaan solidaarisuusnormit koostuvat yhteensä kuudesta eri normista, jotka ovat kehittyneet kahdessa eri vaiheessa, ensisijaisista solidaarisuusnormeista ja täydentävistä solidaarisuusnormeista. Ensisijaisia solidaarisuusnormeja ovat: *yhteistyö, jakaminen ja auttaminen*. Täydentäviä solidaarisuusnormeja ovat *yritys ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, olla luottamuksen arvoinen, sekä huomaavaisuuden normi*. Huomion arvoista solidaarisuusnormeissa on se, että suurella todennäköisyydellä ne esiintyvät jokseenkin identtisinä kaikissa ryhmissä, joissa ihmiset hyväksyvät yhteiset tavoitteet. Lindenbergin mukaan tämä on seurausta sosiaalisista aivoista, sekä siitä että juuri solidaarisuusnormit muodostavat perustan ryhmän toimintakyvylle tuottaa yhteistä hyvää. (Lindenberg 2015, 34.)

2.4. Solidaarisuuden käsitettä kohtaan esitetty kritiikki

Vaikka solidaarisuuden käsite näyttäytyykin kirjallisuuden perusteella edelleen merkittävänä yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä, se on saanut osakseen myös vahvaa kritiikkiä. Solidaarisuuden käsitettä kritisoidaan siihen sisältyvien ristiriitaisuuksien, monimerkityksellisyyden, vaikeatajuisuuden ja joustavuuden vuoksi. Haasteeksi nostetaan esimerkiksi yhteisöllisyyden vaatimusten ja yksilöllisen vapauden ristiriita, sekä aidon vastuun ja yksilöllisyyden katoaminen. (Laitinen & Pessi 2011,10, 18–19; Laitinen & Pessi 2015,10–11; Ojakangas 2011, 271) Ojakangas (2011, 269) tuo esiin kuinka liian vahva solidaarisuus ja yhteishenki voi ääritapauksissa johtaa henkilökohtaisen vastuunkannon katoamiseen ja ajattelemattomuuteen, joka tekee ihmisestä massan mukana kulkevan vastuuttoman koneen. Ojakankaan (2011, 271) mukaan solidaarisuuden tulisi syntyä oikeustajun emansipaation kautta, sekä solidaarisuuden tulisi nojata yksilön vastuuseen omasta toiminnastaan.

Solidaarisuudelle katsotaan ominaiseksi myös me-ajattelu, johon liittyy usein ulossulkemisen logiikka ja epäsolidaarisuus. (Laitinen & Pessi 2011,10, 18–19; Laitinen & Pessi 2015,10–11; Ojakangas 2011, 271). Esimerkiksi sosiologian klassikoista Jürgen Habermas näkee solidaarisuuden olevan aina ryhmän sisäistä. (Fetchenhauer ym. 2006; Laitinen & Pessi 2011,7–10; Laitinen & Pessi 2015, 10–13; Scholz 2015, 18–19.) Laitisen & Pessin (2011, 18–19; 2015, 10–11) mukaan solidaarisuuden tunnusmerkit esiintyvätkin esimerkillisimmillään melko pienissä yhteisöissä, mutta näissä yhteisöissä solidaarisuus muodostuu juuri samankaltaisuuden ja ulossulkemisen logiikan kautta. Herääkin kysymys, missä määrin solidaarisuuden käsite soveltuu keskusteluun yhteiskuntarauhasta, oikeudenmukaisuudesta tai tasa-arvosta, jos siihen liittyy ulossulkemista ja vastuunkannon katoamista.

Käsitettä kohtaan esitetty kritiikki kohdistuu myös käsitteen historiaan ja ideologiseen latautuneisuuteen. Etenkin 1900-luvulla käsite on ollut vahvasti liitoksissa sosialismiin ja työväenliikkeisiin. Esimerkiksi kansainvälinen työväenliike teki luokkasolidaarisuudesta tunnuslauseensa, sekä aseensa sosiaalisia ja poliittisia vastustajiaan vastaan. (Stjernø 2005, 1.) Lisäksi entisen Neuvostoliiton maissa sosialismi leimasi solidaarisuuden käsitteen ideologiaksi, sekä siihen liittyvät käytännöt poliittisesti negatiivisiksi (Assmuth 2011, 222). Käsite onkin emotionaalisesti latautunut termi, jonka sisällöstä on käyty monia kamppailuja (Sihvola 2011,

160). Käsitteen ristiriitaisesti latautuneen ja raskaan historian vuoksi onkin jopa ehdotettu käsitteen käytöstä kokonaan luopumista (Luhmann 1984, sit. Laitinen & Pessi 2011, 8).

Kritiikkiä on kohdistettu myös sosiologian klassikkoihin, sillä niiden sanotaan korostavan jaettujen arvojen ja normien sisäistämistä, sekä sosialisointiprosessia, mutta teoriat eivät kuitenkaan kykene selittämään miksi onnistuneesti sosiaalistuneet ihmiset ylipäättään haluaisivat toimia epäsolidaarisesti. (Laitinen & Pessi 2011, 15.) Samansuuntaisen huomion nostaa esiin myös politiikan tutkija Steinar Stjernø (2005, 19), joka huomauttaa, etteivät yhteiskunnallinen järjestys, koheesio ja solidaarisuus ilmiöinä liity välttämättä niin kiinteästi toisiinsa kuin mitä sosiologisessa teoriassa on esitetty. Tämän lisäksi Stjernø kritisoi sosiologien kontribuutiota solidaarisuuskäsitteen käytön ja käsitteen kehittymisen tutkimuksen vähäisyydestä, ja mainitsee että monissa tutkimuksissa solidaarisuuden käsite otetaan itsestään selvänä (Stjernø 2005, 20).

Myös politiikan filosofi Max Pensky (2008) nostaa esiin solidaarisuuteen liittyvän sosiologian teorian puutteet. Pensky (2008, 5) mukaan ongelmallista ja tyypillistä erityisesti sosiologiassa, on selkeän normatiivisten ja deskriptiivisten käsitysten välisen jännitteen häviäminen sosiaalisen solidaarisuuden (rakente)funktionalististen teorioiden kehityksessä. Pensky (2008, 5) väittää että sosiologiset käsitteellistykset ja teoriat olettavat, että tietynlainen toimijuus on löydettävä selittämään sitä, miten yhä monimutkaistuvammat yhteiskunnat ovat kykeneväisiä integroimaan uusia jäseniä, ja samalla myös kohtaamaan jatkuvan ja kasvavan legitimaation tarpeen. Turner & Rojek (2001, 197) kysyvät myös ovatko nykyiset diskurssit solidaarisuudesta, jotka pohjautuvat jaettuihin normeihin, kollektiivisiin intresseihin tai kuulumisen tunteeseen riittäviä vastaamaan nyky-yhteiskuntien kohtaamiin integraation haasteisiin.

Tämän lisäksi Pensky (2008, 9) esittää solidaarisuuden historiallisen diskurssin tarjoavan kaksi hankalaa tulkintaa solidaarisuudesta. Ensimmäisestä näissä solidaarisuuden käsite keskittyy vaikutteisiin ja tunteisiin, nojautuen samankaltaisuuden periaatteeseen. Pensky (2008, 9) mukaan tämän tulkinnan heikkous on siinä että sen keskittyminen affektiivisiin tai yksilöitä määrittäviin tekijöihin, kuten jaettu identiteetti, ystävyys ja empatia, horjuttaa sosiologista

väitettä, jonka mukaan sosiaalista solidaarisuutta synnyttävissä esimodernissa ja modernissa muodossa on laadullisia eroja, ja että tämä laadullinen ero solidaarisuuksien välillä sisältää inklusion mekanismeja, jotka kykenevät ylittämään ihmisten satunnaiset, eriävät piirteet ja moraaliset eroavaisuudet. (Pensky 2008, 9.) Jos solidaarisuus teoretisoidaan vain affektien näkökulmasta, tämä solidaarisuuden uusi laadullinen piirre vaatisi selityksen. Toisessa ongelmallisessa selitystavassa solidaarisuuden käsite irtaantuu kokonaan normatiivisesta ulottuvuudesta ja pyrkii tarjoamaan tieteellisiä selityksiä sille, kuinka pitkälle kehittyneet ja monimutkaiset yhteiskunnat hoitavat jatkuvan sosiaalisen integraation tehtävän. Näiden lähestymistapojen ongelma on se, että ne typistävät sosiaalisten toimijoiden tehtävän vain uudelleen luomaan ja ylläpitämään sosiaalista järjestystä ja maailmaa. (Pensky 2008, 9.)

2.5. Myönteinen suhtautuminen käsitteen käyttöön

Kritiikistä huolimatta solidaarisuuskäsitteen käyttöä kannatetaan. Esimerkiksi tanskalainen sosiologi Søren Juul (2010, 2013) argumentoi solidaarisuuskäsitteen käytön puolesta. Hänen mukaansa solidaarisuus sosiologisenä käsitteenä on nähtävä yrityksenä luoda uutta normatiivista teoriaa sosiaalisen koheesion ja järjestyksen olosuhteiden perusedellytyksistä myöhäismodernissa yhteiskunnassa, jolle ominaisia piirteitä ovat individualismi, sekä kulttuurinen ja moraalinen pluralismi (Juul 2010, 255). Tällöin solidaarisuus tieteellisenä käsitteenä määrittyy altruismia, sosiaalista integraatiota tai oikeudenmukaisuutta laajemmaksi ilmiöksi. Tavoitteena on luoda ei eksklusiivinen solidaarisuuden käsite. (Juul 2010, 253, 266; 2013, 2–3.) Juulin (2010) mukaan uuden solidaarisuus käsitteen muotoilun lähtökohtana tulisi olla diagnoosi siitä kuinka moderni yhteiskunta on muovannut solidaarisuuden edellytyksiä. Keskeisenä teemana Juulin (2010) mukaan tämänhetkisessä solidaarisuudessa on se, että siinä on kyse tunnustamisesta, reilusta jakamisesta ja mahdollisuudesta tulla tunnustetuksi. Juul (2010) esittääkin että solidaarisuus toimii yläterminä tunnustuksen antamiselle ja oikeudenmukaisuudelle. (Juul 2010, 254–255.)

Myös Turnerin & Rojekin (2001) teoreettinen työ voidaan tulkita solidaarisuuskäsitteen käytön kannattamiseen sosiologiassa. He käyttävät solidaarisuuden käsitettä kahtalaisesti. Yhtäältä he

viittaavat solidaarisuudella laajempaan yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen integraatioon (Turner & Rojek 2001, 36, 69), ja toisaalla he liittävät solidaarisuuden fenomenologiseen ymmärrykseen ruumiillisuudesta, paikallisuudesta ja jokapäiväisestä elämästä (2001, 1–2, 36–37). Turner & Rojek (2001, 7, 197) esittävät sosiologian klassikoihin nojaten, että sosiologian ydinkysymys sosiaalisesta järjestyksestä tiivistyy yhteiskunnissa vallitsevan niukkuuden ja solidaarisuuden välisen suhteen tutkimiseen. Heidän mukaansa sosiologisessa teoriassa tulisi olla kyse siitä millaiset olosuhteet tai ehdot ovat välttämättömiä sosiaaliselle toiminnalle, joka on suhteellisen stabiilissa tilassa. (Turner & Rojek 2001, 69–70). Turner & Rojek (2001, 197) esittävätkin että jos sosiologia haluaa edelleen säilyttää luovan ja urauurtavan katseen muuttuvaan yhteiskuntaan ja maailmaan, sekä kontribuoida poliittiseen ja moraaliseen keskusteluun, se tarvitsee uuden näkemyksen siitä, miten yhteiskunnan sosiaalinen solidaarisuus on mahdollista postmodernissa yhteiskunnassa. Heidän huolensa ja sosiologinen mielenkiintonsa kohdistuukin nykyisen yhteiskunnallisen elämän sattumanvaraisiin ja prekaareihin piirteisiin, jotka luovat yksilöille haasteita navigoida muuttuvassa maailmassa ja muodostaa uusia kuulumisen tunteita ja solidaarisuuksien siteitä. (Turner & Rojek 2001, 37). Turner & Rojek (2001, 200) esittävät että osittain tämän työn keskiössä on tunnistaa solidaarisuuden diskurssit, jotka eivät enää toimi teknologisesti kehittyneessä globalisaation muovaamassa maailmassa. Turner & Rojek (2001, 207) tavoitteena on hahmotella modernia solidaarisuuden kehystä, jossa ihmisoikeudet toimisivat sosiaalisen solidaarisuuden pohjana alati liikkuvassa, ennalta-arvaamattomassa ja paikattomassa maailmassa (2001, 207).

Kirjallisuudessa nousee toistuvasti esiin myös kysymykset siitä, onko globaali solidaarisuus mahdollista tai olemmeko valmiita uudenlaiselle solidaarisuudelle (kts. Brunkhorst 2005, 2007; Assmuth 2011, Patomäki 2011, Ojakangas 2011, Wilde 2013). Monien tutkijoiden ajatuksia näyttää mietityttävän kysymys siitä, mihin solidaarisuus perustuu, mitkä ovat sen ydinelementit tai mistä lähtökohdista solidaarisuutta voitaisiin lähteä rakentamaan. Nämä pohdinnat ovat kuitenkin hyvin usein luonteeltaan deduktiivisia ja abstrakteja. Niissä puntaroidaan ajatuksen tasolla solidaarisuuden erilaisia mahdollisuuksia ja ongelmia. Seuraavaksi siirryn muotoilemaan oman tutkimusongelmani, joka nousee juuri näistä solidaarisuuteen liittyvistä keskusteluista.

2.6. Käsitteellinen ongelma ja tutkimuskysymysten muotoilu

Tutkielmani tutkimusongelma nousee kirjallisuudesta havaitsemani solidaarisuuden ympärille muodostuneen kolmen keskustelun pohjalta. Ensimmäinen näistä liittyy kirjallisuudessa havaitsemaani käsitteelliseen ongelmaan, joka muodostuu solidaarisuuskäsitteen käytön runsauden, sekä sen saamien moninaisten, ristiriitaisten ja vaikeaselkoisten merkityssisältöjen ympärille. Toinen keskustelu liittyy käsitettä ja sen käyttöä kohtaan esitettyyn kritiikkiin, sekä ehdotukseen solidaarisuuskäsitteen käytöstä luopumiseen sen joustavuuden, monimerkityksellisyyden ja ideologisen latauneisuuden vuoksi. Kolmanneksi havaitsin, että kritiikistä huolimatta käsitteen käyttöä myös kannatetaan yhteiskuntatieteissä ja se asetetaan jopa sosiologisten teoreettisten kysymysten keskiöön (kts. Juul, Turner & Rojek 2001).

Tämän lisäksi, erityisesti itseäni vaivaava havainto on se, että solidaarisuutta käsitellään pääsääntöisesti abstraktien, filosofisten ja deduktiivisten pohdintojen kautta. Näissä pohdinnoissa solidaarisuuden ideasta johdetaan esiin oletuksia mahdollisista solidaarisuuksista, jotka voisivat vallita yhteiskunnallisessa tai globaalissa tilassa. Samanaikaisesti solidaarisuuden ilmiöön liitetyt empiiriset havainnot esitetään kuitenkin ristiriitaisessa tai negatiivisessa suhteessa itse solidaarisuuden ideaan nähden. Näyttääkin sille, että mitä enemmän solidaarisuutta on pyritty teoreettisesti määrittelemään, sitä monimutkaisemmaksi sen ajattelu ja siihen liittyvien diskurssien ymmärtäminen käy.

Näiden keskusteluiden pohjalta minulle heräsi kysymyksiä siitä, onko käsitteen käytölle tai hylkäämiselle perusteita sosiologiassa, sekä kuinka sosiologit voivat kontribuoida käsillä oleviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, jos keskeiset käsitteemme, jolla operoimme ovat epämääräisiä ja monitulkintaisia, tai näyttäytyvät ristiriitaisina empiiristen havaintojen kanssa? Kuten Turner & Rojek (2001,) sekä Stjernø (2005,) viittaavat, solidaarisuuden idea on edelleen merkittävä tutkimuksen kohde ja keskustelun aihe, mutta itse solidaarisuuskäsitteen käytön tutkiminen, sekä käsitteen semantiikan kehittymisen tutkimus on jäänyt vähäiseksi sosiologiassa. Mielenkiintoni tässä tutkielmassa kohdistuukin siihen, miten solidaarisuuden käsitettä on käytetty juuri sosiologiassa.

Tutkimuskysymykseni ovat siis:

- 1) Miten sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä?
- 2) Miksi sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä?
- 3) Miten sosiologit hahmottavat solidaarisuuden tai mikä näyttäytyy heille solidaarisuuden ominaispiirteinä?
- 4) Mitä ilmiöitä sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi?

Tässä tutkielmassa syvennyn tarkastelemaan sitä mitä sosiologit tekevät solidaarisuuden käsitteellä, miksi sitä käytetään ja millaisia merkityksiä tai semanttisia yhteyksiä käsite saa juuri sosiologien käytössä. Käsiteanalyysin kautta tutkielman päällimmäisenä tavoitteena on jäsentää ja täsmentää olemassa olevaa tietoa solidaarisuuskäsitteen käytöstä sosiologiassa, sekä mahdollisesti avata uusia näkökulmia käsitteen jatkotutkimusta tai -käyttöä varten.

3 Metodologia

3.1. Metodologian valinta

Käsiteanalyysin on sanottu olevan erityisesti paikoillaan silloin kuin tutkimusalalla on useita rinnakkaisia koulukuntia tai paradigmoja, joiden piirissä käsitettä käytetään eri merkityksissä (Ahonen & Kallio 2002, 16–17; Puusa 2008, 39). Ahosen & Kallion (2002, 16–17) mukaan käsitteellisellä ongelmalla, eli monimerkityksellisyydellä tai sisällöllisellä epämääräisyydellä voi olla kauaskantoisia seurauksia niin yhteiskunnallisesti kuin myös tieteen piirissä. Tämän lisäksi sosiologian kielenkäytön tutkiminen lisää sosiologian metateoreettiseen tutkimukseen teorianmuodostusta tervehdyttävää itserefleksiivyyttä (Aro 1995, 39). Aron (1995, 39) mukaan kielen tutkiminen auttaa sosiologeja hahmottamaan millaisin välinein he lähestyvät ja käsitteellistävät tutkimuskohdettaan, sekä millaisia rajoituksia tai mahdollisuuksia nuo välineet heille asettavat. On siis tärkeää muistaa tarkastella niitä välineitä, joiden kautta ja avulla muodostamme ymmärrettävää mielikuvaa tai kokonaisuutta ympärillämme olevasta todellisuudesta. Aro (1995, 39) esittää tämän olevan erityisen tärkeitä, sillä useimmat

sosiologiset käsitteet ovat vakiintuneita ja jopa niin intuitiivisesti käytettyjä, ettei niiden ”*implisiittinen maailmaa merkityksellistävä funktio ole välittömästi havaittavissa.*” Tulkitsen, että myös Stjernø (2005, 20) viittaa juuri tähän samaan huomioon kritisoidessaan sosiologien solidaarisuuskäsitteen käyttöä, todetessaan sosiologien käyttävän käsitettä itsestään selvytenä monissa tutkimuksissa.

Tutkielmani metodina toimii aineistolähtöinen systemaattinen käsiteanalyysi. Nojaan käsiteanalyysissa metodologisesti Juha Näsin (1980) ja Anu Puusan (2008) käsiteanalyysin perinteisiin metodologisiin jäsenyksiin. Näsin (1980) ja Puusan mallista (2008) otan tutkielmassani käyttöön pääpiirteittäin käsiteanalyysin rakenteen, sekä analyysissa tarkemmin jäsenellyt etenemisen vaiheet. Sisällöllisesti, eli tutkimuskysymysten asettelun ja analyysin apukysymysten kannalta, lähestymistapani kuitenkin eroaa Näsin (1980) ja Puusan (2008) jäsenyksistä. Kun Näsin ja Puusan mallit (kts. myös Ahonen & Kallio 2002, 16) kohdistavat katseensa käsitteeseen, sekä sen ehtojen ja käytön yhdenmukaiseen ja oikeanlaiseen määrittelyyn, kohdistan itse katseeni käsitteen käyttöön. (kts. tutkimuskysymykset).

Ennen kuin paneudun tarkemmin määrittelemään käsiteanalyysia tutkimusmetodin, on syytä tuoda esiin omat taustaoletukseni ja ne tieteenfilosofiset lähtökohdat, jotka ovat olennaisia tutkielmani metodin ja tutkimusongelman asettelun kannalta. Kuten kirjallisuudessa todetaan, käsiteanalyysi on riippuvainen tutkijan omaksumista taustaoletuksista. Näiden esille tuominen auttaa myös lukijaa arvioimaan lukemaansa tekstiä. (Lämsä & Takala 2004, Puusa 2008, 36.) Seuraavaksi jäsenän esiin oman tutkimukseni kannalta oleelliset tieteenfilosofiset lähtökohdat, jonka jälkeen siirryn kuvaamaan tarkemmin tutkielmassa käyttämäni käsiteanalyyttistä metodologista lähestymistapaa.

3.2. Tieteenfilosofiset taustaoletukset

Tieteessä klassinen ajatus on, että kieli, symbolit ja merkkijärjestelmät ovat korkeampien ajatustoimintojen välttämätön ehto. Tällöin ne ovat myös tieteen välttämätön edellytys. (Niiniluoto 1980, 89.) Tieteessä käytettävät käsitteet toimivat siis ajattelun, ymmärtämisen ja kommunikoinnin perusinstrumentteina (Näsi 1980, 7–8), ja siksi niiden on sanottukin toimivan

tieteellisen tiedonmuodostuksen välttämättöminä perusyksikköinä (Ahonen & Kallio 2002, 11; Puusa 2008, 36). Tieteen piirissä käsitteen määrittelyn ja esittämisen vaatimukset kumpuavat tieteen perustavoitteesta, eli mahdollisimman tarkan selvyyden hankkimisesta maailmasta. Tämän takia tieteellisiä käsitteitä koskevat esittämisvaatimukset ovat selvästi arkikieltä ankarampia. Harkittu tietoinen ja systemaattinen ajattelu vaatii siis huolellisen käsitteiden määrittelyn ja käytön. (Näsi 1980, 7–8.) Toisaalta on tärkeää tiedostaa, että myös tieteessä käytettävät käsitteet sekä niiden merkityssisällöt voivat muuttua ja saada uusia käyttötapoja ajan saatossa. Ymmärtäminen ja maailman ymmärrettäväksi tekeminen on jatkuva historiallinen prosessi (kts. Hacking 2004, Lämsä & Takala 2004). Lämsä & Takala (2004) toteavatkin että kielen laakereiden päälle ei voi jäädä lepäämään ja kieltä on käytettävä, sekä uudistettava siinä missä maailma ja ilmiötkin muuttuvat.

Olen kiinnostunut siitä, millaisten mielikuvien, kategorioiden ja käsitteiden varaan rakennamme sosiologista tutkimusta ja teoriaa. Tämän lisäksi olen kiinnostunut kielen ja ajattelun suhteesta, sekä sitä miten tavoitamme ja teemme ymmärrettäväksi sosiaalista todellisuutta. Ajatuksenani on, että voidaksemme muodostaa uutta teoriaa solidaarisuudesta sosiaalisen koheesion ja järjestäytyneisyyden olosuhteiden perusedellytyksenä on aiheellista syventyä ensin tarkastelemaan solidaarisuuskäsitteen ja idean lähtöpremissettä, eli sitä miten sosiologit ymmärtävät solidaarisuuden ja kuinka sosiologit käyttävät käsitettä. Ajatuksenani on, että käsitteen käytön tarkastelun ja jäsentämisen kautta on mahdollista päästä käsiksi siihen, kuinka sosiologit hahmottavat solidaarisuuden. Se mitä he tekevät käsitteellä paljastaa jotakin siitä millaisia merkityksiä sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteeseen. Lisäksi merkittävää on pyrkiä tavoittamaan etenkin se mitä sosiologit pyrkivät tekemään ymmärrettäväksi maailmasta solidaarisuuden käsitteen kautta tai avulla.

Nojaan ajattelussani kanadalaisen filosofin Ian Hacking (2009, 19) ajatukseen siitä kuinka käsitteitä tai kategorioita tulisi lähestyä. Hänen mukaansa on mielekkäämpää pyrkiä ensin tavoittamaan asian ydin, kuin antamaan sille jokin tietty määritelmä. Tulkitsen tämä viittaavan myöhemmin esittelemääni hermeneuttiseen ajattelun ja tulkitsemisen tapaan (Palmer 1969), jossa pyritään tavoittamaan se ydinajatus tai -asia, jota puhutulla tai kirjoitetulla tekstillä pyritään tuomaan tietoisuuteen tai tekemään ymmärrettäväksi (kts. Hacking 2009, 20). Ymmärrykseni mukaan yksinkertaisesti ilmaistuna, tässä lähestymistavassa oleellista on pyrkiä ymmärtämään mitä kielellä tai käsitteillä tehdään.

Perinteisen käsiteanalyysin rakenne ja metodologinen lähestyminen auttavat siis analyttisesti jäsentämään käsitteen käyttöön liittyviä mahdollisia eroavaisuuksia, sekä pääsemään syvemmälle siihen millaisia merkityksiä sosiologit antavat käsitteelle tai miten ne syntyvät käsitteen käytön kautta. Tässä mielessä perinteinen tapa jäsentää käsitteitä toimii tutkielmassani siis ajattelun apuvälineenä tai tekniikkana, mutta Näsin (1980) ja Puusan (2008) malleista eroten, tutkielmani lopullisena päämääränä ei ole tuottaa yhtä yksiselitteisesti jäsentyvää solidaarisuuden käsitettä tai ideaa solidaarisuudesta.

Nykyinen käsitys tieteellisistä käsitteistä onkin, että niitä käytetään todellisuuden kuvauksen lisäksi myös sen nimeämiseen. Tieteelliset käsitteet siis osaltaan rakentavat todellisuutta. (Saaristo & Jokinen 2005, 31.) Nimeämisen käytäntö on jatkuvasti vuorovaikutuksessa nimettävän asian kanssa, sillä se luo uusia instituutioita ja käsityksiä ihmisenä olemisesta, sekä tätä kautta mahdollistaa tai rajaa toimintamahdollisuuksia. (Saaristo & Jokinen 2005, 32; Hacking 2009, 50–54.) Ian Hacking (2009, 54) puhuukin vuorovaikutteisista luokista tai kategorioista. Ihmiset siis tekevät yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen elämän itselleen ymmärrettäväksi ja merkitykselliseksi sosiaalisten kategorioiden kautta (Saaristo & Jokinen 2005, 32.) Tämän vuoksi sillä on merkitystä, kuinka sosiologit käyttävät käsitteitä ja kategorioita, ja kuinka näiden avulla pyrimme muodostamaan jäsentynyttä maailman kuvaa. Sosiologian tutkimuskohteet eivät ole vain abstrakteja sosiaalisia rakennelmia, joilla ei ole mitään täsmennettävissä olevaa suhdetta kyseisiin ilmiöitä nimeävän tieteen ulkopuoliseen todellisuuteen. (Saaristo & Jokinen 2005, 34.) Mielenkiintoni kohdistuu siis laajemmin sosiologiseen ajatteluun, sen välineisiin ja kykyyn jäsentää kompleksista maailmaa.

3.3. Käsiteanalyysi ja metodologiset välineet

Vaikka käsiteanalyysistä on suhteellisen vähän suomenkielistä metodikirjallisuutta saatavilla, on kuitenkin esitetty, että käsiteanalyysi voidaan ajatella erillisenä itsenäisenä tutkimusotteena tai metodina. (kts. Näsi 1980, Puusa 2008, Lämsä & Takala 2004, Niiniluoto 1980, Ahonen & Kallio 2002 Nuopponen 2009). Ahosen ja Kallion (2002, 16) mukaan käsiteanalyttiseksi lähestymistavaksi voidaan kutsua menetelmää, jossa tavoitteena on erityisesti olemassa olevien

käsitteiden merkitysten selkeyttäminen ja selkeiden käsitteiden tuottaminen. Kuten Juha Näsi (1980, 12) on todennut, käsiteanalyysi on ajattelua puhtaimmillaan, mikä tarkoittaa sitä, että prosessina tai metodina se on ikään kuin piilossa, eli menetelmällisesti siitä on haasteellista esittää tarkkaa vaiheistus- tai kulkukuviota. Kirjallisuuden perusteella käsiteanalyysista voidaan kuitenkin luetella ainakin kolme toisistaan eroavaa käsiteanalyysin metodologista jäsenystä, joita ovat: perustason käsiteanalyysi (Näsi 1980), tulkitseva käsitetutkimus (Lämsä & Takala 2004) ja systemaattinen käsiteanalyysi (Puusa 2008, Nuopponen 2009). Tässä tutkielmassa nojaan metodologisesti Juha Näsin (1980) sekä Anu Puusan (2008) jäsenyksiin käsiteanalyysista tutkimuksellisenä otteena. Seuraavaksi pyrin mahdollisimman selkeästi tuomaan esille ”piilossa olevaa” käsiteanalyysin ajattelun prosessia.

Näsin (1980) perinteisen käsiteanalyysin mallissa edetään neljän vaiheen mukaisesti, jossa ensimmäisenä tutkija muodostaa tietopohjan, joka käytännössä tarkoittaa kirjallisuuskatsauksen tekemistä aiheesta. Tässä vaiheessa kartoitetaan ja kootaan käsitettä koskevat erilaiset näkemykset. Toisessa vaiheessa suoritetaan niin sanottu ulkoinen analyysi, jossa tehdään erontekoa lähikäsitteistöön, sekä tarkastelun alla olevan käsite paikannetaan suhteessa tieteenalan muuhun käsitteistöön. Kolmas vaihe, eli sisäinen analyysi taas keskittyy itse käsitteen sisällölliseen purkamiseen, erittelyyn ja pohdintaa. Lopuksi tutkija muodostaa päätelmät, esittää suositusluontoisia päätelmiä tai ajatelmia esimerkiksi siitä hylätäänkö käsite tai muodostetaanko sen tilalle jokin uusi käsite.

Näsin (1980) mallia yksityiskohtaisemman käsiteanalyysin jäsentelyn on tehnyt Anu Puusa (2008). Puusan (2008) systemaattisen käsiteanalyysin mallissa on yhteensä kahdeksan eri vaihetta. Mallin mukaan systemaattinen käsiteanalyysi etenee seuraavasti: 1) käsitteen valinta ja alkuperän tunnistaminen, 2) analyysin tavoitteiden asettaminen, 3) käsitteen erilaiset tulkintatavat, 4) käsitteen ominaispiirteiden tunnistaminen ja kriittisten ominaispiirteiden nimeäminen, 5) malliesimerkin laatiminen, 6) lähikäsitteiden tarkasteleminen, 7) ennakkoehtojen ja seurausten kuvaus, 8) empiiristen tarkoitteiden nimeäminen ja lopuksi yhteenveto. Puusan (2008) malli eroaa Näsin (1980) erittelystä siinä, että lähikäsitteiden tarkasteleminen, joka voitaisiin lukea Näsin mallissa ulkoisen analyysin vaiheeseen, tapahtuu vasta analyysin loppupuolella, eli sisäisen analyysi vaiheen jälkeen. Toisaalta Näsi (1980) ja Puusa (2008) molemmat painottavat sitä, että useat vaiheet ovat osittain päällekkäisiä ja

analyysi tapahtuu juuri hermeneuttisen kehän kautta, jossa ymmärrys tutkittavasta kohteesta kasvaa vähitellen.

Näsin (1980) ja Puusan (2008) mallia soveltaen etenen omassa käsiteanalyysissä seuraavasti. Ensin kirjallisuuskatsaukseen perustuen olen nostanut esiin käsitteellisen ongelman ja muodostanut tutkimuskysymykset (Näsi vaihe 1, Puusa vaiheet 1,2,3), jotka esittelen kappaleessa 2.6. Tutkimusongelmaan pyrin vastaamaan aineistolähtöisen systemaattisen käsiteanalyysin kautta. Aineistolähtöisellä systemaattisella käsiteanalyysillä tarkoitan sitä että, nostan aineistosta esiin käsitteen käyttöön liittyvät keskeisimmät piirteet riippumatta siitä, miten ne liittyvät aiempaan teoriaan tai käsitteen määrittelyyn. Tämä voidaan katsoa vastakkaisena menetelmäksi Lämsän & Takalan (2002) esittämälle tulkitsevalle käsiteanalyysille, jossa käsitettä tarkastellaan ja tulkitaan teoreettisen viitekehyksen valossa. Lämsän & Takalan (2002) mallissa käsitteelle annetaan siis merkitys, josta voidaan pitää kiinni. Itse taas tarkastelen sitä millaisia merkityksiä sosiologit ovat antaneet solidaarisuuden käsitteelle. Pro gradu -tutkielman ohjeistetun laajuuden vuoksi, jätän Näsin (1980) ja Puusan (2008) malleista pois ulkoisen analyysin tai lähikäsitteiden tarkastelemisen vaiheen ja keskityn pääsääntöisesti sisäisen analyysin tekemiseen, jota vastaavat Näsin (1980) mallin kolmas vaihe ja Puusan (2008) mallissa kohdat kolme, neljä ja seitsemän. Käsitteen analysoinnin sisäisessä vaiheessa keskityn purkamaan ja jäsentämään käsitteen käyttöä, sen saamia merkityksiä tai semanttisia yhteyksiä.

Sisäisen analyysin ja aineiston lähestymisen avuksi olen muodostanut Näsin (1980) ja Puusan (2008) jäsennyksiin, sekä tieteenfilosofian tekniseen terminologiaan perustuen aineiston analyysia ohjaavia apukysymyksiä, joiden kautta tarkastelen solidaarisuuskäsitteen käyttöä aineistossa. Näitä apukysymyksiä ovat: 1) käsitteen ominaispiirteiden tunnistaminen, 2) käsitteen käytön ennakkoehtojen tarkasteleminen 3) käsitteen seurausten tarkasteleminen, sekä 4) käsitteen ekstension kartoittaminen, eli se millaisia ilmiöitä sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi (referentit). Kohdat kaksi, kolme ja neljä kiinnittävät huomion käsitteen käytön tekstuaaliseen ja empiiriseen kontekstiin, eli niihin asioihin, ilmiöihin tai tapahtumiin, jotka edeltävät käsitteen käyttöä. Näiden kysymysten kautta huomio kiinnittyy myös siihen, mitä solidaarisuudesta sanotaan tai ajatellaan seuraavan; miksi juuri solidaarisuuden käsitettä käytetään. Kohta yksi taas viittaa käsitteen merkityssisältöön eli siihen mitkä ominaisuudet, piirteet tai ulottuvuudet sosiologit liittävät toistuvasti solidaarisuuden käsitteeseen (kts. Puusa

2008, 40–41). Käsitteen ominaispiirteet voidaan ajatella niinä piirteinä, jotka erottavat käsitteen lähikäsitteistä (Puusa 2008, 40). Omassa työssäni käsitteen ominaispiirteiden hahmottaminen liittyy myös *käsitteen käytön ominaispiirteiden* hahmottamiseen, jotka mahdollisesti eroavat toisistaan. Eli millaisia ominaispiirteitä solidaarisuuskäsite saa käsitteen käytön kautta.

Edellä esitettyjen apukysymysten muodostamisessa olen käyttänyt Puusan (2008) lisäksi apuna myös tieteenfilosofian teknisen terminologian peruskäsitteitä. Näitä ovat käsitteen intension ja ekstensio, sekä sanaan liittyvät erottelut referentististä ja merkityksestä. Sanan referentti viittaa olioon tai olion nimeen, eli käsitteen viittauskohteeseen tai tarkoitteeseen, jonka sana välittää. Referentin ja ymmärryksen välittäjänä toimii merkitys, eli ihmismielessä oleva käsite, jota sanan muoto ainoastaan heijastaa. (Niiniluoto 1980, 89–90, 118; Ahonen & Kallio 2002, 11.) Tätä jäsentelyä on vielä mahdollista täsmentää teknisten termien intension ja ekstension kautta (Näsi 1980, 19; Niiniluoto 1980, 90). Käsitteen intension selvittäminen viittaa käsitteen sisällön tai merkityksen erittelyyn, eli niiden ominaisuuksien ja yhdistelmien selvittämiseen, jotka oliolla tai ilmiöllä on oltava, jotta kyseistä käsitettä voitaisiin soveltaa niihin (ominaispiirteet). Käsitteen ekstensiolla, eli käsitteen alalla (referenssi), viitataan taas niiden olioiden ja ilmiöiden luokkaan, johon käsitettä voidaan soveltaa. (Näsi 1980, 19; Niiniluoto 1980, 90.) Esimerkiksi käsitteen nisäkäs intensio olisi: tasalämpöinen, selkärankainen, synnyttää eläviä poikasia ja imettää. Käsitteen nisäkäs ekstensio, eli käsitteen ala, olisivat puolestaan: kissaeläimet, ihminen, koiraeläimet, lepakot.

Tässä kohtaa haluan edelleen täsmentää, ettei tarkoitukseni ole selvittää tai luoda yhtä yksiselitteistä solidaarisuuden käsitettä, vaan pikemminkin hyödyntää näitä käsitteellisiä välineitä jäsentämään sitä, kuinka sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä. On myös paikallaan tiedostaa, ettei yhteiskuntatieteissä välttämättä ole mahdollista luoda selkeitä ja yksiselitteisiä käsitteitä tai kategorioita. Becker (1998, 89) ajatusta mukailleen ajattelenkin, etteivät sosiologisen tutkimuksen kohteet, ja näin myös käsitteet, ole puhtaasti jotakin, niin kuin luonnontieteellisen tutkimuksen kohteet voivat olla. Sosiologisen tutkimuksen kohteet ovat historiallisesti kontingenteja, erilaisten prosessien tuottamia yhdistelmiä, joilla on myös maantieteellisistä vaikutteita. Ei siis välttämättä ole löydettävissä kahta tapahtumien ja ilmiöiden yhdistelmää, jotka olisivat täysin samanlaiset. (Becker 1998, 89.) Becker (1998, 89) kutsuukin ajattelun virheeksi sitä, että asiat, joilla on sama nimi, ovat sama asia. Analyysissa

tarkoitukseni onkin siis hyödyntää intension ja ekstension ideaa niin että intension jäsenyyksen kautta pyrin selvittämään niitä ominaisuuksia, ulottuvuuksia ja/tai merkityksiä, joita sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteeseen tai ideaan (apukysymys 1). Ekstension kautta pyrin taas hahmottamaan millaisiin sosiaalisiin ilmiöihin sosiologit viittaavat käsitteellä tai mitä ilmiöitä he nimeävät solidaarisiksi tai solidaarisuudeksi (apukysymys 4).

3.4. Hermeneutiikka

Käsiteanalyttisen metodin kannalta hermeneuttinen lähestymistapa on keskeinen aineiston kanssa työskenneltäessä. Kuten Puusan (2008) ja Näsin (1980) malleissa nostetaan esille, käsiteanalyysi etenee hermeneuttisen kehän kautta ja se voidaan ajatella nimenomaan tutkimusprosessin etenemisenä (Puusa 2008, 40). Hermeneuttista kehää kuvaillaan avoimena ja luovana työtöteena, jossa edetään kokonaiskuvasta syvempään ja yksityiskohtaisempaan tarkasteluun, josta edelleen palataan takaisin kokonaiskuvan tarkasteluun. Hermeneuttisessa kehässä edeten ymmärrys tutkittavasta kohteesta syvenee vähitellen monien tulkintakierrosten kautta. Hermeneuttisen kehän kautta on mahdollista saavuttaa kokonaisvaltaisempi ja selkeämpi kuva kohdeilmiöön liittyvistä erinäisistä suhteista ja yksityiskohdista, jotka eivät tule ilmi pelkästään kokonaiskuvan tai yksityiskohtien tarkastelun kautta. (Lämsä & Takala 2004; Gadamer 2009, 29.)

Tämän lisäksi hyödynnän tutkielmassani hermeneuttista tekstien tulkitsemisen ja ymmärtämisen tapaa. Richard E. Palmer (1969, 12–32) jaottelee muinaisen Kreikan verbin *'hermeneuein'* merkityksen kolmeen eri suuntaukseen, joita ovat *sanoa*, *väittää* tai *osoittaa* (to say, to assert, to proclaim), *selittää* (to explain) ja *kääntää* (to translate). Näiden suuntauksien kautta avautuu myös jäsenytyneempi ymmärrys tekstien tulkintaan. Kuten Palmer (1969, 14) toteaa kirjallisuus välittää jonkin asian, jota yritetään tehdä ymmärrettäväksi. Analyysissa pyrin käyttämään hyödykseni näitä hermeneutiikan suuntauksia ja lähestyn aineistoa kysyen siltä mitä sosiologit pyrkivät solidaarisuuden käsitteellä sanomaan, osoittamaan tai selittämään. Mitä solidaarisuuden käsitteellä pyritään rationalisoimaan tai tekemään selväksi (kts. Palmer 1969, 20). Kääntämisellä Palmer (1969, 27) viittaa erityiseen tulkitsemisen prosessiin, jossa pyritään tuomaan jotakin vierasta tai käsittämätöntä oman kielen välineen kautta

ymmärrykseen. Tekstien kääntäminen liittyy siis syvällisemmän ymmärryksen ja toisinaan kokonaan uuden perspektiivin saavuttamiseen.

Näiden kielen ja tekstien tutkimuksen abstraktien välineiden kautta lähestyn aineistoa ja etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Kielifilosofiset apuvälineet auttavat löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin siitä, miten sosiologit hahmottavat solidaarisuuden ja mitä ilmiöitä he nimeävät solidaarisuudeksi. Hermeneuttisen tulkinnan kautta pyrin taas löytämään vastauksia kysymyksiin siitä, miten ja miksi sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä. Seuraavaksi esittelen tutkimuksessa käytetyn aineiston.

4 Aineisto

4.1. Aineiston valinta

Aineiston valinta tapahtui tutkimusongelman, tutkimusmenetelmän ja pro gradu -tutkielman laajuuden perusteella. Koska tutkimusongelma kohdistuu itse sosiologiseen ajatteluun ja kielenkäyttöön on perusteltua, että tutkielman aineisto muodostuisi sosiologisista tieteellisistä tekstijulkaisuista. Saavutettavissa olevan tekstien ja kirjallisuuden määrän huomioiden aineiston rajaus oli selkeintä kohdistaa tieteellisiin aikakauslehtiin ja artikkeleihin. Lopullinen tutkimuksen aineisto muodostuu 31 sosiologisesta tieteellisestä artikkelista vuosilta 1980–2021. Artikkelit on kerätty systemaattisen aineistohaun kautta kolmesta Pohjois-Amerikkalaisesta lippulaivalehdistä: *American Journal of Sociology* (14), *American Review of Sociology* (16) ja *Annual Review of Sociology* (1). Aineisto on esitelty kokonaisuudessaan seuraavalla sivulla taulukossa 1. Taulukossa 1 näkyvät artikkelikohtaisesti aineistonanalyysin yhteydessä käytetyt koodinimet. Koodinimien kautta viitataan analyysiosiossa aineistoon ja sieltä esiin nostamiini löydöksiin. Aineisto on koodattu ja järjestetty seuraavasti aineistotyöskentelyn selkeyttämistä varten.

Taulukko 1. Aineisto lehdittäin:

LEHTI	KOODINIMI	(VUOSILUKU) VOL: NRO.	ARTIKKELI
American Journal of Sociology	1AJ2015	(2015) 121:2	Baldassarri, Delia. <i>Cooperative Networks: Altruism, Group Solidarity, Reciprocity, and Sanctioning in Ugandan Producer Organization</i>
	2AJ2014	(2014) 120:1	Pfeffer, Clara A. "I Don't Like Passing as a Straight Woman": <i>Queer Negotiations of Identity and Social Group Membership</i>
	3AJ2011	(2011) 117:3	Bailey, Amy Kate & Snedker, Karen A. <i>Practicing What They Preach? Lynching and Religion in the American South, 1890-1929</i>
	4AJ2009	(2009) 115:2	O'Hearn, Denis. <i>Repression and Solidary Cultures of Resistance: Irish Political Prisoners on Protest</i>
	5AJ2007	(2007) 113:1	Molm, Linda D. et al. <i>Building Solidarity through Generalized Exchange: A Theory of Reciprocity</i>
	6AS2001	(2001) 107:2	Zeitlin, Maurice & Weyher, L. Frank. "Black and White, Unite and Fight": <i>Interracial Working-Class Solidarity and Racial Employment Equality</i>
	7AJ1997	(1997) 103:2	Silverstein, Merrill & Bengtson, Vern L. <i>Intergenerational Solidarity and the Structure of Adult Child-Parent Relationships in American Families</i>
	8AJ1997	(1997) 102:5	Bearman, Peter. <i>Generalized Exchange</i>
	9AJ1996	(1996) 101:4	Oberschall, Anthony. <i>The Great Transition: China, Hungary, and Sociology Exit Socialism into the Market</i>
	10AJ1995	(1995) 100:6	Brown, Cliff & Boswell, Terry. <i>Strikebreaking or Solidarity in the Great Steel Strike of 1919: A Split Labor Market, Game-Theoretic and QCA Analysis</i>
	11AJ1991	(1991) 96:6	Liska, Allen E. & Warner, Barbara D. <i>Functions of Crime: A Paradoxical Process</i>
	12AJ1986	(1986) 91:5	Giordano, Peggy C. et al. <i>Friendship and Delinquency</i>
	13AJ1984	(1984) 90:3	Aquirre, B. E. <i>The Conventionalization of Collective Behavior in Cuba</i>
	14AJ1984	(1984) 89:6	Mayhew, Leon. <i>In Defense of Modernity: Talcott Parsons and The Utilitarian Tradition</i>
American Sociological Review	15AS2021	(2021) 86:2	Lei, Ya-Wen. <i>Delivering Solidarity: Platform Architecture and Collective Contention in China's Platform Economy</i>
	16AS2012	(2012) 77:1	Collins, Randall. <i>C-Escalation and D-Escalation: A Theory of the Time-Dynamics of Conflict</i>
	17AS2012	(2012) 77:1	Parker, John N. & Hackett, Edward J. <i>Hot Spots and Hot Moments in Scientific Collaborations and Social Movements</i>
	18AS2012	(2012) 77:1	Molm, Linda et al. <i>Forms of Exchange and Integrative Bonds: Effects of History and Embeddedness</i>
	19AS2009	(2009) 74:December	Taylor, Verta. et al. <i>Culture and Mobilization: Tactical Repertoires, Same-Sex Weddings</i>
	20AS2009	(2009) 74:December	Rosenfeld, Jake & Kleykamp, Meredith. <i>Hispanics and Organized Labor in the United States, 1973 to 2007</i>
	21AS2000	(2000) 65:October	Gould, Roger. <i>Revenge as Sanction and Solidarity Display: An Analysis of Vendettas in Nineteenth Century Corsica</i>
	22AS1999	(1999) 64: June	Gould, Roger. <i>Collective Violence and Group Solidarity: Evidence From a Feuding Society</i>
	23AS1997	(1997) 62:February	Goodwin, Jeff. <i>The Libidinal Constitution of a High-risk Social Movement: Affectual Ties and Solidarity in the Huk Rebellion, 1946 to 1954</i>
	24AS1993	(1993) 58:June	Hodson, Randy. et al. <i>Is Working Solidarity Undermined by Autonomy and Participation Patterns from the Ethnographic Literature</i>
	25AS1992	(1992) 57:April	Zetka, James R. jr. <i>Work Organization and Wildcat Strikes in the U.S. Automobile Industry, 1946 to 1963</i>
	26AS1991	(1991) 56:December	Gloud, Roger. <i>Multiple Networks and Mobilization in the Paris Commune, 1871</i>
	27AS1987	(1987) 52:December	Sanders, Jimmy M. & Nee, Victor. <i>Limits of Ethnic Solidarity in the Enclave Economy</i>
	28AS1985	(1985) 50:April	Nielsen, François. <i>Toward a Theory of Ethnic Solidarity in Modern Societies</i>
	29AS1983	(1983) 48:October	Pope, Whitney & Johnson, Braclay D. <i>Inside Organic Solidarity</i>
	30AS1980	(1980) 45:June	Useem, Bert. <i>Solidarity Model, Breakdown Model, and The Boston Anti-Busing Movement</i>
Annual Review of Sociology	31AR2004	(2004) 30:409-25	Friedkin, Noah E. <i>Social Cohesion</i>

4.2. Aineiston keräys

Aineisto on kerätty systemaattisesti Tampereen yliopiston kirjaston Andor lehtihakupalvelun kautta syksyllä 2021. Lähdin kartoittamaan potentiaalista aineistoa tarkastelemalla ensin laajemmin tunnetuimpien sosiologisten aikakauslehtien antia ja näiden löydösten kautta etenin edelleen aineiston täsmällisempään rajaukseen. Ensimmäisellä hakukierroksella keräsin alustavaa aineistoa hakusanoilla *solidaarisuus* ja *solidarity* vuodesta 1980 alkaen seuraavista lehdistä (suluissa hakutuloksien määrä): *Sosiologia* (6), *Acta Sociologica* (8), *European Journal of Social Theory* (256), *British Journal of Sociology* (33), *American Journal of Sociology* (591), *American Review of Sociology* (41). Artikkeleita löytyi runsaasti, yhteensä 935 kappaletta, joten rajasin edelleen aineiston hakukriteerejä.

Toisella hakukierroksella hakukriteerit olivat seuraavat: hakusanana *solidarity*, alkaen vuodesta 1980, full text, peer reviewed, item title (TI) ja subject title (SU). Hakukriteerien ohella rajasin myös aikakauslehtien määrää. Lehtien rajaus tiukentui lopulta maantieteellisesti yhdysvaltalaisiin sosiologian tutkimusjulkaisuihin *American Journal of Sociology*, *American Review of Sociology* ja *Annual Review of Sociology*. Toisella hakukierroksen tiukemmalla rajauksella artikkelien määrä rajautui yhteensä 31 artikkeliin. *American Journal of Sociology* artikkeleita löytyi yhteensä 14 kappaletta kahdesta eri tietokannasta (EBSCOhost ja JSTOR). EBSCOhost Sociology Source Ultimate tietokannassa artikkeleita on saatavana alkaen vuodesta 1990. JSTOR tietokannasta, jonka saatavuus alkaa vuodesta 1895. *American Review of Sociology* lehdestä artikkeleita löytyi yhteensä 16 kappaletta, joista kaikki artikkelit EBSCOhost tietokannasta ja *Annual Review of Sociology* EBSCOhost -tietokannasta yhteensä yksi kappale.

Systemaattinen aineiston haku on esitetty taulukossa 2 sivulla 26. JSTOR tietokannasta valikoituivat EBSCOhost:in lisäksi vain ne artikkelit, jotka olivat vanhempia kuin 1990, eli siis artikkelit, jotka ajoittuvat vuosille 1980–1990. Jätän *American Journal of Sociology* kohdalta listaamatta taulukkoon ne artikkelit, jotka löytyivät jo EBSCOhostin tietokannoista, eli molemmista tietokannoista. Taulukossa esitetyt aineistohaun tulokset löydettyjen artikkelien

lukumääristä luetaan taulukosta seuraavasti: alleviivatut numerot ovat lopulliseen aineistoon päätyneitä artikkeleita (kts. Haun tulokset, lkm.) ja ne on esitetty taulukon oikeimman puoleisessa sarakkeessa artikkelit. Sulkuihin merkatut numerot ovat taloukossa esitetyillä hakuehdoilla yhteensä löytyneet artikkelit. Taulukkoon on kuitenkin kirjattu ylös vain ne artikkelit, jotka eivät esiintyneet jo edellisessä haussa.

Taulukko 2. Aineiston haku (jatkuu sivulle 31):

LEHTI / TIETOKANTA	HAKUSANA / RAJAUKSET	HAUN TULOKSET, LKM.	ARTIKKELIT
AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY	solidarity 1980 – full text peer reviewed	yht.14	
/EBSCOhost Sociology Source Ultimate alkane 1990	*SU (subject terms)	<u>8</u>	Baldassarri, Delia. 2015. Cooperative Networks: Altruism, Group Solidarity, Reciprocity, and Sanctioning in Ugandan Producer Organization. Pfeffer, Clara A. 2014. "I Don't Like Passing as a Straight Woman": Queer Negotiations of Identity and Social Group Membership. Bailey, Amy Kate & Snedker, Karen A. 2011. Practicing What They Preach? Lynching and Religion in the American South, 1890-1929. O'Hearn, Denis. 2009. Repression and Solidary Cultures of Resistance: Irish Political Prisoners on Protest. Molm, Linda D. et al. 2007. Building Solidarity through Generalized Exchange: A Theory of Reciprocity. Bearman, Peter. 1997. Generalized Exchange. Oberschall, Anthony. 1996. The Great Transition: China, Hungary, and Sociology Exit Socialism into the Market. Liska, Allen E. & Warner, Barbara D. 1991. Functions of Crime: A Paradoxical Process.
	*TI (title) (haulla löytynyt yhteensä)	<u>3</u> (5)	Zeitlin, Maurice & Weyher, L. Frank. 2001. "Black and White, Unite and Fight": Interracial Working-Class Solidarity and Racial Employment Equality. Silverstein, Merril & Bengtson, Vern L. 1997. Intergenerational Solidarity and the Structure of Adult Child-Parent Relationships in American Families. Brown, Cliff & Boswell, Terry. 1995. Strikebreaking or Solidarity in the Great Steel Strike of 1919: A Split Labor Market, Game-Theoretic and QCA Analysis.
/JSTOR Arts and Science I saatavana alkaen 1895, 4 viim. vuotta ei saatavana	solidarity 1980 articles and research reports		
	*IT (item title)	6	kaikki samat mitä EBSCOhosti:ssa, ei listattu tähän
	*AB (abstract)	<u>3</u>	Aquirre, B. E. 1984. The Conventionalization of Collective Behavior in Cuba. Giordano, Peggy C. et al. 1986. Friendship and Delinquency. Mayhew, Leon. 1984. In Defense of Modernity: Talcott Parsons and The Utilitarian Tradition.

AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW (ASR)	solidarity 1980- full text peer review	yht. 16	
/EBSCOhost Sociology Source Ultimate alkane 1930	*SU (subject terms)	<u>13</u>	Molm, Linda et al. 2012. Forms of Exchange and Integrative Bonds: Effects of History and Embeddedness.
			Collins, Randall. 2012. C-Escalation and D-Escalation: A Theory of the Time-Dynamics of Conflict.
			Parker, John N. & Hackett, Edward J. 2012. Hot Spots and Hot Moments in Scientific Collaborations and Social Movements.
			Taylor, Verta. et al. 2009. Culture and Mobilization: Tactical Repertoires, Same-Sex Weddings, and the Impact on Gay Activism.
			Rosenfeld, Jake & Kleykamp, Meredith. 2009. Hispanics and Organized Labor in the United States, 1973 to 2007.
			Gould, Roger. 1999. Collective Violence and Group Solidarity: Evidence From a Feuding Society.
			Goodwin, Jeff. 1997. The Libidinal Constitution of a High-risk Social Movement: Affectual Ties and Solidarity in the Huk Rebellion, 1946 to 1954.
			Hodson, Randy. et al. 1993. Is Working Solidarity Undermined by Autonomy and Participation Patterns from the Ethnographic Literature.
			Zetka, Jr., James R. 1992. Work Organization and Wildcat Strikes in the U.S. Automobile Industry, 1946 to 1963.
			Gloud, Roger. 1991. Multiple Networks and Mobilization in the Paris Commune, 1871.
			Nielsen, François. 1985. Toward a Theory of Ethnic Solidarity in Modern Societies.
			Pope, Whitney & Johnson, Braclay D. 1983. Inside Organic Solidarity.
			Useem, Bert. 1980. Solidarity Model, Breakdown Model, and The Boston Anti-Busing Movement.
	*TI (title) (haulla löytynyt yhteensä)	<u>3</u> (9)	Lei, Ya-Wen. 2021. Delivering Solidarity: Platform Architecture and Collective Contention in China's Platform Economy.
			Gould, Roger. 2000. Revenge as Sanction and Solidarity Display: An Analysis of Vendettas in Nineteenth Century Corsica.
			Sanders, Jimmy M. & Nee, Victor. 1987. Limits of Ethnic Solidarity in the Enclave Economy.
ANNUAL REVIEW OF SOCIOLOGY (ARS)	solidarity 1980- full text peer review	yht. 1	
/EBSCO Sociology Source Ultimate, saatavana 8/1957 – 8/2005	*SU (subject terms)	1	Friedkin, Noah E. 2004. Social Cohesion.
	*TI (title)	0	

4.3. Aineiston rajaus

Lopulliseen aineistoon tulevien lehtien suhteen päädyin selkeyden vuoksi tekemään rajauksen maantieteellisesti amerikkalaiseen sosiologiaan. Toisena vaihtoehtona olisi ollut tehdä vertailevaa käsitetutkimusta eri maiden välillä. Huomioiden tutkimuskysymykset, sekä pro gradu -tutkielman laajuus, tehty rajaus tarjoaa empiirisesti selkeämmän kokonaisuuden ja syväluotaavamman katsauksen solidaarisuuskäsitteen käyttöön. Tätä seuraten kartoittavan käsitetutkimuksen tekemistä voi jatkaa maittain tai mantereittain, jonka jälkeen on mahdollista siirtyä vertailevaan tutkimukseen eri maiden välillä. Tämän lisäksi amerikkalainen sosiologia on mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimuskohde itsessään, sillä sen asema kansainvälisessä tutkimuskentässä on merkittävä ja sen vaikutukset säteilevät myös laajasti muihin maihin.

Becker (1998, 109–116) metodologista lähestymistapaa mukaillen katson, että artikkeliaineiston etuna on se, että se tarjoaa käsitteellistä tutkimusta varten otteen, joka kattaa mahdollisimman laajan valikoiman erityyppisiä ilmiöitä tai ilmiön tapauksia, joita haluamme tutkia ja ajatella (Becker 1998, 109, 112). Tässä tapauksessa artikkeliaineiston kautta saadaan siis tarkastelun alaiseksi, tutkielman laajuuden huomioiden, mahdollisimman laaja valikoima solidaarisuuskäsitteen käytöstä sosiologiassa (Becker 1998, 116). Tarkoituksena ei ole sulkea pois epäsovivaa tai ristiriitaista käsitteen käyttöä suhteessa tiettyyn teoreettiseen käsitykseen solidaarisuudesta, vaan pikemminkin laajentaa ymmärrystä käsitteen käyttöalasta. Tarkoituksena on siis löytää mahdollisia uusia ”muuttujia”, eli nimeämisen tapoja. (Becker 1998, 119.)

Seuraten Beckerin (1998, 109) metodologista ajatusta, artikkeliaineiston etuna on myös se, että sen kautta on mahdollista laskeutua korkean tason abstraktista teoreettisesta ja deduktiivisesta, keskustelusta lähemmäs empiiristä todellisuutta. Beckerin (1998, 109) ajatus on, että teoreettisten käsitteiden kehittämisen tulisi olla jatkuvassa ja kiinteässä dialogissa empiirisen datan kanssa (Becker 1998, 109). Käsitteet eivät ole vain ideoita tai spekulatioita, vaan empiirisiä yleistyksiä, joita tulee testata ja uudelleen määritellä empiirisen tutkimusten tulosten perusteella (Becker 1998, 128). Artikkeleiden kautta pääsen tarkastelemaan sitä, miten sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä suhteessa empiirisiin ilmiöihin, joita he tutkivat, sekä sitä mitä solidaarisuuden käsitteellä tehdään sosiologisen ajattelun ja tutkimuksen parissa. Katson että artikkelien tarkastelu on tärkeää myös siitä syystä, että ne ovat merkittävässä

asemassa tieteellisen tiedon tuottamisessa ja julkaisemisessa. Artikkeliaineiston kautta solidaarisuuden käsitteeseen perehtyminen mahdollistaa myös kokoavan, meta-analyysimäisen otteen sosiologiseen tutkimuskenttään, ja tätä kautta voi myös avata uusia perspektiivejä teoreettiseen työskentelyyn solidaarisuudesta.

Seuraavassa kappaleessa kuvaan ensin aineiston analyysiprosessia lyhyesti, jonka jälkeen siirryn aineiston analyysiin. Käyn ensin läpi aineiston yleisiä piirteitä, jonka jälkeen siirryn yksityiskohtaisempaan analyysiin solidaarisuuskäsitteen käytön luokista.

5 Aineiston analyysi

Aineiston analysointi eteni hermeneuttisen kehän kautta. Kehässä kulkemista ohjasivat tutkimuskysymykset, sekä systemaattisen käsiteanalyysin apukysymykset. Tekstien analysointi tapahtui siis kehämäisen liikkeen kautta, jossa analysoin solidaarisuus käsitettä ja sen käyttöä suhteessa lauseisiin, edeltäviin kappaleisiin, koko artikkeliin ja lopulta koko aineistoon. Tätä kautta ymmärrys solidaarisuuskäsitteen käytöstä jäsenyi jokaisella kierroksella yhä uudelleen.

Käytännössä lähdin työstämään aineistoa ensimmäisellä analyysikierröksellä niin, että luin artikkelit läpi ja haravoin niistä löytyviä solidaarisuuden sanamuotoja ja sanan käyttöä. Merkkasin kaikki teksteistä löytyvät solidaarisuuskäsitteet, jonka jälkeen syvennyin tarkemmin lauseisiin, kappaleisiin ja osakokonaisuus, joissa solidaarisuuden käsitettä käytettiin. Kiinnitin huomiota seuraaviin asioihin: onko käsitettä määritelty, minkälaisia rooleja solidaarisuuden käsite saa osana muuta tekstiä ja tekstin välittämiä merkityskokonaisuuksia, mitä solidaarisuuskäsitteen käyttö tekee selväksi tai pyrkii rationalisoimaan tekstissä, sekä mitä solidaarisuuskäsitteellä selitetään tai kuvataan? Tarkastelin myös sitä missä suhteessa solidaarisuuden käsitettä käytettiin muihin sanoihin nähden (rinnastettu, vastakkainasettelu, vertaus) ja millaisia konnotaatioita käsitteelle annetaan (positiivinen/negatiivinen). Tämän jälkeen palautin mieleeni analyysia ohjaavat tutkimus- ja apukysymykset, jonka jälkeen merkkasin kohdat, jotka mahdollisesti antaisivat vastauksia näihin kysymyksiin. Tämän rinnalla tein koko ajan myös aineistomuistiinpanoja.

Ensimmäisen lukukierroksen jälkeen aineistomuistiinpanoja muodostui yhteensä noin 200 sivua. Alkuperäinen aineisto tiivistyi siis melkein neljännesosaan. Aineistomuistiinpanot sisälsivät suoria aineistonostoja ja niihin liitettuja erillisiä kommentteja ja huomioita. Tämän lisäksi ensimmäisellä aineisto kierroksella kokosin totuustaulukkoa (kts. Becker 1998), johon pyrin tiivistäen keräämään temaattisesti tieto käsitteen käytöstä. Totuustaulukon ylläpitäminen kuitenkin epäonnistui, johtuen aineiston runsaudesta, käsitteen moninaisen ja toisinaan epämääräisen käytön vuoksi. Lopulta totuustaulukosta käyttöön tuli vain sarake, joka kuvasi sitä oliko käsitettä määritelty vai ei. Käsitteen määrittelyssä mittapuuna toimi se käytettiinkö solidaarisuuden käsitettä empiirisenä käsitteenä ja oliko se myös määritelty empiirisen käsitteen kriteerein, esimerkiksi ”*solidaarisuudella tarkoitamme...*”. Solidaarisuuskäsitteen käytön tarkastelun yhteydessä huomasin, etteivät monet muutkaan käsitteet asettuneet selkeään kategorisointiin, jota totuustaulukon tekeminen edellyttää. Loppujen lopuksi tein yhteensä neljä analyysikierrosta, joista ensimmäisessä ja viimeisessä analyysikiirroksessa työskentelin suoraan aineiston kanssa ja kahdessa keskimmaisessä tein analyysiä aineistomuistiinpanoihin pohjautuen. Seuraavaksi siirryn kuvaamaan aineiston yleisiä piirteitä, jonka jälkeen siirryn kuvaamaan tarkemmin aineistosta esiin nostamaani kahta käsitteen käyttöluokkaa.

5.1 Aineiston yleiset piirteet

Solidaarisuuden käsiteanalyysi johdattaa laajan merkitysavarouden, sekä dynaamisen empiirisen ilmiökentän äärelle. Sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteen osaksi laajempia käsitteellisiä systeemejä ja teoreettisia kokonaisuuksia, jotka kuvailevat sosiaalisen toiminnan ulottuvuuksia erilaisissa konteksteissa. Sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä selittämään ja kuvailemaan sosiaalisen toiminnan luonnetta ja dynamiikkoja, sekä tämän lisäksi osassa artikkeleista tutkitaan ja selitetään sosiaalisia ilmiöitä, joita nimetään solidaarisuudeksi tai solidaariseksi.

Ensisilmäyksellä koko aineiston laajuudelta käsitteen käyttö esiintyy siis varsin monimerkityksellisenä ja joustavana. Monissa artikkeleissa solidaarisuuskäsitteen käyttö on intuitiivista ja harvoin käsite on määritelty selkeästi. Kokonaisuudessaan 31 artikkelista kuudessa artikkelissa käsite on määritelty selkeästi empiirisenä käsitteenä ja lopuissa artikkeleista solidaarisuudella viitataan löyhästi esimerkiksi moraalisiin yhteisöihin tai

yhteisöllisyyteen yleisesti. Käsitteen intuitiivisella käytöllä viitataan siihen, että kirjoittaja olettaa lukijoilla olevan yleispätevä ja yhteneväinen ymmärrys solidaarisuudesta. Näissä tapauksissa solidaarisuuskäsitteen käyttö menee hyvin lähelle arkista kielenkäyttöä. Käsitteen intuitiivisen käytön tapauksissa solidaarisuuskäsitteen merkityssisällön havaitseminen tapahtui suhteessa muuhun tekstiin, tekstin sävyyn ja retoriikkaan, sekä siihen missä suhteessa solidaarisuuden käsite esiintyy muihin artikkelin keskeisiin käsitteisiin ja argumentteihin verrattuna. Tulkintaa ohjaa myös analyysia edeltänyt laaja kirjallisuuskatsaus ja aiheeseen perehtyminen. Aiemman kirjallisuuden pohjalta ajattelu on herkistynyt etenkin niille ominaisuuksille ja asiayhteyksille joihin solidaarisuus on kirjallisuudessa liitetty ja toisaalta myös sitä kohtaan esitetylle kritiikille.

Vaikka solidaarisuuskäsitteen käyttö näyttää aineistossa esiintyvän hyvin monimerkityksellisenä ja joustavana, on aineiston pohjalta kuitenkin havaittavissa semanttisesti yhteneväisyyttä siinä, mihin solidaarisuuskäsitteellä viitataan tai millaisia mielikuvia sillä pyritään välittämään. Koko aineiston laajuudelta solidaarisuuden käsitteellä viitataan yleisellä tasolla pro-sosiaaliseen käyttäytymiseen, yhteistyökykyyn, yhteneväisyyteen, koheesioon, yleiseen luottamukseen ja valmiuteen jakaa tai osoittaa tukea. Käsitteen saamat merkitykset ovat pääsääntöisesti sisällöltään positiivisia ja usein käsitteen käyttöön liittyy myös implisiittinen normatiivinen lataus. Pääsääntöisesti solidaarisuus esitetään tavoiteltavana asiana ja solidaarisuuden vastakohtaksi nousevat yhteistyökyvyttömyys ja ristiriitaiset sosiaaliset suhteet. Kutsun näitä aineistosta esille nostamiani solidaarisuuskäsitteeseen liitettyjä merkityksiä käsitteen *yleiseksi semanttiseksi sisällöksi (intuitiivinen semantiikka)*. Tämä on ikään kuin se mielikuvan ja abstraktion taso, se ajattelun intuitiivinen taso, josta sosiologit lähtevät liikkeelle solidaarisuuskäsitteen käytössä.

Toisaalta merkittäviä haasteita analyysin kannalta tuottivat käsitteen käyttöön liittyvät erinäiset kausaalisen selittämisen teoreettiset ja empiiriset lähtökohdat. Toisinaan sosiologit selittivät solidaarisuuden käsitteellä kollektiivisen toiminnan onnistumista, esittäen solidaarisuuden mekanismina, joka tuottaa yhteistyökykyistä toimintaa. Toisaalla aineistossa solidaarisuuden käsitteellä taas nimetään juuri tätä kollektiivisen toiminnan, koheesion ja kiinteyden dynaamista kokonaisuutta. Kun ensimmäisessä tapauksessa solidaarisuudella selitetään tutkimuksen kohteena olevaa sosiaalista ilmiötä (koheesiota), jälkimmäisessä tapauksessa solidaarisuuden käsitteellä nimetään tätä laajempaa ja monimutkaista ilmiökokonaisuutta.

5.2. Abstrakti ajattelu ja kielellä tekeminen

Jäsennän edellä kuvattua aineistossa esiintyvää käsitteen käyttöä ja käsitteen merkityssisällön muotoutumista kahden analyttisen tason kautta. Nämä analyttiset tasot ovat: *abstraktin ajattelun taso* ja *kielellä tekemisen taso*. Abstraktilla ajattelun tasolla viitataan edellä kuvattuun käsitteen yleiseen semanttiseen sisältöön, sekä käsitteen intuitiiviseen käyttöön. Solidaarisuuskäsitteen yleinen semanttinen sisältö ei eksplisiittisesti tavoita empiirisen todellisuuden konkreettisia ilmiöitä tai kausaalisuhteita. Abstraktilla tasolla käsitteen semanttinen sisältö on asiayhteydestä irrotettua ja yleispiirteistä, sekä siihen sisältyy universaaliuden piirre. Abstraktin ajattelun tasolla solidaarisuuden käsite kuvastaakin teksteissä yleisiä mielikuvia ja ideoita yhteistyökykyisyydestä ja koheesiosta. Hyvin usein solidaarisuuden käsite saa myös normatiivisen latauksen, sillä se esitetään toistuvasti tekstiyhteydessä tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden, sosiaalisen inklusion ja sosiaalisten oikeuksien jakautumisen kanssa. Abstraktin ajattelun taso esiintyy usein artikkeleiden johdannoissa ja loppupäätelmissä, missä sosiologit luovat mielikuvia sosiaalisen todellisuuden piirteistä tai kutovat yhteen empiirisiä havaintoja ja teoriaa.

Seuraavaksi nostan esiin aineistoesimerkin artikkelista 2AJ2014, jossa solidaarisuuden käsite esiintyy abstraktin ajattelun tasolla ja sen yleinen semantiikka toimii tekstiyhteydessä. Tämän lisäksi käsitettä on käytetty intuitiivisesti, sillä sitä ei missään vaiheessa artikkelia ole selkeästi määritelty, sekä käsitteen käytön yhteydessä esiintyy normatiivinen vaade. Tekstinäyte on nostettu artikkelin 2AJ2014 johtopäätökset osiosta, jossa kappale alkaa väliotsikolla: *“Conclusion: Possibilities for social solidarity and broader application”* (2AJ2014, 35). Otsikon jälkeen solidaarisuutta ei missään vaiheessa määritellä. Otsikon alle jäävässä tekstissä puhutaan ryhmään kuulumisesta, tunnistamisesta ja tunnistettavuudesta. Tekstin perusteella solidaarisuuden voidaan tulkita viittavan kuulluksi, nähdyksi ja arvostetuksi tulemiseen sosiaalisissa suhteissa, ryhmissä ja yhteiskunnallisissa instituutioissa. Solidaarisuuden käsite toimii pikemminkin loppuargumenttina, jossa käsitteen käytön tekstiyhteydessä esiintyvät merkitykset viittaavat vaatimukseen sosiaalisten normien uudelleen luomisesta, sosiaalisten rajojen venyttämisestä, sekä laajemman sosiaalisen inklusiivisuuden muodostamiseen valtaryhmissä ja normatiivisissa keskuksissa.

“The work of challenging oppression requires, as Connell (2009, p.109) notes, greater collective solidarity among social actors who inhabit – incidentally or intentionally – various social identity groups: “ To sociologist, the contestation of gender hierarchy is fundamentally a collective process; it is not likely to be understood as a matter of individual gestures or dissent. Contestation as a social struggle requires some base of solidarity, of mutual support.” (2AJ2014, 38–39).

Kielellä tekemisen tasolla taas viittaa siihen, miten sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä nimetessään tai selittäessään sosiaalisia ilmiöitä. Kielellä tekemisen tason liitän siihen, kuinka jäsenämme ja teemme ymmärrettäväksi maailmaa ja sen tapahtumia tai ilmiöitä. Sosiologien käytössä solidaarisuuden käsite laajenee toisinaan abstraktin ajattelun tasolta hienostuneemmin jäsentyneelle teoreettiselle tasolle. Samalla solidaarisuuden käsite sidotaan myös erinäisten argumenttien ja tutkimusasetelmien kautta nimeämään tai selittämään monisyistä empiiristä todellisuutta. Kielellä tekemisen tasoon liitän esimerkiksi solidaarisuuskäsitteen operationalisoinnit. Erityisesti kvantitatiivisissa tutkimusartikkeleissa solidaarisuuskäsitteen operationalisointi on johdettu erilaisista teoreettisista lähtökohdista käsin. Tätä taas paljolti ohjaa se, miten tutkimuskysymykset on asetettu. Kielellä tekemisen kautta solidaarisuuskäsitteen kantama abstrakti mielikuvallinen ja universaali ulottuvuus alkaa saada varsin moninaisia ja monimutkaisia merkityksiä liittyessään laajempiin käsitteellisiin ja empiirisiin kokonaisuuksiin. Tätä mukaa käsite saa yhä partikulaarisempia semanttisia piirteitä ja yhteyksiä, jotka käsitteen yleisen semantiikan rinnalla alkavat näyttää ristiriitaisilta. Esimerkiksi käsitteen yleiseen semantiikkaan liittyy vahvasti pro-sosiaalinen käyttäytyminen, mutta samalla sen rinnalle ilmaantuu partikulaarisempia piirteitä ulossulkemisen logiikasta ja ei pro-sosiaalisesta käyttäytymisestä.

Seuraavaksi nostan esiin kielellä tekemisen aineistoesimerkin artikkelista 1AJ2015. Artikkelissa 1AJ2015 tutkitaan yhteistyökykyisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia mikrotason mekanismeja ja sitä mikä neljästä mekanismista tuottaa taloudellista yhteistyökykyistä toimintaa paikallisten viljelijöiden kesken. Artikkelissa 1AJ2015 (356) solidaarisuus määritetään kirjallisuuden perusteella yhdeksi neljästä mikromekanismista altruismin, sanktion uhkan ja vastavuoroisuuden normin rinnalla, jotka tuottavat yhteistyöverkostoja tai edistävät taloudellista yhteistoimintaa. Artikkelin tutkimusasetelmassa ryhmäsolidaarisuus määritellään yksilön motivaationa, joka synnyttää yhteistyötä ihmisten

välillä. Solidaarisuus eroaa itsekkäästä käyttäytymisestä ja se tunnustetaan yksilön prososiaalisena käyttäytymisenä oman ryhmän jäseniä kohtaan (1AJ2015, 359, 367). Solidaarisuuden yhteydessä puhutaan myös ryhmään kuulumisen tunteista, jaetuista normeista ja jaetusta identiteetistä (1AJ2015, 362). Näitä tekijöitä ei kuitenkaan selvästi sisällytetä solidaarisuus käsitteen määritelmään tai operationalisointiin. Tutkimuksessa solidaarisuuden indikaattorina toimi oman ryhmän jäsenille jakaminen (1AJ2015, 367).

“In this research I consider two types of motives that deviate from selfish behavior: generalized altruism, which identifies prosocial behavior toward unidentified “others”, and group solidarity, which identifies prosocial behavior toward members of one’s social group.” (1AJ2015, 359).

“In sum, both collective action and social capital scholarship suggest that there are multiple ways in which social networks may affect collective outcomes and cooperation. Identifying which mechanism is at work, that is, generalized altruism, group solidarity, reciprocity based on verbal commitment, or the threat of sanctioning, is crucial in order to understand the contextual and institutional factors that bring about cooperation in specific social settings.” (1AJ2015, 364).

Artikkelissa 1AJ2015 tehty solidaarisuuskäsitteen semantiikka ja operationalisointi eroaa muista aineiston artikkeleista siinä, että solidaarisuus määritellään yksilön motiivina ja mikromekanismina, joka mahdollisesti tuottaa taloudellista yhteistyökykyistä toimintaa. Suurimmassa osassa aineiston artikkeleista solidaarisuuden käsitteellä kuitenkin nimetään juuri laajempia ilmiökokonaisuuksia, joissa ihmisten välillä vallitsee koheesio ja yhteistyökykyisyys. Kielellä tekemisen kautta syntyvä semanttinen ero liittyy siihen, selitetäänkö solidaarisuuden käsitteellä yhteistyökykyistä toimintaa, vai nimetäänkö sillä yhteistyökykyistä toimintaa. Kun käsitteellä nimetään yhteistyökykyistä toimintaa sen semanttiseen ja teoreettiseen kenttään liittyvät asiat, jotka artikkelin 1AJ2015 operationalisoinnissa jäävät käsitteen semanttisen kentän ulkopuolelle. Esimerkiksi vastavuoroisuuden normi määrittäytyi artikkelissa 5AJ2007 osaksi solidaarisuuskäsitteen kuvaamaa ilmiökokonaisuutta.

Kokonaisuudessaan tässä tutkielmassa jäsenän karkeasti solidaarisuuskäsitteen saamaa semanttista sisältöä ja sen kiinnittymistä laajempaan merkitysavaruuuteen näiden kahden analyttisen tason, abstraktin ajattelun ja kielellä tekemisen, kautta. Aineistosta esiin jäsentämäni käsitteen käytön eroavaisuudet liittyvät juuri eroihin empiirisen kontekstin, teoreettisen kehyyksen sekä tutkimuskysymysten tai tutkimusperinteiden välillä, joiden yhteydessä solidaarisuuden käsitettä käytetään. Näihin käyttötapoihin liittyvien erojen kautta solidaarisuuden käsite saa laajoja ja toisinaan vaikeaselkoisia merkitysisältöjä, jotka voivat näyttäytyä keskenään jopa ristiriitaisina. Seuraavissa kappaleissa syvennyn tarkemmin jäsentämään kielellä tekemisen tasoa ja siitä johtamaani käsitteen käytön luokittelua.

5.3. Käsitteen käytön kaksi luokkaa

Pohjaan solidaarisuuskäsitteen käytön jäsentämisen empiirisiin konteksteihin ja ennakkoehtoihin, eli niihin sosiaalsiin ilmiöihin, joita käsitteellä nimetään tai joita käsitteellä pyritään kuvailemaan tai selittämään. Ennakkoehdot määrittyvät niinä tekijöinä, jotka edeltävät solidaarisuuskäsitteen nimeämää ilmiötä. Teksteissä esiintyvät erot solidaarisuuskäsitteen käytössä liittyvät juuri siihen, millaisia ilmiöitä teksteissä nimetään solidaarisiksi, sekä näiden ilmiöiden, solidaarisuuden taustalla esiintyvien mekanismien ja kontekstien erilaisuuteen. Tästä johtuvat myös solidaarisuuskäsitteeseen liittyvät eroavaisuudet siinä mitä siitä seuraa ja kuinka solidaarisuus kokonaisuudessaan on ymmärretty ideana tai ilmiönä. Seuraavaksi tehdyt käsitteen käytön jaottelut eivät ole tarkkarajaisia. Osa aineiston artikkeleista jäsentyy epämääräisesti jonnekin näiden kahden käsitteen käyttöluokittelun välille. Aineistosta esiin nostamani kaksi käsitteen käyttöluokkaa ovat selkeimmin havaitsemiani luokkia. Käsitteen käyttöluokat ovat: *yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta ja jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa*. Käsittelen ensin yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokkaa, sillä se oli määrällisesti suurin luokka. Tämän jälkeen erittelen jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa, jonka jälkeen siirryn johtopäätökset osioon kutoen yhteen aineiston analyysistä esille nostamiani tuloksia.

5.3.1. Yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta

Aineistosta selvimmän esille nousseessa käsitteen käytön luokassa, solidaarisuuden käsitteellä nimetään sosiaalisia ilmiöitä, joilla kaikilla, konteksti eroista huolimatta, esiintyy hyvin samankaltaiset kollektiivisen toiminnan dynamiikat. Kutsun tätä aineistosta esille nousutta käsitteen käyttöluokkaa *yhtenäisten ryhmien kollektiiviseksi toiminnaksi*. Tämä käsitteen käytön tapa oli määrällisesti suurin aineistosta esille noussut luokka, johon kuuluu 22 artikkelia 31 artikkelista. Artikkelit, jotka sisällytin tähän luokkaan ovat: 2AJ2014, 3AJ2011, 4AJ2009, 6AJ2001, 10AJ1995, 11AJ1991, 12AJ1986, 13AJ1984, 14AJ1984, 15AS2021, 16AS2012, 17AS2012, 19AS2009, 20AS2009, 21AS2000, 22AS1999, 22AS1997, 24AS1993, 25AS1992, 26AS1991, 27AS1987, 30AS1980.

Tässä luokassa solidaarisuuden käsite linkittyy merkityssisällöltään moniulotteisesti yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan, joka on luonteeltaan poliittista. Tässä yhteydessä viitataan poliittisella toiminnalla ihmisten pyrkimykseen vaikuttaa ympäröiviin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin olosuhteisiin, joissa he itse elävät (kts. Heywood 2019, 1–2). Aineistossa esiintyneet ja tutkimusten kohteena olleet yhtenäiset ryhmät ovatkin pääsääntöisesti vastarintaliikkeitä. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokan artikkeleissa solidaarisuuden käsite esiintyy konfliktiteorian, sosiaalisten liikkeiden ja ryhmien tutkimuksen, sekä kollektiivista toimintaa käsittelevien teorioiden yhteydessä.

Hahmotan tätä aineistosta nostamaani käsitteenkäyttö luokkaa jäsentämällä ensin sitä mitä solidaarisuuskäsitteellä pyritään sanomaan tai osoittamaan teksteissä (tutkimuskysymykset 1 ja 2) jonka jälkeen jäsenän tässä käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuskäsitteen merkityssisällön ominaispiirteitä. Ominaispiirteillä tarkoitan niitä semanttisia yhteyksiä tai kokonaisuuksia, jotka erottavat sen jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvästä käsitteen käyttöluokasta. Tämän jälkeen erittelen solidaarisuuskäsitteen käyttöä edeltävät empiiriset ennakkoehdot, eli ne dynamiikat, jotka esiintyvät järjestelmällisesti yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan yhteydessä, muodostaen merkityskokonaisuutta, jota sosiologit kutsuvat solidaarisuudeksi.

Hermeneuttinen käsitteen käytön tulkinta

Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuskäsitteen käyttö liittyy sekä teoreettiseen asemoitumiseen, kuin myös artikkeleiden tutkimaan empiriseen todellisuuteen. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuden käsitettä käytetään kuvaamaan tai ilmaisemaan ryhmillä olevaa emergenssiä ominaisuutta, joka liittyy kollektiivisen toiminnan muotoutumisen prosesseihin, jotka eivät tule ymmärrettäväksi pelkästään yksilölähtöisten selitysmallien kautta. Tärkeänä havaintona aineistosta nostan esille sen, miten solidaarisuuden käsitteellä osoitetaan kriittistä suhtautumista yksilörationaaliin kollektiivisen toiminnan selittämisen tapoihin ja teorioihin. Solidaarisuuskäsitteen kautta kollektiivisen toiminnan teoreettiseen keskusteluun tuodaan esille näkökulmaa, jossa yksilöt ja heidän toimintansa tulisi analysoida ja ymmärtää laajemmin holistisen ihmiskäsityksen kautta. Esimerkiksi artikkeleissa 4AJ2009 (492, 498–502) solidaarisuuskäsitteen käytön kautta asetetaan kriittiseen suhteeseen teoreettisten näkemyksen kanssa, jotka painottavat liberaalin subjektin ensisijaisuutta ja rationaalisen valinnan teoriaa kollektiivisen toiminnan ja siihen liittyvien ongelmien selittämisessä.

Näiden lähestymistapojen painotetaan korostavan liialti vastarintaliikkeiden järjenvastaista ja de-individualisoivaa puolta, jättäen huomiotta kollektiivisen toiminnan muotoutumisen yhteiskunnalliset kontekstit, yhteistoiminnan moninaiset ulottuvuudet, kuten ruumiillisuuden, kokemuksellisuuden, sekä yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan relationaalisuuden (4AJ2009, 16AS2012). Useammassa artikkelissa dualistinen vastakkainasettelu, esimerkiksi tunteiden ja järjen tai yksilön ja yhteisön välillä, nostetaan esiin ongelmallisena lähtökohtana kollektiivisen toiminnan selittämisessä. Artikkeleissa sosiologit kritisoivat esimerkiksi tunteiden ja järjen ohjaaman toiminnan vastakkain asettamisesta. Sosiaalisten ilmiöiden hahmottaminen holistisemmän ja relationaalisemman näkemyksen kautta pyrkii pikemminkin korostamaan ilmiöiden dynaamisuutta, vastavuoroisia prosesseja, sekä emootioiden merkitystä kognitiivisissa prosesseissa ja kollektiivisen toiminnan muodostamisessa. (4AJ2009, 498; 12AJ1986, 1117, 13AJ1985, 544–545; 15AJ2021, 303; 16AS2012, 17AS2012, 19AS2009, 23AS1997, 30AS1980).

Kritiikin kohteeksi nostetaan se (4AJ2009, 16AS2012), miksi vastarintaliikkeiden toiminta ylipäättään näyttäytyy tai on tulkittavissa järjenvastaisena. Artikkeleissa esiintyvien näkemysten mukaan tutkijoiden ja teoreetikoiden tulisi kyseenalaistaa ne selitysmallit tai teoreettiset lähtökohdat, joiden kautta analysoituna ihmisten toiminta näyttäytyy epärationaalisenä. Tutkijoiden pyrkimyksenä on pikemminkin ymmärtää, miksi vastarintaliikkeiden toiminta näyttäytyy toimijoille itselleen merkityksellisenä ja järkevänä. Näissä tapauksissa solidaarisuuskäsitteen käyttö nostaa teoreettiseen ja metodologiseen keskusteluun ongelmallisenä koetut vastakkain asetellut, sekä pyrkimyksen ymmärtää kollektiivisen toiminnan monimutkaista emootioiden kiihdyttämää toimintaa ja sen transformatiivista potentiaalia. (4AJ2009, 498, 497.) Solidaarisuus käsitteen käyttö tuo vaihtoehtoista tulkintatapaa kollektiivisen toiminnan teoriaan ja pakottaa näin laajentamaan tulkinnan, metodin ja teorian kehystä.

Käsitteen ominaispiirteet

Aineistosta nostamassani yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan luokassa solidaarisuuskäsitteen käyttö ja sen semanttinen sisältö suhteessa sen kuvaamiin sosiaalisiin ilmiöihin on varsin yhtenäistä. Seuraavaksi pyrin hahmottamaan esiin ne semanttiset ominaispiirteet tai yhteydet, jotka yhdistävät tätä käsitteen käyttöluokkaa ja toisaalta erottavat sen jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvästä solidaarisuuskäsitteen käytöstä.

Tässä käsitteen käytön luokassa sosiologit viittaavat hyvin yhtenäisesti solidaarisuuden käsitteellä yksilöiden *pro-sosiaaliseen käyttäytymiseen ja tuntemuksiin oman ryhmän jäsenenä kohtaan*, joka on ulkopuolelta käsin havaittavissa ryhmän yhtenäisyytenä, toimintakykynä, järjestäytyneisyytenä ja koheesiona. Yhtenäisellä ryhmällä on jaettu tarkoitus, intressi, sekä yhteinen tavoite. Edellä kuvatun kaltaisia ryhmiä sekä niiden piirissä esiintyvää pro-sosiaalista käyttäytymistä ja tuntemuksia sosiologit nimeävät aineistossa solidaarisiksi ryhmiksi, tai niissä sanotaan olevan solidaarisuutta. Konkreettisesti aineistosta esiin nousevia ryhmiä ovat sukupuoli ja seksuaalivähemmistöt, etniset ryhmät, ystävyys ja perhesuhteet, uskonnolliset yhteisöt, työyhteisöt ja ammattiryhmät, sekä erilaiset poliittiset ja sotilaalliset liikkeet.

Tämän kaltaisille solidaarisille ryhmille on ominaista, että ne sijoittuvat fyysisesti tiettyyn aikaan ja paikkaan. Sosiologit esimerkiksi katsovat, että solidaarisuuden indikaattoreita, eli sen olemassaoloa ilmentäviä merkkejä ryhmiä tai kollektiivista toimintaa tarkasteltaessa ovat yhteistyökykyisyys, keskinäinen luottamus, vertaisuuden kokemukset, avunanto, omastaan jakaminen, uhrautuminen ja itsensä alttiiksi asettaminen, sitoutuneisuus ryhmää kohtaan, sekä tämän myötä myös valmius toimia ja osallistua. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan luokan ominaispiirteitä, jotka erottavat sen jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvästä solidaarisuuskäsitteen käytöstä ovat: emotionaalinen ulottuvuus, aikadynamiikka, oppositionaalisen identiteetin ja käytänteiden muodostaminen, sekä selkeät ryhmäraajat ja niiden kollektiivinen tuottaminen. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan yhteydessä solidaarisuuteen liitetty inklusiivisuus määrittyy aineistossa ehdollisena ja suhteellisena. Ryhmärajojen tuottamisessa ja ylläpitämisessä keskeisellä sijalla ovat esimerkiksi identiteetti, yhteisten normien määrittäminen ja niistä kiinni pitäminen.

Kuten jo aiemmin esille nostamassani kollektiivisen toiminnan teoriaan kohdistetussa kritiikissä, tässä käsitteen käyttöluokassa solidaarisuus saa merkityksissään ontologista jalansijaa sekä subjektiivisessa että kollektiivisessa ulottuvuudessa. *Subjektiivisessa ulottuvuudessa* solidaarisuus liitetään vahvasti ruumiillisuuteen, kokemuksellisuuteen, emootioihin ja identiteettiin, sekä yksilön kollektiiviseen tietoisuuden suuntautuneisuuteen. *Kollektiivisessa ulottuvuudessa* korostuu taas ryhmän jäsenten jaettu kokemus yhteydestä (mekanismi), kiinteydestä ja keskinäisestä luottamuksesta. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan tapauksessa solidaarisuuteen liitetään ryhmäjäsenten yhdenmukainen korostunut tietoisuus ja havaitsemiseen, joka kohdistuu niin yhtenäisen ryhmän jäseniin kuin itse toiminnan kontekstiin. Solidaarisuuden kollektiiviseen ulottuvuuteen liitetään siis jaetut kokemukset, kollektiivinen tietoisuus ja identiteetti, sekä toisen tunnistettavuus tai samankaltaisuus. Tähän käsitteen käyttöön näyttää ajoittain liittyvän implisiittisesti sekä kollektiivista toimintaa kuvaava että selittävä ulottuvuus. Kuvailevassa ulottuvuudessaan sosiologit käyttävät käsitettä niissä yhteyksissä, joissa halutaan tuoda ilmi kollektiivisen toiminnan kognitiivisemotionaalinen ulottuvuus. Selittävässä ulottuvuudessaan käsitteen käyttö taas liittyy niihin ilmiöihin ja ilmiöitä koskeviin argumentteihin, joissa halutaan korostaa kollektiivisen toiminnan muotoutumisen monimutkaista dynamiikkaa.

Jotta solidaarisuuskäsitteen käyttö, sekä sen semanttinen sisältö ja siitä tekemäni luokittelu hahmottuisivat selkeämmäksi kokonaisuudeksi, kiinnitän seuraavaksi huomiota käsitteen nimeämää ilmiötä edeltäviin tekijöihin, eli niihin sosiaalisen todellisuuden ilmiöihin, tapahtumiin, konteksteihin ja dynamiikkoihin, jotka ovat osa solidaarisuus käsitteen saamaa monimutkaista merkityskokonaisuuden vyyhtiä. Yksinkertaisemmin ilmaistuna, kiinnitän teksteissä huomiota siihen missä ja miten pro-sosiaalinen käyttäytyminen ja tuntemukset, jota sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi saavuttavat muotonsa.

Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan tapauksissa aineistosta voidaan selkeästi havainnoida tietyt kollektiiviseen toimintaan liittyvät piirteet, jotka linkittyvät tiiviisti solidaarisuuskäsitteen saamiin semanttisiin ominaispiirteisiin yhtenäisyyteen, koheesioon, pro-sosiaaliseen käyttäytymiseen ja tuntemuksiin. Kutsun näitä solidaarisuuskäsitteen käyttöön liittyviä aineistossa systemaattisesti esiintyviä empiirisiä ilmiöitä ja dynamiikkoja solidaarisuuskäsitteen käyttöä edeltäviksi empiirisiksi ennakkoehdoiksi. Näitä empiirisiä ennakkoehtoja ovat: eronteko ja identifioituminen, kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta ja kognitiivisemotionaaliset prosessit. Myös vapaat tilat, johtajuus, riski ja ryhmän koko näyttävät artikkeleissa vaikuttavan siihen, miten ja millaisen muodon yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liitetty solidaarisuus lopulta saa. Jäljempinä mainittuihin ulottuvuuksiin liittyen, solidaarisuuden semanttinen sisältö ei muutu, mutta sosiologit sanovat solidaarisuutta olevan joko vähemmän tai enemmän, tai näiden tekijöiden ajatellaan tukevan tai heikentävän solidaarisuuden muotoutumista. Tutkielman laajuuden ja toisaalta aineiston rajallisuuden vuoksi en käsittele tässä työssä sen syvällisemmin vapaita tiloja, johtajuutta, riskiä tai ryhmän kokoa. Jatkotutkimusta ajatellen nämä ovat kuitenkin mielenkiintoisia systemaattisesti esille tulevia empiirisiä ulottuvuuksia kollektiivisen toiminnan ja solidaarisuuskäsitteen käytön yhteydessä.

Empiiriset ennakkoehdot:

Identiteetti ja eronteko

Yhtenäisten ryhmien kollektiivisessa toiminnassa, identiteetti, identifioituminen ja eronteko liittyvät tiiviisti solidaarisuuskäsitteen käyttöön ja semantiikkaan. Aineiston analyysia ohjaavien apukysymysten kautta identiteetti kategorisoituu yhdeksi yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liittyvän solidaarisuuskäsitteen käytön ennakkoehdoksi. Tällä viitataan siihen, että identiteetti esiintyy aineistossa systemaattisesti tämänkaltaisen solidaarisuuskäsitteen käytön empiirisessä ilmiökentässä. Aineistossa identiteetti kiinnittyy vahvasti yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan muotoutumisen prosesseihin. Identiteetti liitetään merkityksissään sosiaalisiin statuksiin ja rooleihin, kokemuksiin, sekä erilaisiin samaistumiskohteisiin niissä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa puitteissa, joissa ihmiset elävät. Aineistossa esiintyviä erilaisia identiteettikategorioita ovat esimerkiksi rotu, uskonto, sukupuoli, kansalaisuus, seksuaalisuus, yhteiskuntaluokka tai jokin muu yhteiskunnallinen positio. Yksilönäkökulman lisäksi identiteetti ymmärretään myös yhteisöjen käsityksenä itsestään, sekä laajemmin yhteiskunnallisten instituutioiden, sekä näiden instituutioiden ylläpitämien identiteettiryhmien ja moraalisten yhteisöjen kautta.

” There is considerable literature on collective identity, although Oliver et al. (2003) note that most studies fail to clearly distinguish between individual, collective, and public identities. Polletta and Jasper (2001, p.285) define collective identity as “an individual’s cognitive, moral, and emotional connection with a broader community, category, practice, or institution.”” (4AJ2009, 500).

Kollektiivinen identiteetti määrittyy monissa artikkeleissa edellä kuvatun lainauksen mukaisesti yksilön moraalisenä, kognitiivisena ja emotionaalisenä yhteytenä tiettyyn yhteisöön, kategoriaan, käytäntöön tai instituutioon (4AJ2009, 500). Identiteetti ja identifioitumisen prosessit asetetaan artikkeleissa usein solidaarisuuden ja kollektiivisen toiminnan kiinnikepisteeksi, jonka kautta solidaarisuuden, sekä siihen liitetyn yhtenäisen kollektiivisen toiminnan muut mekanismit aktivoituvat ja kohdistuvat. Identiteettityöskentely ja identiteettien määrittely, joka tapahtuu aina yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten

suhteiden puitteissa, liittyy erityisesti erottautumiseen, erontekoihin, sekä sosiaalisten hierarkioiden, normatiivisten rajojen ja yhteiskunnallisten jakolinjojen uudelleen määrittelyihin. Teksteissä identiteetti ikään kuin selittää solidaarisuutta, tai solidaarisuuteen liitettyjä ristiriitaisia havaintoja ja ajatuksia inkluusiosta ja eksklusiosta.

“Viewing outsiders as different from insiders is an important step in creating an alternative status hierarchy that allows members of the group to maintain dignity in the face of stricted rights and privileges. ().” (24AS1993, 400).

Identiteettityöskentely esitetään vuorovaikutteisena sosiaalisena prosessina, jonka kautta ryhmäidentiteetti ja ryhmärajat tuotetaan. Keitä me olemme, mistä tunnistamme toisemme ja mikä on meidän kollektiivinen vaatimuksemme. Solidaarisuuteen liitetty sosiaalinen inkluusio ja eksklusio määrittyvät aineistossa siis osittain identiteettityöskentelyn ja moraalisten yhteisöjen muodostuksen prosesseissa. Tässä yhteydessä identiteetti ei siis määriy pelkästään yksilön sisäiseksi tietoiseksi ytimeksi, vaan identiteetti saa sosiaalisen ulottuvuuden, jossa tunnistamisella ja tunnistettavuudella on vaikutuksensa myös kollektiivisen toiminnan muotoutumiselle.

“Data reveal the interactive social processes that often determine “rightful” social inclusion and exclusion across gender and sexual identity categories as well as their capacities to generate and limit possibilities for social movements and political solidarity.” (2AJ 2014, 2)

Aineistossa identiteetti työskentely kiinnittyy prosesseihin, joissa ryhmärajoja jatkuvasti koetellaan ja uudelleen luodaan tietyissä kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa sommitelmissa. Ryhmät sekä niiden väliset suhteet ja asetelmat eivät ole muuttumattomia. Edellä kuvattujen prosessien kautta hahmottuu myös paremmin esiin jo aiemmin mainitsemani, solidaarisuuteen liittyvän inkluusiivisuuden ehdollisuus ja suhteellisuus. Kollektiivinen identiteettityöskentely esiintyy aineistossa yhtenä väylänä sosiaaliseen muutokseen, vastarinnan muodostamiseen sekä niukoista resursseista kamppailemiseen. Erityisen merkittäväksi piirteeksi solidaarisen yhtenäisen ryhmän ja sen kollektiivisen toiminnan esiintymisen kannalta aineistossa nousi

oppositionaalisen kollektiivisen identiteetin ja käytäntöjen muodostaminen. (3AJ2014, 4AJ2009, 6AJ2001, 15AS2021, 16AS20120, 19AS2009, 23AS1997, 28AS1985.)

Sosiologien kuvaama identiteettityöskentelyyn kiinnittyvä yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta ja tätä myötä myös siihen liitetty solidaarisuus saa vaihtelevan ja epävakaaan ilmenemisen piirteen. Tämä sanotaan johtuvan yksilön itsensä kantaminen päällekkäisten, sekä sosiaalisen ympäristön tarjoamien identiteettien moninaisuudesta. Identiteettien vaikutus yksilön toimintaa ohjaavana tekijänä näyttäytyy joustavana ja tilannesidonnaisena. Identiteettien suhde toimintaan tapahtuu dynaamisessa suhteessa arkisen elämän muihin sitoumuksiin ja yksilön rajoitettuun kapasiteettiin jakaa omia osallistumisresurssejaan, sekä affektiivisia siteitään. (28AS1985, 23AS1997.) Useassa artikkelissa nousee esiin, kuinka solidaarisuuksien ilmenemiseen vaikuttavat monet rinnakkain olemassa olevat, keskenään yksilöiden sitoumuksista kilpailevat identiteettiryhmät tai yhteiskunnalliset instituutiot kuten uskonto, perhe tai sukupuoli. (3AJ2011, 6AJ2001, 28AS1985). Aineistossa sanotaankin, että erilaiset identiteettiryhmät toimivat potentiaalisina solidaarisuusryhminä, joiden aktivoitumiseen ja mobilisoitumiseen vaikuttavat yhteiskunnalliset ja sosiaaliset puitteet, joissa ihmiset elävät. (3AJ2011, 28AS1985, 137, 139).

Mielenkiintoista artikkeleissa, identiteettiin ja solidaarisuuksien ilmenemiseen liittyen, on myös erilaisten identiteettien ja moraalikäsitteiden tiivis yhteen kietoutuminen. Esimerkiksi artikkelissa 3AJ2011 tuodaan esiin kuinka paikallinen identiteetti, rotu ja uskonto voivat olla vahvasti toisiinsa liitettyjä identiteettejä. Tällaiset yhdistelmät voivat muodostaa erityisen moraalisen yhteisön, joka takaa tietynlaisille ihmisille pääsyn yhteiskunnallisten resurssien ääreen. Kirjoittaja toteaa, että uudet solidaarisuudet tai solidaarisuuksien väylät, sekä yhteisöt syntyvät näiden sommitelmien purkamisesta ja identiteettien uudelleen organisoimisesta suhteessa moraalisiin käsitteisiin ja valloilla oleviin ideologioihin. (3AJ2011, 873–874). Erilaisten identiteettiryhmien ja moraalisten yhteisöjen pluralismi samassa ahtaassa yhteiskunnallisessa tilassa voi johtaa solidaaristen yhteisöjen tiivistymiseen ja yhtenäisyyden lujittamiseen, jonka sanotaan näkyvän esimerkiksi väkivallan tekoina (3AJ2011, 873).

Kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta

Yhtenäisten ryhmien kollektiivisessa toiminnassa ja siihen liitetyn solidaarisuuden ilmenemisessä kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta nousee systemaattisesti esille yhdeksi solidaarisuutta edeltäväksi empiiriseksi ennakkoehdoksi. Kommunikatiivisella vuorovaikutustoiminnalla viitataan aineistossa esiin nousseisiin sosiaalisiin tilanteisiin ja toimintaan, jotka tapahtuvat tietyssä ajassa ja paikassa. Tällaiseksi toiminnaksi voidaan lukea niin arkipäiväiset toiminnot kuten työnteko ja yhdessä oleminen, kuin myös arjesta poikkeavat tilanteet ja tapahtumat kuten mielenosoitukset, julkiset performanssit tai kansalliset juhlapäivät. Näissä tilanteissa yksilöt sekä ryhmät kommunikoiivat vuorovaikutteisesti keskenään joko puheen, tekstien, symboliikan tai muun performatiivisen toiminnan kautta. Mielenkiintoinen huomio tämän aineiston pohjalta on, että näissä vuorovaikutussuhteissa olevat ryhmät esiintyvät aineistossa epätasa-arvoisissa mutta keskinäisriippuvaisissa suhteissa. Artikkelien tutkimusten kohteena olevat kollektiivisen toiminnan ryhmät ovatkin pääsääntöisesti vastarintaliikkeitä, jotka kamppailevat epäoikeudenmukaista kohtelua tai epätasa-arvoisia yhteiskunnallisia rakenteita vastaan. Tässä aineistossa kollektiiviseen toimintaan liitetty solidaarisuus ilmenee siis vallan ja hallinnan vuorovaikutteisissa suhteissa, missä solidaarisuuden käsite keskittyy erityisesti kuvaamaan niitä dynamiikkoja, joiden kautta yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta ja vastarinta saavat voimansa.

Aineistossa kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta saa moniulotteisia toiminnallisia merkityksiä ryhmän järjestäytyneisyyden, olemassaolon ja toiminnan kannalta. Näitä toiminnallisia ulottuvuuksia voidaan analyttisesti hahmottaa ryhmän sisäisen ja ulkoisen vuorovaikutustoiminnan kautta. Ryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen liittyen, solidaarisuuden kannalta, erityiseksi piirteeksi nousee etenkin kollektiivisen identiteetin ja valitusten muodostaminen, sekä oppositionaalisten sosiaalisten käytäntöjen luominen (3AJ2014, 4AJ2009, 6AJ2001, 15AS2021, 16AS20120, 19AS2009, 23AS1997, 28AS1985). Ulkoisen vuorovaikutustoiminnan keskeisimmäksi piirteeksi kohoaa vuorostaan kollektiivisesti muodostettujen valitusten ilmaiseminen, sekä ryhmän yhtenäisyyden osoittaminen. Seuraavaksi käsittelem hyvin tiiviisti aineistossa runsaasti esiintyviä vuorovaikutusprosesseja ja niiden keskeisimpiä piirteitä, jotka sosiologit liittävät solidaarisuuden ilmenemiseen. Tämän jälkeen kuvaan tarkemmin näiden vuorovaikutusprosessien relationaalista luonnetta.

Yhtenäisen ryhmän kollektiivisen toiminnan ja sen jatkuvuuden kannalta ryhmän sisäinen *toistuva kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta*, kollektiiviset teot ja kasvokkaiset vuorovaikutus rituaalit sekä niihin osallistuminen esitetään tärkeinä tekijöinä solidaarisuuden ilmenemisen ja voimakkuuden kannalta. Kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta näyttäytyy aineistossa välttämättömänä ehtona kollektiiviseen identiteettiöskentelyyn, ryhmän tietoisuuden yhtenäiseen kohdistamiseen, yhteisten tavoitteiden ja tarkoitusten asettamiseen, sekä ryhmärajojen ja normatiivisten sääntöjen määrittämiseen.

“Successful small-group interaction rituals among intellectuals not only produce solidarity and emotional energy, they also attach group members’ emotions to core ideas and techniques, which become powerful symbols of collective identity ().”(17AS2012, 33).

Artikkeleissa tämä toiminta tapahtuu pääsääntöisesti kasvokkaisen kohtaamisen kautta. Kohtaamisen ja vuorovaikutuksen kautta tapahtuu kokemusten ja muistojen jakamista, samuuden, vertaisuuden ja yhtenäisyyksien löytymistä. Toistuvat rituaalit ja vuorovaikutusprosessit aktivoivat ja ylläpitävät ryhmään kuuluvien yksilöiden yhdenmukaista kognitiivisemotionaalista orientoitumista ja normatiivista konformismia, jotka luovat ryhmän sisäistä sosiaalista koheesiota ylläpitävää jännitettä. (16AS2012, 17AS2012, 19AS2009). Näissä vuorovaikutustilanteissa tapahtuu myös itsen ymmärrettäväksi tekeminen, sekä luottamuksellisten siteiden punominen. Onnistuessaan rituaalit ja vuorovaikutusprosessi lisäävät ryhmän kiinteyttä ja yhtenäisyyttä tunnetasolla, joka näyttäytyy ryhmän järjestäytyneisyytenä ja toimintakykynä. (4AJ2009, 16AS2012, 17ASR2012, 19AS2009, 23AS1997.)

Eryteisesti konfliktin tilanteissa vuorovaikutusprosesseissa tuotetaan vahvasti idealisoituja symboleita sekä oppositionaalista identiteettiä hyvän ja pahan indikaattoreiden kautta. Ideologisen polarisaation kautta tuotetaan korkean tason emotionaalista energiaa, joka luo uskoa ryhmän olemassaolon tarkoituksiin ja toimintamahdollisuuksiin, sekä erityisesti konfliktitilanteissa muuntuu rohkeudeksi toimia. (4AJ2009, 518–519; 16AS2012, 2.) Toimintaan osallistumisen merkitys korostuu aineistossa, sillä se vahvistaa yksilöiden kokemuksia ja ymmärrystä vallitsevista asiantiloista, sekä yhtäaikaaisesti mahdollistaa näiden kokemusten merkitysten ja oman toimijuuden uudelleen määrittämisen kollektiivisesti.

Vastarinnan muodostamisen ja ylläpidon kannalta, monessa artikkelissa korostuu luova ja rajoja rikkova toimijuus. Tällaisen toimijuuden kautta kollektiivisesti muovataan ryhmien välisen dynamiikan tapahtumahorisonttia, sekä uudelleen määritellään valtarakenteita ylläpitäviä symbolisia merkityksiä ja kulttuurisia käytäntöjä. (4AJ2009, 518; 19AS2009, 876.) Esimerkiksi artikkelissa 4AJ2009, jossa tutkittiin irlantilaisten poliittisten vankien, ”the Blanketmen” muodostamaa solidaarisuuskulttuuria ja sitkeää vastarintaa korostuu, kuinka äärimmäisissäkin toimijuutta rajaavissa olosuhteissa pieniinkin vastatoimiin ryhtyminen mahdollisti vangeille toimijuuden takaisinoton, sekä sortavien sosiaalisten suhteiden uudelleen määrittelyn.

” The group achieves this by successfully confronting the humiliators to attain a sense of winning victories over them; by collectively redefining degrading processes in ways that remove or transform their humiliating meanings; and by creating alternative or parallel (prefigurative) social relations among the group that essentially neutralize relations of humiliation by replacing them with humanizing relations.” (4AJ2009, 500).

Kommunikatiiviseksi vuorovaikutustoiminnaksi, joka edelleen voimistaa yksilöiden ja ryhmän toimijuuden haltuunottoa voidaan lukea esimerkiksi kollektiivinen tarinan kerronta ja muistelu. Näiden kautta ylläpidetään emotionaalisia sitoumuksia ja polarisaatiota kuten esimerkiksi velvollisuuden tunnetta menneitä ja tulevia sukupolvia kohtaan. Tällaisella tarinankerronnalla vahvistetaan myös merkityksellisyyden tunteita ja sitoutumista kollektiiviseen toimintaan. Tarinankerronta ja muistelu voivat saada erilaisia kollektiivisen toiminnan muotoja isoista kansallisista juhlapäivistä vapaamuotoisempaan kohtaamiseen ja luovaan ennalta suunnittelemaan vuorovaikutukseen mielenosoituksissa. (4AJ2009, 13AJ1984, 16AS2012).

Ryhmän ulkoisen vuorovaikutustoiminnan tarkoituksena on ilmaista ryhmän ulkopuolisille toimijoille ryhmän rajat, sen kollektiivisesti muodostetut tarkoitteet ja vaatimukset, sekä osoittaa ryhmän yhtenäisyys ja vahvuus. Kun sisäryhmä kokee oman sisäisen solidaarisuutensa ulkopäin uhatuksi, se tekee osoituksia siitä, että ryhmä on edelleen yhtenäinen ja toimintakykyinen. Tällaisia tekoja voivat olla esimerkiksi väkivaltaiset yhteenotot, sitkeä

vastarinnan ylläpitäminen, tai sisäisen ja ulkoisen retoriikan vahvistaminen. Niiden tarkoituksena on osoittaa, että ryhmän kyseenalaistettu keskinäinen solidaarisuus ei ole hiipumassa. (4AJ2009, 16AS2012, 21AS2000, 682–3). Aineistossa tämän kaltaisia kollektiivisia ja yksilöllisiä tekoja kutsutaan solidaarisuuden ilmauksiksi. Solidaarisuuden ilmaukset ja osoitukset nähdään kaksiteräisinä miekkoina, sillä ne vahvistavat ryhmän sisäisäistä kiinteyttä, mutta voivat samalla johtaa konfliktitilanteen eskaloitumiseen. (22AS1999, 357; 16AS2012, 2)

Näitä solidaarisuuteen liittyviä dynaamisia vuorovaikutusprosesseja on mahdollista hahmottaa relationaalisen ontologian kautta, jossa yksilöiden ja ryhmien välinen vuorovaikutteisuus ja keskinäisriippuvuus nousevat tärkeiksi kollektiivista toimintaa määrittäväksi piirteeksi. Sosiologien nimeämän solidaarisuuden ja solidaarisuuskulttuurien relationaalisuus esiintyy aineistossa vastakkaisena prosessina puhtaasti sisäsyntyisille ja itseriittoisille sosiaalisille ilmiöille. Esimerkiksi ryhmän sisäinen kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta on riippuvaista, sekä sitä aktiivisesti tuotetaan suhteessa ryhmän ulkopuoliseen maailmaan. Erityispiirteenä yhtenäisten ryhmien kollektiivisessa toiminnassa ja siihen liitetystä solidaarisuuskäsitteen käytössä onkin sen riippuvuus sitä ympäröiviin toimijoihin ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Ensimmäkin, jo oppositionaalisen aseman muodostaakseen yhtenäinen ryhmä tarvitsee vastapuolen. Tämä tarkoittaa sitä, että myös ryhmän ulkopuolinen toimija jollakin tavalla tunnustaa ryhmän ja sen tavoitteiden olemassaolon. Yhtenäisten ryhmien toiminta ja tavoitteet saavat merkityksensä juuri suhteessa toiseen(-iin).

”how resistance and repression interact to produce and intensify solidary cultures of resistance” (4AJ2009, 492–493)

Yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liitetyn solidaarisuuden tapauksessa sopiva fyysinen etäisyys ryhmien välillä, sekä oppositionaalisten haasteiden olemassaolo nostetaan aineistossa yhdeksi mahdolliseksi välttämättömäksi tekijäksi solidaarisuuden muotoutumisen tai olemassaolon kannalta.

” A further question, which is beyond the scope of this study, is whether a group of people can attain and maintain solidarity and “reconnection” without facing the oppositional challenges of mortification. Some communes, e.g. have tried to remove themselves from consumer culture and live a simpler yet collective life. It is questionable whether this mere distance from possessive individualism is sufficient to create solidary culture.” (4AJ2009, 500).

Kommunikatiivisen vuorovaikutustoiminnan merkitys yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liitetyn solidaarisuuden ilmenemisessä voidaan havaita aineistossa myös negaation, eli yksilöiden välisen vuorovaikutustoiminnan rajoittamisen tai puuttumisen kautta. Sosiologien mukaan vuorovaikutuksen ja kasvokkaisen kohtaamisen rajoittamisen kautta avautuu mahdollisuus vähentää uusien solidaarisuuksien syntyminen estämällä kokemusten jakamista, sekä kollektiivisten valitusten ja toiminnan tavoitteen/tarkoitteen muodostamista. Kommunikaation rajoittaminen ja sääntely yksilöiden ja ihmisryhmien välillä auttaa ylläpitämään tiettyä sosiaalista jakaumaa ja järjestystä. Aineistossa sosiologit esittävät, kuinka erilaiset kontrollin muodot, sekä niiden läheisyys esimerkiksi työntekijöihin vaikuttavat solidaarisuuden muotoutumiseen työntekijöiden välillä. Esimerkiksi sosiaalisen liikkuvuuden organisaation sisällä katsotaan heikentävän työntekijöiden keskinäisen solidaarisuuden syntymistä. Ihmisten välille luodaan kilpailullista asetelmaa, eikä ihmisille jää myöskään aikaa muodostaa merkittäviä siteitä ja luottamusta tai kollektiivisia valituksia, joiden sanotaan toimivan pohjana kollektiiviselle toiminnalle. (15AS2021, 285; 24AS1993,409, 412.) Aineistosta nousi esille myös, kuinka esimerkiksi byrokraattinen hallintajärjestelmä ja rakenteet heikentävät kollektiivisen identiteetin ja vastarinnan muodostamista yksilöllistämällä työn, sekä käsittelemällä työstä nousevat valitukset yksilöllisten ratkaisujen tai sovittelukäytäntöjen kautta. (15AS2021, 282–286, 305).

”The literature suggests a collective action frame will not prevail if workers see problems as inevitable or soluble only by individual exit, not collective voice (Kelly 2018). (15AS2021, 283.)

Kognitiivisemotionaaliset prosessit

Kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta liittyykin tiiviisti aineistossa esiintyvään kolmanteen empiiriseen ennakkoehtoon. Yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liitetyn solidaarisuuden ominaisuuksien ja ilmenemisen kannalta kognitiivisemotionaaliset prosessit nousevat yhdeksi keskeiseksi empiiriseksi ennakkoehdoksi. Monissa artikkeleissa solidaarisille ryhmille nimetään ominaiseksi emotionaalinen ja kognitiivinen läheisyys sekä sitoutuminen. Artikkeleissa kognitiivisemotionaaliset prosessit kietoutuvat tiiviisti osaksi identiteettityöskentelyä, erontekoa, moraalisia käsityksiä ja kommunikatiivista vuorovaikutustoimintaa. Tämä kolminainen dynamiikka on yksi piirre, joka selkeästi erottaa yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liitetyn solidaarisuuskäsitteen käytön jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvästä solidaarisuuskäsitteen käytöstä.

Aineistossa emootiot esiintyvät toistuvasti keskeisenä sidosvoimana kollektiivisen toiminnan muovautumisessa, sekä yhtenäisyyden ja vastarinnan ylläpitämisessä. Esimerkiksi ystävyiden, empatian, kiintymyksen, kuulumisen ja velvollisuuden tunteiden sanotaan tuovan yksilöitä lähemmäs toisiaan, sekä ne auttavat sietämään toisten poikkeavaa käytöstä ja vastenmielisyyksiä. (4AJ2009, 498; 18AS2012, 147; 23AS1997, 55.) Toisaalla negatiiviseksi nimetyt tunteet kuten häpeä, syyllisyys ja inhimillinen nöyryytys toimivat yksilöiden ei toivottua käytöstä rajaavina tekijöinä (4AJ2009, 518–519). Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan tapauksessa, joihin solidaarisuuden käsite liitetään, emootiot saavat siis moninaisia toiminnallisia ulottuvuuksia, sekä ne asettuvat teoreettiseen ja empiiriseen keskiöön kollektiivisen toiminnan dynamiikkojen ymmärtämisessä ja selittämisessä. Aineistossa korostuu näkemys, jonka mukaan tulisi huomioida, että yksilöiden ja yhteisöjen emotionaaliset vasteet ja kognitiiviset prosessit ovat tiiviisti kietoutuneet yhteen sosiaalisten, kulttuuristen ja historiallisten tapahtumien, sekä niille annettujen merkityskokonaisuuksien kanssa (4AJ2009, 498). Seuraava aineistonosto tiivistää aineistossa laajalti esiintyvää emootioiden ja kollektiivisen toiminnan välistä dynamiikkaa.

”Emotions punctuate practically every narrative and memoir of collective contention, not because participants are guided by irrationality but because emotions are themselves directly linked to culturally and historically variable factors such as obligations and rights, justice and

injustice, expectations, and collective identity. Goodwin et. al (2007) tie different kinds of emotions to different aspects of resistance. Affective emotions facilitate respect and trust, which enable effective leadership and solidarity. Moods such as hope, optimism, or grim determination raise morale, which is necessary to “keep on keeping on”.” (4AJ2009, 498).

Useammassa artikkelissa nousee esille kriittinen suhtautuminen kollektiivisen toiminnan klassisten teorioiden taipumukseen ohittaa kollektiiviseen toimintaan ja emootioihin liittyvät kysymykset kuittaamalla ne järjenvastaisena toimintana (4AJ2009, 23AS1997). Artikkeleissa 23AS1997 (54) nostetaan esille kuinka sosiaaliset vastarintaliikkeet ovat voimakkaiden tunteiden lävistämiä, ja silti harvoin näitä tunteita ja niiden merkitystä on analysoitu, saati mainittu. Sosiaalisten liikkeiden ja kollektiivisen toiminnan tutkimus on vahvasti nojannut utilitaristisiin lähestymistapoihin, rationaalisen valinnan teoriaan ja poliittisten prosessien tutkimukseen, joissa pyritään painottamaan kollektiivisen toiminnan tavoitteellisuutta, välineellisyyttä sekä rationaalisia piirteitä. (4AJ2009, 498; 23AS1997, 54

“Yet emotions do not act independently of cognition, belief, and moral vision. Barker, while accepting that emotions play a role in contention, does not see them as having influence independent of reason, ideas, and events: “there are no emotions without ideas...and no ideas without emotions” (2001, p. 176). He insists that emotions, cognition, memory, thought, volition (“the cognitive and the affectual”) are not distinct and certainly not opposed to spheres but “different aspects of human action and mind that are seen to affect each other in ‘inter-functional wholes. In his analysis of the rise of Solidarity at the Lenin Shipyard in Gdansk, Barker notes that “emotions do not ‘hang over the entire event in a numinous manner,’ but are always tied to particular moments of action, dialogue, mobilization, are always situational relational”.” (4AJ2009, 498).

Merkittävään asemaan sosiologien nimeämän solidaarisuuden, ja etenkin vastarintaliikkeiden kollektiivisen toiminnan esiintymisen kannalta nousevat vihan, epäoikeudenmukaisuuden ja vääryyden kokemuksen tunteet. Kollektiivisen toiminnan tilanteissa nämä tunteet kiinnittyvät tiukasti moraalisiin käsityksiin, sekä tilanteiden tulkintakehikkoihin. Etenkin konfliktin ja korkean riskin kollektiivisen toiminnan tapauksissa moraaliset tunteet nousevat ensisijaisiksi vaikuttimiksi toimintaan sitoutumisen ja kollektiivisten valitusten muodostamisen kannalta.

Kollektiivisten epäoikeudenmukaisuuskehyksien muodostaminen tapahtuu suhteessa sosiaaliseen kontekstiin, jossa yhtenäiset ryhmät tai vastarintaliikkeet operoivat. Epäoikeudenmukaisuudenkehysten ja valitusten muodostamisen kannalta merkittävimpiä tunteina näyttäytyivät voimakas turhautuminen ja epäoikeudenmukaisuus, sekä ymmärrys vallitsevista sosiaalisista suhteista ja niiden hyväksyttävyydestä tai laillisuudesta. (4AJ2009, 6AJ2001, 10AJ1995, 15AS2021, 19AS2009.)

” They use the term “injustice frames” to refer to interpretations of experiences or conditions that show moral principles have been violated and ought to be readdressed rather than tolerated (Gamson 1995).” (15AS2021, 283).

Etenkin konfliktitilanteissa vastapuolen aiheuttamat vahvat negatiiviset tunteet nostavat pintaan voimakkaan halun oikaista vääryydet, joka edelleen ajaa yksilöitä osallistumaan kollektiiviseen toimintaan. Vastapuolen tekojen kokeminen erityisen vahingollisina, fyysisenä sekä moraalisena loukkauksena nostaa pintaan kokemuksen oikeutetusta vihasta. Kollektiivisen toiminnan ja tähän liitetyn solidaarisuuden mikromekanismina voimakkaat moraaliset tunteet saavat yksilöt käyttäytymään individualistisen laskennallisen loogirationaalisen toiminnanpiirin ulkopuolelta. (4AJ2007, 15AS2021, 16AS2012.) Sosiologien mukaan, solidaaristen ryhmien muodostumisen kannalta oleelliseksi tekijäksi kohoaa epäoikeudenmukaisuuden kehyksen muodostaminen ja sen kollektiivinen jakaminen. (15AS2021, 283).

” Anger and strong sense of unfairness, rather than an instrumental calculation about the potential pros and cons of collective action, prompted some GPCs who were not core organizers to join a collective action. Fang told me how such sentiments drew him into a protest: “I went there because the relationship is so unfair. I didn’t know if we can change the situation, but I had to go because I was so angry.” In fact, several GPCs were puzzled when I asked why they protested instead of finding another job. They said they might find a job sooner or later because they did not plan to be a GPC for long time, but they still wanted to teach platform companies a “lesson”. My findings thus resonates with research that shows collective action frames can go beyond rational calculations and are often based on moral imperatives (Morgan and Pulignano 2020).” (15AS2021, 303).

Esimerkiksi tietyt työolosuhteiden piirteet voivat luoda huomattavan määrän tyytymättömyyttä ja valituksia työntekijöiden taholta, mutta toisaalta työntekijöiden ja työnantajien väliset oikeudelliset suhteet, sopimukset, sekä käsitys näiden suhteiden muodosta vaikuttavat siihen, miten yksilöllisiä tai kollektiivisia valituksia, sekä epäoikeudenmukaisuudenkehyyksiä lopulta muodostetaan (15AS2021). Sosiologien mukaan kyse on siitä mikä tulkitaan kohtuuttomaksi, vääräksi ja epäoikeudenmukaiseksi kohteluksi. Kun nämä tulkinnat vahvistuvat ja tunnekokemukset voimistuvat kollektiiviseen toimintaan ryhtymisen kynnys madaltuu. (4AJ2009, 15AS2021.)

Aineiston perustella voidaan havainnoida, että yhtenäisten ryhmien emotionaaliseen sitoutumiseen, sekä tätä kautta solidaarisuuden ylläpitoon, vaikuttavat myös muut olemassa olevat emotionaaliset sitoumukset. Artikkelissa 23AS1997 painotetaan sitä, kuinka olemassa olevat sosiaaliset siteet ja verkostot muodostavat joko suotuisan tai epäsuotuisan libidinaalisen mahdollisuusrakenteen kollektiiviselle toiminnalle ja solidaarisuuksien syntymiselle.

“I propose that the affectual networks of any given population create a more favorable or less favorable ‘libidinal opportunity structure’ for collective action; these networks may strongly shape the collective identity, solidarity, and discipline of participants in social movements.” (23AS1997, 54).

Olemassa olevien sosiaalisten ja emotionaalisten suhteiden suotuisat vaikutukset kollektiiviselle toiminnalle ja solidaarisuuden muodostumiselle nousevat esiin muissakin artikkeleissa. Esimerkiksi artikkeleissa 26AS1991 (720–721) olemassa olevien naapuruussuhteiden katsotaan vaikuttavan positiivisesti Pariisin kommuunin 1871 kapinallisjoukkojen liikkeelle panoon, sekä kykyyn ylläpitää ja pitkittää vastarintaa ja yhtenäistä taisteluhenkä tuhoisista seurauksista huolimatta.

” Pre-existing social ties helped to maintain solidarity in the 1871 insurrection even after participants were firmly embedded in organizational networks because National Guard battalions tied people together in ways that mirrored the division of the Parisian social world

into well-defined neighborhoods. Thus, neighborhood social structure contributed not only to the formation of insurgent organizations, but also to their effectiveness as tools for mounting collective protest.” (26AS1991, 720–721).

Sosiologien mukaan emotionaaliset sitoumukset voivat myös heikentää solidaarisiksi kutsuttujen siteiden syntymistä tai ylläpitoa. Esimerkiksi artikkelissa 23AS1997 eritellään psykoanalyttiseen perinteeseen nojaten kolme libidinaalista uhkaa yhtenäisten ryhmien solidaarisuuksille. Näitä ovat dyadinen eli kahdenkeskeinen emotionaalinen sitoutuminen (rakkaus ja intohimo), perheelliset suhteet, sekä yksilön narsistinen suuntautuneisuus, jotka saavat yksilön vetäytymään kollektiivisen toiminnan ja solidaarisuuspiirin ulottuvuudesta. (23AS1997, 56.).

“I suggest that problem of solidarity resulted in part from “dyadic” and “familial withdrawal” from the Huk movement (although “narcissistic withdrawal” may also have played a role). These forms of libidinal withdrawal inhibited the formation of a strong collective identity and discipline among Huk soldiers and PKP cadres and thereby contributed to the rebellion’s demise.” (23AS1997, 59).

Edellä esitetyn lainauksen dynamiikkaa esiintyy aineiston muissakin artikkeleissa. Esimerkiksi artikkelissa 20AS2009 havaitaan, kuinka kausityöntekijät eivät sitoudu paikallisiin työväenliikkeisiin ja niiden muodostamaan kollektiiviseen toimintaan. Tämän analysoidaan johtuvan siitä, että kausityöntekijät ovat sitoutuneet työhön vain väliaikaisesti, sekä heillä on muita sitoumuksia ja päämääriä, jolloin paikallinen yhteistoiminta ei vetoa heihin henkilökohtaisesti. Homoavioliitto protesteissa osallistujina oli pääsääntöisesti taas ihmisiä, joilla ei ollut muita merkittäviä sitoumuksia kuten perhettä (19AS2009). Artikkelissa 17AS2012 tutkittiin tiivistä tiedeyhteisöä, jossa ryhmän kiinteyttä ja siihen sitoutuneisuutta lisättiin perheiden ja puolisoitten sitouttamisella toimintaan. Sosiologien mukaan yksilön rajalliset emotionaaliset ja kognitiiviset sitoumukset ovat siis koeteltavissa moninaisissa sitoumusten ja suhteiden verkostoissa, joissa yksilöt ovat osallisina. Mahdollisuus sitoumusten uudelleen ohjautumiseen on alati läsnä. (kts. 28AS1985137–138.)

Kollektiivisen toiminnan tapauksissa, joissa etenkin ryhmän solidaarisuuden ja vastarinnan muodostamisen kannalta merkittävät emotionaaliset siteet ovat heikkenemässä ilmenevän korjaavia sosiaalisia käytänteitä, joiden tarkoituksena on uudelleen elävöittää kollektiivinen emotionaalinen, moraalinen ja kognitiivinen orientoituminen. (23AS1997, 65)

“The Huk wedding ceremonies were another attempt to prevent or at least control dyadic withdrawal within the movement. In fact, these Durkheimian rituals resembled conventional weddings insofar as they too were intended to wed the individuals involved to some larger community (in this case, the Huk movement).” (23AS1997, 65).

“As ceremonial rituals that brought together entire Huk camps, weddings were also intended to revivify the elan and commitment, both emotional and moral, of all the celebrants, not just the bride and groom.” (23AS1997, 65)

Tiivistetysti edellä esitetystä, tässä solidaarisuuden käsitteen käyttöluokassa sosiologit nimeävät solidaarisuuden käsitteellä yhtenäisten ryhmien kollektiivista toimintaa, joilla konteksti eroista huolimatta esiintyy samankaltaiset kollektiivisen toiminnan dynamiikat. Näitä dynamiikkoja ovat identifioituminen ja eronteko, kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta sekä kognitiivisemotionaaliset prosessit. Tätä kautta käsitteen käyttö kiinnittyy laajaan ja dynaamiseen ilmiökenttään, joka edelleen laajentaa ja monimutkaistaa käsitteen saamaa merkityssisältöä ja semanttisia suhteita. Käsite ikään kuin sitoo yhteen monimutkaista empiristä todellisuutta ja sen vaihtelevia piirteitä. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuden käsite liittyy tiiviisti yhtenäisiin ryhmiin, jossa yksilöt yhteisössä muodostavat osiensa kokonaisuutta suuremman summan, eli alati ilmenevän ja elävän sosiaalisen ilmiön. Tämä sosiaalinen ilmiökokonaisuus, jota sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi esiintyy empiristen ennakkoehtojensa vuoksi epävakaana, intensiteetiltään vaihtelevana, aina suhteellisena tai suhteessa johonkin, saaden abstraktin ajattelun tason semantiikan universaaliudesta poikkeavia piirteitä.

5.3.2. Jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa

Toisessa aineistosta selkeästi esille nousseessa käsitteen käyttöluokassa, solidaarisuus käsitteen käyttö liittyy sosiaalisen vaihdon ja jakamisen tilanteiden tutkimukseen, sekä kysymykseen yhteistyökykyisen käyttäytymisen ilmenemisestä näissä vaihdon suhteissa tai verkostoissa. Käsitteellä nimetään vaihdon suhteita, jotka ovat vakaita, rauhanomaisia ja yhteistyökykyisiä. Tämä käsitteen käyttötapa ja -konteksti jäi aineistossa määrällisesti pienimmäksi. Tässä luokassa artikkeleita on yhteensä neljä (1AJ2015, 5AJ2007, 8AJ1997, 18AS2012) kappaletta 31 artikkelista. Jakamisen ja vaihdon tilanteissa sosiologit määrittelevät solidaarisuuden käsitteen vaihtelevasti suhteessa vastavuoroisuuden, sosiaalisen pääoman, sosiaalisen vaihdon sekä sosiaalisten verkostojen teorioihin. Solidaarisuuden käsite liitetään tiiviisti erityisesti vastavuoroisuuden teoriaan ja sen logiikkaan.

Käsitteen hermeneuttinen tulkinta

Solidaarisuuden käsitteellä sosiologit tuovat artikkeleissa esiin vaihtoehtoista näkökulmaa sosiaalisen vaihdon taloudellisten aktiviteettien ja instrumentaalisten lähestymistapojen rinnalle, joissa vaihdon suhteisiin liittyvää kollektiivista toimintaa ja siihen liittyviä ongelmia on selitetty pääsääntöisesti välineellisen arvon tuottamisen ja jakamisen näkökulmista käsin. Artikkeleissa korostuu näkemys, jossa instrumentaalisen lähestymistavan lisäksi vaihdon suhteiden nähdään tuottavan myös sosiaalista arvoa ja tämä näkökulma tulisi ottaa huomioon vaihdon suhteita tutkittaessa (8AJ1997, 1387). Esimerkiksi artikkelissa 8AJ1997 (1388) todetaan, että sosiaaliselle vaihdolle on keskeistä, että se tuottaa sosiaalista solidaarisuutta. Toisaalta artikkelissa (8AJ1997) kritisoidaan sosiaalisen vaihdon mallien tutkimusta ja niistä teoretisoituja solidaarisia lopputuloksia, sillä ne ovat yleensä normatiivisia ideaaleja, eivätkä mallit perustu empiiriseen todellisuuteen. Artikkelissa pyritäänkin hahmottamaan ei normatiivisten strategioiden ja rakenteiden kautta muodostuvaa sosiaalisen vaihdon rakennetta ja siitä seuraavaa sosiaalista koheesiota. Artikkelissa 8AJ1997 (1383–4) korostetaan sosiaalisen järjestyksen teoreettisten mallien kehittämisen tärkeyttä, jotka nojaavat empiiriseen todellisuuteen. Kuten yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan yhteydessä myös jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä käsitteen käytössä sosiologit tuovat solidaarisuuskäsitteen kautta vaihtoehtoista lähestymistapaa sosiaalisen vaihdon teoreettiseen ja metodologiseen kehykseen.

Pääsääntöisesti jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä solidaarisuuskäsitteen käytössä sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä positiivisessa merkityksessä. Sosiologit näkevät solidaarisuuden sosiaalisena arvona ja se esitetään tavoiteltavana asiantilana. Artikkelia 1AJ2015 lukuun ottamatta artikkeleissa tutkimuskysymykset keskittyvätkin siihen mitkä mekanismit tai vaihdannan ja vastavuoroisuuden muodot tuottavat sosiaalista solidaarisuutta, vakaita sosiaalisia systeemejä, sekä vaikuttavat positiivisesti integratiivisten siteiden syntymiseen ihmisten välille. Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä käsitteen käyttöluokassa artikkelit kuitenkin eroavat toisistaan siinä, miten solidaarisuuden käsitettä on käytetty ja määritelty suhteessa tutkimuskysymyksiin, tutkimusmenetelmään, sekä aiempaa kirjallisuuteen.

Ominaispiirteet

Seuraavaksi erittelen vaihdon ja jakamisen tilanteisiin liittyvän solidaarisuuskäsitteen semanttista sisältöä, sekä niitä empirisiä ja teoreettisia piirteitä, jotka erottavat sen yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokasta. Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä käsitteen käytössä solidaarisuuden keskeinen semanttinen sisältö määrittyy miltei samankaltaiseksi kuin yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokassa. Vaihdon ja jakamisen tilanteissa solidaarisuuskäsitteellä viitataan sosiaalisten suhteiden vakauteen, yhtenäisyyteen ja yksilöiden keskinäiseen yhteistyökykyyn. Tässä mielessä solidaarisuuskäsitteen kantama semanttinen sisältö mukailee aineistosta yleisesti esille nostamaani käsitteen kantamaan abstraktin tason ajattelun semantiikkaa.

Solidaarisuuskäsitteen käyttö eroaa kuitenkin yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokasta siinä, millaisia ominaisuuksia käsitteen kuvamaan ilmiöön liitetään. Toisin kuin yhtenäisten ryhmien kollektiivisessä toiminnassa, vaihdon ja jakamisen tilanteisiin liittyvään solidaarisuuskäsitteen kuvaamaan tai nimeämään sosiaaliseen ilmiöön ei liity yhtenäiskulttuuria, moraalista yhteisöä tai jaettua identiteettiä. Vaikka yksilöt eivät kuulu sosiaalisesti tunnistettavaan tai selkeä rajaiseen ryhmään, he ovat osa laajempaa sosiaalisen vaihdon ja keskinäisriippuvuuksien verkostoa. Näissä verkostoissa tai suhteissa esiintyvillä integratiivisilla siteillä, joita nimetään solidaarisiksi tai solidaarisuudeksi, ei myöskään nähdä

olevan aikaulottuvuutta, ihmisten ei välttämättä tarvitse tuntea toisiaan, eikä yksilöillä välttämättä ole tietoa vaihdon verkoston laajuudesta, joissa he ovat osallisina (5AJ2007, 238). Esimerkiksi artikkelissa 8AJ1997 esitetään, että yleistyneen vaihdannan verkostossa kulttuurisesti toisilleen tuntemattomat sosiaaliset yksiköt voivat kuulua samaan sosiaalisen solidaarisuuden piiriin. (8AJ1997, 1406.)

“In the absence of any norms, common values, or prior history, participants in our experiment not only establish stable patterns of generalized exchange but develop strong feelings of regard and solidarity for one another. These feelings developed out of the behavioral exchange, enacted within particular structures of reciprocity, in which our participants engaged.” (5AJ2007, 238).

Tämän lisäksi jakamisen ja vaihdon tilanteiden käsitteen käyttöluokassa sosiologien tulkinta ja käsiteelliset määrittelyt solidaarisuudesta painottuvat vahvemmin yksilökeskeiseksi ja solidaarisuuskäsitteen operationalisoinneissa korostuvat erityisesti yksilöiden subjektiiviset käsitykset sosiaalisten suhteiden laadusta. Artikkeleissa solidaarisuuden indikaattoreina toimivat esimerkiksi yksilöiden käsitykset vaihdon toisesta osapuolesta ja sosiaalisten suhteiden laadusta, sekä yksilöiden tekemien rahallisten etujen jakaminen, sekä jakamisen suunta, tiheys ja määrällinen suuruus. (5AJ2007, 8AJ1997, 18AS2012.)

Käsitteen käyttöön ja määrittelyyn liittyviä eroavaisuuksia

Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä solidaarisuus käsitteen käytössä artikkeleiden välillä on eroa siinä, kuinka sosiologit jäsentävät solidaarisuuskäsitettä suhteessa tutkimuskysymyksiin ja aiempaan teoriaan. Tässä käsitteen käyttöluokassa haasteellista käsitteen merkityssisällön hahmottamisesta ja sen suhteesta muihin teoreettisiin merkityskokonaisuuksiin teki se että, artikkeleissa käsitteen määrittely saa erinäisiä vivahteita suhteessa muuhun käsitteistöön, käsitteen määrittelyä ei ole aina selkeästi sidottu aiempaan teoreettiseen kirjallisuuteen, sekä esimerkiksi artikkelissa 8AJ1997 käsitettä ei ollut määritelty ollenkaan.

Hyvin samankaltaisen, mutta kuitenkin toisistaan eroava käsitteen määrittely voidaan havaita artikkeleiden 5AJ2007 ja 18AS2012 välillä. Artikkelissa 18AS2012 jatketaan sosiaalisten suhteiden historian ja kontekstin vaikutuksen tutkimusta integratiivisten siteiden syntyminen kannalta artikkelin 5AJ2007 tulosten pohjalta. Artikkelissa 5AJ2007 sosiaalinen solidaarisuus määritetään integratiivisina siteinä ihmisten välillä niissä sosiaalisissa verkostoissa, joissa he ovat osallisina. Solidaarisuutta lähestytään subjektiivisesta näkökulmasta käsin ja sen keskeisimmiksi ulottuvuuksiksi on nimetty luottamus, ystävälliset tuntemukset ja positiiviset arviot toista osapuolta kohtaan, käsitys sosiaalisesta yhtenäisyydestä, sekä yksilön sitoutuneisuus niitä sosiaalisia suhteita kohtaan, joihin hän on integroituneena. (5AJ2007, 207.) Artikkelissa 5AJ2007 solidaarisuutta ja integratiivisia siteitä käytetään synonyymien omaisesti ja artikkelin lopussa onkin todettu, että koettu sosiaalinen yhtenäisyys kuvaa parhaiten solidaarisuuden merkitystä (5AJ207, 229).

Artikkelissa 18AS2012 (143) käytetään suhteellisen solidaarisuuden käsitettä, joka taas määritetään yhtenä vaihdannan prosesseista ja rakenteista syntyvänä integratiivisena seurauksena luottamuksen ja affektiivisten positiivisten tuntemusten rinnalla. Artikkelissa suhteellinen solidaarisuuskäsitteenä rajautuu erityisesti kuvaamaan vaihdon tilanteeseen liittyvää suhdetta, sekä mittaamaan sen laatua yksilöiden subjektiivisesta näkökulmasta käsin. Artikkelissa suhteellista solidaarisuutta mitataan viiden kohdan asteikolla, jossa vastaajia pyydettiin kuvailemaan suhdetta vaihdon kumppaniin joko erillisenä/yhtenäisenä, vastakkaisena/kumppanuutena, ristiriitaisena/harmonisena ja kilpailullisena/yhteistyönä. Näillä viiden kohdan asteikolla solidaarisuutta edustavat yhtenäisyys, kumppanuus, harmonisuus ja yhteistyö. (18AS2012, 143, 153–4.) Artikkeleiden 5AJ2007 ja 18AS2012 välillä on ero siinä, että artikkelissa 5AJ2007 solidaarisuus toimii ikään kuin yhteen sitovana kattokäsitteenä moniulotteiselle sosiaaliselle ilmiölle, jossa sen merkityssisältöön itsessään luetaan kuuluvan luottamuksen tunteet ja positiiviset käsitykset toisesta henkilöstä, kun taas artikkelissa 18AS2012 luottamus ja positiiviset tuntemukset eivät sisälly suhteelliseen solidaarisuuden määritelmään itsessään vaan ne on operationalisoitu tutkimusasetelmassa erikseen ja ne rinnastetaan solidaarisuuden kanssa yhdeksi vaihdannan suhteista kohoavaksi integratiiviseksi seuraukseksi.

Kausaalisuhde ja käsitteen operationalisointi

Käsitteelle annettujen määrittelyjen lisäksi solidaarisuuskäsitteen saamien merkityssisältöjen erot vaihtelevat teoreettisista ja analyttisistä lähestymistavoista johtuen. Erot liittyvät siihen, millaiseen kausaalisuhteeseen solidaarisuus asetetaan tutkimuksissa. Vaihdon ja jakamisen tilanteisiin liittyvässä solidaarisuuskäsitteen käyttöluokassa solidaarisuus asetetaan joko ihmisten välistä yhteistyökykyisyyttä, yhteenkuuluvuutta ja integratiivisia siteitä selittäväksi tekijäksi (mekanismi) tai se nähdään vaihdannan ja vastavuoroisuuden muodoista kohoavana sosiaalisena ilmiönä, jolle on ominaista yhtenäisyys tai integratiiviset siteet. Solidaarisuutta pyritään siis joko selittämään tai sillä pyritään selittämään tiettyä empiirisesti havaittavissa olevaa sosiaalista tilaa (koheesiota). Artikkeleissa 5AJ2007, 8AJ1997 ja 18AS2012 solidaarisuus nähdään vaihdon ja vastavuoroisuuden muotojen vaikutuksesta kohoavan sosiaalisena ilmiönä. Esimerkiksi artikkelissa 5AJ2007 (206), 18AS2012 (159–160), sekä 8AJ1997 (1383) todetaan, että vastavuoroisuuden muodot vaihdon tilanteissa vaikuttavat solidaaristen tai integratiivisten siteiden syntymiseen. Sosiaalisen vaihdon ja vastavuoroisuuden sosiaalinen merkitys perustuu juuri siihen, että se tuottaa sosiaalista solidaarisuutta (8AJ1997, 1388). Tässä käsitteen käytössä sosiologit viittaavat solidaarisuuden käsitteellä monisyiseen sosiaaliseen ilmiöön, jolla voi olla niin affektiivisia ja kognitiivisia, kuin myös käyttäytymiseen liittyviä ulottuvuuksia. (5AJ2007, x 18AS2012, x).

Vastakkaisena tälle solidaarisuuskäsitteen käyttö- ja määrittelytavalle nostan esiin artikkelin 1AJ2015, jossa solidaarisuus määritetään yhteistyötä selittäväksi tekijäksi. Artikkelin päätavoitteena on tutkia yhteistyökykyisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia mikrotason mekanismeja ja sitä mikä neljästä mekanismista (altruismi, ryhmäsolidaarisuus, vastavuoroisuus, sanktion uhka) tuottaa yhteistyötä taloudellisissa olosuhteissa (1AJ2015, 357). Mielenkiintoista tässä artikkelissa on käsitteen käänteinen operationalisointi verrattuna muihin vaihdon ja jakamisen tilanteisiin liittyviin artikkeleihin nähden, sekä solidaarisuuskäsitteen jonkinasteinen kehämäinen määrittelemine ja käyttö. Yhtäältä solidaarisuus määritellään subjektiiviseksi mikromekanismiksi, joka tuottaa yhteistyöverkostoja ja yhteistyökykyistä käyttäytymistä, mutta samalla kirjoittaja painottaa, että jos halutaan ymmärtää, miten yhteistyö kohoaa tietyissä sosiaalisissa asetelmissa, täytyy tutkia kuinka sosiaalisten suhteiden muodot ja käytännöt vaikuttavat sekä yksilöiden odotuksiin

toisia ihmisiä kohtaan että toimijoiden motiiveihin, lisäten ryhmäsolidaarisuutta tai/ja yleistynyttä altruismia. (1AJ2015, 356, 363).

Artikkelissa 1AJ2015 (356) solidaarisuus määritetään kirjallisuuden perusteella yhdeksi neljästä mekanismista altruismin, sanktion uhkan ja vastavuoroisuuden normin rinnalla, jotka tuottavat yhteistyöverkostoja tai edistävät taloudellista yhteistyökykyistä toimintaa. Artikkelin tutkimusasetelmassa ryhmäsolidaarisuus määritellään motivaationa, joka synnyttää yhteistyötä ihmisten välillä. Solidaarisuus eroaa itsekkästä käyttäytymisestä ja se tunnustetaan yksilön prososiaalisena käyttäytymisenä oman ryhmän jäseniä kohtaan (1AJ2015, 359). Myöhemmin artikkelissa aiempaan kirjallisuuteen viitaten ryhmäsolidaarisuuden määritellään olevan seurausta sosiaalisten verkostojen laadusta ja läheisyydestä. Sosiaaliset siteet muovaavat egon motiiveja ja hänen käsityksiään toisia ihmisistä kohtaan, joka edelleen johtaa motivaatioon jakaa. Kirjoittajien mukaan ryhmäsolidaarisuuden mekanismit perustuvat ajatukseen, jossa sosiaalinen etäisyys vaikuttaa yksilöiden välillä siihen, miten ego ottaa huomioon toisen henkilön hyvinvoinnin. Yksilön sisäistämät reiluuden normit ryhmää kohtaan ovat riippuvaisia kiintymyksen tunteesta sekä altistumisen tiheydestä muihin ryhmän jäseniin. (1AJ2015, 362.) Artikkelissa todetaan myös, että merkityksellinen ryhmään identifioituminen voi johtaa suurempaa ryhmäsolidaarisuuteen (1AJ2015, 372). (1AJ2015, 367, 377). Tämä solidaarisuuskäsitteen määritelmä mukailee yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan yhteydessä käytettyä solidaarisuuskäsitteen käyttöä. Toisaalta ero on kuitenkin siinä, että ryhmäsolidaarisuus nähdään yksilön sisäisenä motiivina, sekä tässä kontekstissa tutkija pyrkii selvittämään miten solidaarisuus yksilön sisäisenä motiivina vaikuttaa siihen, kuinka hän muodostaa taloudellisen vaihdon suhteita.

Kehämäisen käsitteen määrittelyn lisäksi kirjoittaja kumoo artikkelin lopussa oman operationalisointinsa solidaarisuuden käsitteestä. Tulokset osiossa kirjoittaja toteaa, että solidaarisuutta kuvaava indikaattori, jakaminen oman ryhmän jäsenelle, ei väistämättä ole seurausta ryhmäsolidaarisuudesta itsessään, vaan pikemminkin se voi yksinkertaisesti heijastaa sitä tosiasiaa, että sosiaalinen etäisyys avustuksen antajan ja saajan välillä on paljon pienempi ryhmäjäseneen kuin tuntemattoman tapauksessa (1AJ2015, 377–378).

“However, the difference between the contribution to a stranger and the contribution to a group member might not necessarily be due to group solidarity per se; rather, it might simply reflect the fact that the social distance between giver and receiver is much smaller than in the case of group member than a stranger.” (1AJ2015, 377–378).

Tämä toteamus kumoaa aiemmin esitetyn solidaarisuuden määritelmän, sekä siitä johdetun operationalisoinnin. Tästä ristiriitaisesta päätelmästä nousee kysymys, onko jakaminen oman ryhmän jäsenelle tällöin ollut validi indikaattori edellä määritellyn ryhmäsolidaarisuuden mittaamiseen, ja miten johtopäätöksiin on lopulta tultu, jos yksilön solidaarisuudelle määritetty indikaattori ei väistämättä mittaa sitä motivaatiota mitä sen on tutkimuksessa sanottu mittaavan. Artikkelin 1AJ2015 johtopäätöksissä todetaan, että tämän tutkimuksen kontekstissa kumpikaan yleistynyt altruismi tai ryhmäsolidaarisuus eivät vaikuta olevan motiiveja (mikromekanismeja), jotka käynnistävät paikallisten viljelijöiden taloudellisen yhteistyön. Solidaarisuuskäsitteen käyttö on artikkelissa monitulkintaista ja teoreettisesti tarkasteltuna vaikeaselkoista.

Empiiriset ennakkoehdot

Yleistynyt vaihto, riski ja vastavuoroisuus

Seuraavaksi tarkastelen jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyviä empiirisiä ennakkoehtoja, eli niitä sosiaalisen todellisuuden ilmiöitä, tapahtumia, konteksteja ja dynamiikkoja, joista solidaarisuutta katsotaan seuraavan. Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä solidaarisuuskäsitteen käytössä keskeisimpänä ja selkeimpänä empiirisenä ennakkoehtona esiintyi epäsuora yleistynyt vaihto ja vastavuoroisuus. Tämän lisäksi myös vaihdon suhteissa esiintyvä riski katsottiin merkittäväksi tekijäksi solidaaristen suhteiden muodostumisen kannalta. Sosiologit esittävät näiden tekijöiden lisäävän solidaarisuutta.

Sosiologien mukaan jakamisen ja vaihdon tilanteissa erityisesti vaihdon muoto ja vastavuoroisuus ovat merkittäviä tekijöitä solidaarisuuden syntymisen tai ilmenemisen kannalta. Esimerkiksi artikkelissa 8AJ1997 (1413) todetaan että erilaiset vaihdannan systeemit tuottavat eri tasoista solidaarisuutta (8AJ1997, 1413). Artikkeleissa vaihdon muodot on jaoteltu yleistyneeseen epäsuoraan vaihtoon, vastavuoroiseen suoraan vaihtoon ja neuvoteltuun

kahden väliseen suoraan vaihtoon (kts. 5AJ2007, 206, 8AJ1997 x, 18AS2012 x). Yleistyneessä epäsuorassa vaihdossa, vaihdon osapuolet antavat yhdelle henkilölle ja saavat itse takaisin toiselta. Tässä vaihdon verkostossa ei ole kiinteää vaihtamisen rakennetta ja hyötyvirtojen suunnat eivät ole yksilöiden tiedossa. Vastavuoroisessa suorassa vaihdossa vaihdon osapuolet hyödyttävät toisiaan esimerkiksi auttamalla tai antamalla lahjoja. Vastavuoroinen vaihto ja jakaminen tapahtuu kuitenkin ilman neuvottelua tai sopimusta, sekä ilman tietoa siitä miten, milloin ja missä määrin toinen osapuoli antaa takaisin. Suorassa neuvotellussa vaihdossa vaihdon osapuolet sopivat vaihtosuhteen sopimuksen ehdoista, jotka hyödyttävät molempia osapuolia tyydyttävällä tasolla. (5AJ2007, 209.)

Erityisesti yleistynyt epäsuoran vaihdon ja vastavuoroisen vaihdon sanotaan vaikuttavan positiivisesti artikkeleissa kuvattujen solidaaristen siteiden syntymiseen. Tätä selitetään artikkelissa 5AJ2007 vastavuoroisuuden rakenteellisen kausaalimallin avulla, jossa esitetään kolme vastavuoroisuuden mekanisme, jotka vaikuttavat solidaarisuuden voimakkuuden eroihin eri vaihdon muotojen välillä (5AJ2007 206, 211–213). Näitä mekanismeja ovat riski vastavuoroisuuden puuttumisesta, konfliktin esiintyvyys, sekä vapaaehtoisen vastavuoroisuuden ilmaisuarvo. Erityisesti yleisen epäsuoran vaihdon sanotaan vaikuttavan positiivisesti sosiaaliseen solidaarisuuteen, sillä se lisää riskiä vastavuoroisuuden puuttumiseen. Tämän lisäksi se lisää myös vastavuoroisuuden ilmaisuarvoa. Kun yksilöt osoittavat vastavuoroisuutta riskialttiissa vaihdon suhteissa luottamuksen katsotaan lisääntyvän. Molemmat rakenteellinen riski ja luotettava käyttäytyminen ovat siis välttämättömiä luottamuksen kehittymisen kannalta, jonka taas puolestaan määritetään olevan yksi solidaarisuuden ydinelementeistä. Samalla epäsuora vaihto vähentää konfliktin suhteellista näkyvyyttä ja kilpailullisen asetelman muodostumista vaihdon suhteessa olevien osapuolien välillä. Tämän sanotaan vaikuttavan yksilöiden kognitiivisiin tulkintoihin tilanteesta. Mitä kilpailullisemmaksi vaihdon tilanne tulkitaan sitä enemmän se lisää epäluottamusta vaihtoon osallistuvien toimijoiden välillä, jonka edelleen katsotaan heikentävän sosiaalista solidaarisuutta. Tietoisuus vaihdon tilanteen kilpailullisista ja ristiriitaisista elementeistä ovat voimakkaimmillaan silloin kun vaihdon lopputulokset ovat vertailtavissa keskenään. (5AJ2007, 211–214.)

"We show that generalized exchange, which is characterized by both indirect reciprocity and unilateral flows of benefit, produces greater solidarity than either negotiated or reciprocal

direct exchange, with smaller differences in solidarity distinguishing between the two direct forms of exchange. We also show that the effects of the structure of reciprocity are relatively unaffected by modest variations in networks size, and that they occur even in the absence of actors' awareness of the size and shape of the network in which they are embedded." (5AJ2007, 207.)

Forms of exchange with indirect (rather than direct) reciprocity and with unilateral (rather than bilateral) flow of benefits have positive effects on social solidarity, produced by increasing the risk of nonreciprocity, increasing the expressive value of the act of reciprocity, and decreasing the relative salience of conflict in the relationship." (5AJ2007, 211–212).

Vaihdon ja jakamisen tilanteissa riskin katsotaan toimivan välttämättömänä tausta tekijänä tai kontekstina sille, että vaihdon suhteessa olevat yksilöt ilmaisevat olevansa luotettavia, sekä sitoutuneita vaihdon suhteeseen. Mitä suurempi riski vaihdon suhteisiin liittyy, sitä voimakkaampaa solidaarisuuden sanotaan olevan, sillä se on edellytys luotettavuuden osoittamisessa. (5AJ2007, 212.)

"Because risk is a necessary condition for actors to demonstrate their trustworthiness to one another." (5AJ2007, 212).

Myös artikkelissa 8AJ1997 ja 18AS2012 nostetaan esiin samankaltaiset vaihdon muodon vaikutukset sosiaalisen solidaarisuuden esiintymisen kannalta. Esimerkiksi artikkelissa 8AJ1997 esitetään, että epäsuoran vaihdon systeemi sitoo kaikki osalliset yksiselitteisten palvelusten ketjuun, upottaen jokaisen vaihtoon osallistuvan laajempaan velvollisuuksien verkostoon. Tämän keskinäisriippuvuuden ja velvollisuuksien systeemin sanotaan varmistavan sosiaalisen solidaarisuuden. (8AJ1997, 1406, 1413.) Artikkelissa 18AS2012 vastavuoroisuuden teoriaa laajennetaan käsitteillä inokuloiva vaikutus (inoculating effects) ja herkistävä vaikutus (sensitizing effects). Käsite inokulaatio on lainattu biologian ja ympäristötieteen puolelta ja se viittaa rokotteen antamaan biologiseen suojaan. Tässä yhteydessä käytän inokuloivan vaikutuksen sijaan käsiteparia suojaava vaikutus. (18AS2012, 159–161.)

Edellä esitetyt termit kuvaavat sitä, miten vaihdon muodot vaikuttavat yksilöiden kokemuksiin ja täten myös suhtautumiseen vaihdon tilanteeseen, joko herkistäen yksilöitä vaihdon ristiriitaisille elementeille tai suojaen yksilöitä näiltä vaikutuksilta lisäämällä vaihdon suhteeseen positiivisia ominaisuuksia. (18AS2012, 142.) Tutkimuksen tulokset tiivistetysti ilmaistuna viittaavat siihen, että neuvotellun vaihdon konfliktille herkistävät vaikutukset perustuvat kognitiiviseen kehystämisen prosessiin, jossa neuvoteltu vaihto korostaa yksilöiden tietoisuutta suhteen ristiriitaisista ominaisuuksista, lisäten osapuolten välille konfliktiin liittyviä negatiivisia tuntemuksia. Vastavuoroisen vaihdon suojaavat vaikutukset perustuvat taas sen aikaan saamiin affektiivisiin mekanismeihin, jotka vähentävät negatiivista emotionaalista jännitettä ja voimistavat positiivisia tuntemuksia sekä luottamusta suhteen toisia osapuolia kohtaan. Lisäksi artikkelissa todetaan, että vastavuoroisuuden suojaavien vaikutusten kannalta vastavuoroisen vaihdon instrumentaalilla arvolla on vähemmän merkitystä kuin itse vastavuoroisuuden aktilla itsellään. (18AS2012, 159–161.)

Yleistyneeseen vaihtoon ja vastavuoroisuuden rakenteelliseen kausaalimalliin liittyen jakamisen ja vaihdon tilanteissa sosiologit esittävät konfliktin uhkan heikentävän solidaarisia siteitä tai niiden muodostumisen mahdollisuutta (5AJ2007). Kun vertaan kahta aineistosta esille nostamaani käsitteen käyttöluokkaa huomaa, että konfliktin ja epäoikeudenmukaisuuden tunteiden merkitys suhteessa solidaarisuuteen saa toisistaan eroavat piirteet. Kun jakamisen ja vaihdon tilanteissa konfliktin uhka heikentää solidaaristen siteiden syntymisen mahdollisuutta, yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan tapauksessa konflikti tai sen uhka taas kiihdyttää ryhmän sisäistä solidaarisuuden syntymistä (kts. esim. 4AJ2009, 16AS2012). Kummassakin tapauksessa sosiologit nostavat esille kognitiivisemotionaaliset kehystämisen prosessit, joiden sanotaan vaikuttavan solidaarisuuden syntyyn ja sen seurauksiin. Solidaarisuuskäsitteen yleisen semanttisen sisällön ympärille muodostuvien merkitysavaruuksien kannalta merkitystä vaikuttaa olevan sillä millaiseen empiriseen kontekstiin sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteen, sekä kuinka näissä konteksteissa ja sosiaalisissa asetelmissä sosiologit arvioivat kognitiivisemotionaalisten prosessien aktivoituvan.

Tiivistetysti edellä kuvatussa käsitteen käyttöluokassa sosiologit nimeävät solidaarisuuden käsitteellä jakamisen ja vaihdon tilanteissa esiintyvää yhteistyökykyistä yksilöiden toimintaa,

jonka keskeisimmiksi empiirisiksi ennakkoehdoksi nousevat epäsuora yleistynyt vaihto, vastavuoroisuus, sekä riski. Jakamisen ja vaihdon tilanteissa sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteen sosiaalisen verkoston yhtenäisyyden rakenteellisen systeemin tutkimukseen, jossa vastavuoroisuuden ja vaihdon muodoilla, erityisesti yleistyneellä vaihdolla on osoitettu olevan positiivisia vaikutuksia integratiivisten siteiden syntymiseen. Vaihdon suhteissa olevat yksilöt eivät muodosta välttämättä selkeitä sosiaalisia ryhmiä ja solidaarisuus näyttääkin näissä tapauksissa kiinnittyvän yksilöistä muodostuvaan verkostoon. Sosiaalisten verkostojen ja vaihdon suhteiden yhteydessä käytettynä solidaarisuuden käsite saa yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokasta eroavia merkityssuhteita. Solidaarisuuden ei katsota edellyttävän esimerkiksi identiteettiä, ulossulkemisen logiikkaa, tiukkoja ryhmärajoja tai niiden tuottamista.

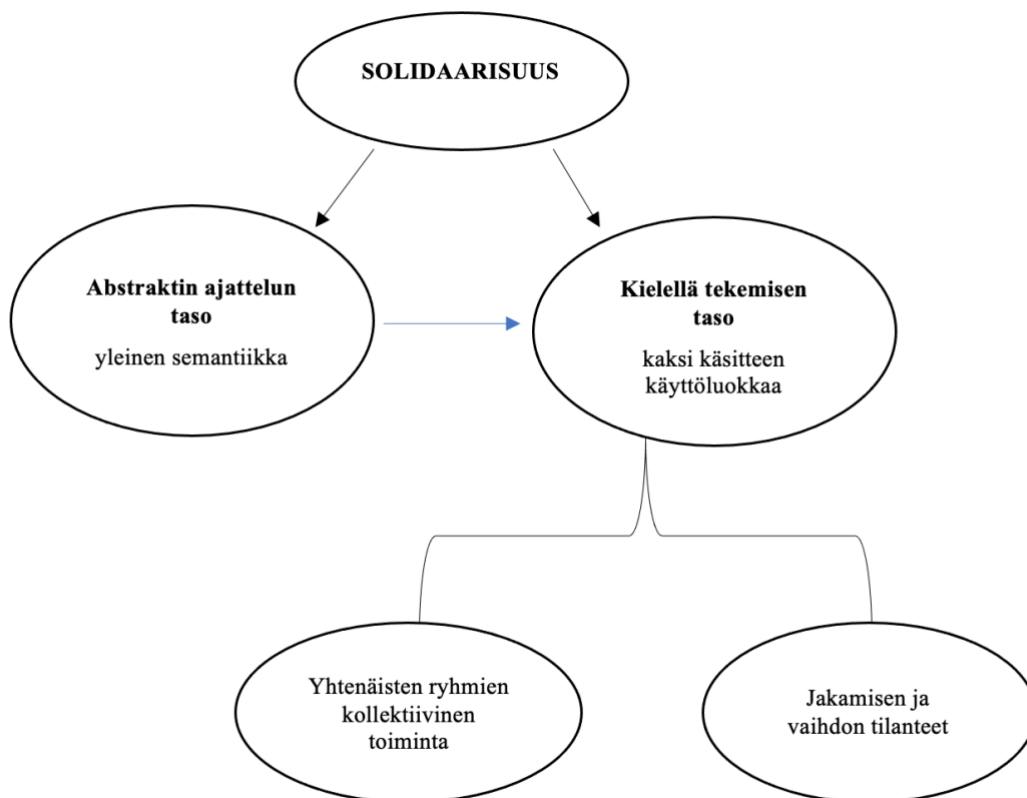
6 Johtopäätökset

6.1. Tulosten yhteenveto

Tässä luvussa vedän yhteen aineistosta esiin nostamiani havaintoja ja vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin, joita olivat: 1) Miten sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä? 2) Miksi sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä? 3) Miten sosiologit hahmottavat solidaarisuuden tai mikä näyttäytyy heille solidaarisuuden ominaispiirteinä, sekä 4) mitä ilmiöitä sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi? Tiivistetysti esitettynä käsiteanalyysistä nousseet löydökset jäsenyivät kahtalaisesti suhteessa tutkimuskysymyksiin. Ensisilmäyksellä solidaarisuuden käsitteeseen liittyvä ilmiökenttä, sekä käsitteen semantiikka näyttäytyy heterogeenisena ja itse solidaarisuutta on vaikea ajatella tai hahmottaa. Tätä aineistossa esiintyvää käsitteeseen liittyvää moninaisuutta ja vaikeaselkoisuutta selitän auki kahden analyttisen tason kautta. Ensimmäisenä hahmotan esiin aineiston yleisiä piirteitä ja käsitteen yleistä semantiikkaa. Toiseksi hahmotan aineistosta esiin kaksi ajattelun tasoa, abstraktin ajattelun taso ja kielellä tekemisen taso, sekä tätä seuraten kaksi käsitteen käyttöluokkaa, joita olen edelleen tarkastellut syvemmin tutkimuskysymysten ja analyysin apukysymysten kautta. Käsitteen käyttöluokkien jäsentäminen ja eroavaisuudet liittyvät erityisesti kielellä tekemisen tasoon ja tutkimuskysymykseen neljä, eli siihen mitä ilmiöitä sosiologit nimeävät solidaarisuudeksi ja millaiseen empiiriseen ja teoreettiseen kontekstiin sosiologit liittävät

solidaarisuuden käsitteen. Seuraavaksi pyrin tiivistetysti esittämään löydökset edeten käsitteen käytön yleisistä piirteistä käsitteen käytön yksityiskohtaisempien piirteiden jäsentämiseen. Tämän jälkeen esitän johtopäätöksiä tutkielman tuloksista. Kuviossa 1 on esitetty tiivistetysti tutkimuksen tulokset.

Kuvio 1. Käsiteanalyysin tulokset:

Yleisesti koko aineiston laajuudelta voidaan sanoa, että sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä moninaisesti suhteessa teoriaan, metodologiaan ja empiriaan. Tästä syystä myös solidaarisuuskäsitteen saamat merkityssisällöt ovat moninaisia ja voivat näyttäytyä jopa keskenään ristiriitaisina. Moninaisuudesta huolimatta aineistosta hahmottuu kuitenkin esiin

yhteneväisyyttä käsitteen yleisessä semantiikassa, eli siinä millaisia mielikuvia sosiologit pyrkivät solidaarisuuden käsitteellä välittämään. Koko aineiston laajuudelta solidaarisuuden käsitteellä viitataan varsin yhteneväisesti pro-sosiaaliseen käyttäytymiseen, yhteistyökykyyn, yhteneväisyyteen, koheesioon ja yleiseen luottamukseen. Käsitteen saamat merkitykset ovat pääsääntöisesti sisällöltään positiivisia ja usein käsitteen käyttöön liittyy myös implisiittinen normatiivinen lataus.

Olen jäsentänyt analyttisesti käsitteen yleistä semantiikka ja käsitteen intuitiivista käyttöä *abstrakti tason ajattelun* kautta. Tällä viitataan aineistossa havaitsemani löydökseen siitä kuinka sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä paikoin varsin intuitiivisesti niin että sen yleinen semantiikka pätee lauseyhteyksissä. Intuitiivisessa käytössä käsitteen yleinen semanttinen sisältö ei kuitenkaan eksplisiittisesti tavoita empiirisen todellisuuden konkreettisia ilmiöitä tai kausaalisuhteita, vaan kuvastaa pikemminkin universaalia ideaa tai yleisiä positiivisia mielikuvia sosiaalisesta koheesiosta ja yhteistyökykyisyydestä. Abstraktin ajattelun tasolla solidaarisuuden käsite ja sen kantama semanttinen sisältö on siis hyvin yleispiirteistä ja sosiaalisesta kontekstista irrotettua. Yleistä semantiikkaa kuitenkin sovelletaan varsin laajasti riippuen siitä mitkä ovat tutkimuksen tarkoitukset ja lähtökohdat. Katson että löydös vastaa Wittgensteinin määritelmää kategorioiden laajennettavista rajoista (*extendable boundaries*), mikä tarkoittaa sitä, että kategorian tai käsitteen rajoja voidaan laajentaa tai rajoittaa riippuen käsitteen käyttötarpeesta. Intuitiiviset käsitteet ovat siis avoimia molemmille käsitteen määrittelyn rajauksille sekä laajennuksille (Lakoff 1990, 16–17).

Solidaarisuus käsitteen käyttö ei kuitenkaan jää yleisen semantiikan tasolle sosiologien tehdessä maailmaa ymmärrettäväksi. Aineistossa esiintyvät eroavaisuudet liittyvätkin siihen mitä sosiologit tekevät solidaarisuuden käsitteellä osana tieteellistä tutkimusta. Tätä analyttista tasoa kutsun *kielellä tekemisen tasoksi*. Kielellä tekemisen kautta hahmotan esiin sitä, miten sosiologit liittävät solidaarisuuden käsitteen yleisen semantiikan soveltavasti erilaisiin teoreettisiin ja käsitteellisiin kokonaisuuksiin, miten he operationalisoivat käsitettä erilaisista tutkimusasetelmista käsin, sekä miten käsitteen kautta pyritään kuvailemaan, selittämään tai nimeämään empiirisiä ilmiöitä. Kielellä tekemisen kautta solidaarisuuden käsitteen nimeämä ilmiökenttä, sekä sen saamat merkitykset laajenevat ja muuttuvat yhä partikulaarisemmiksi. Kielellä tekemisen kautta solidaarisuuden käsitteen yleinen semantiikka (koheesio ja yhteistyökykyisyys) alkaa saada moninaisempia ja partikulaarisempia piirteitä,

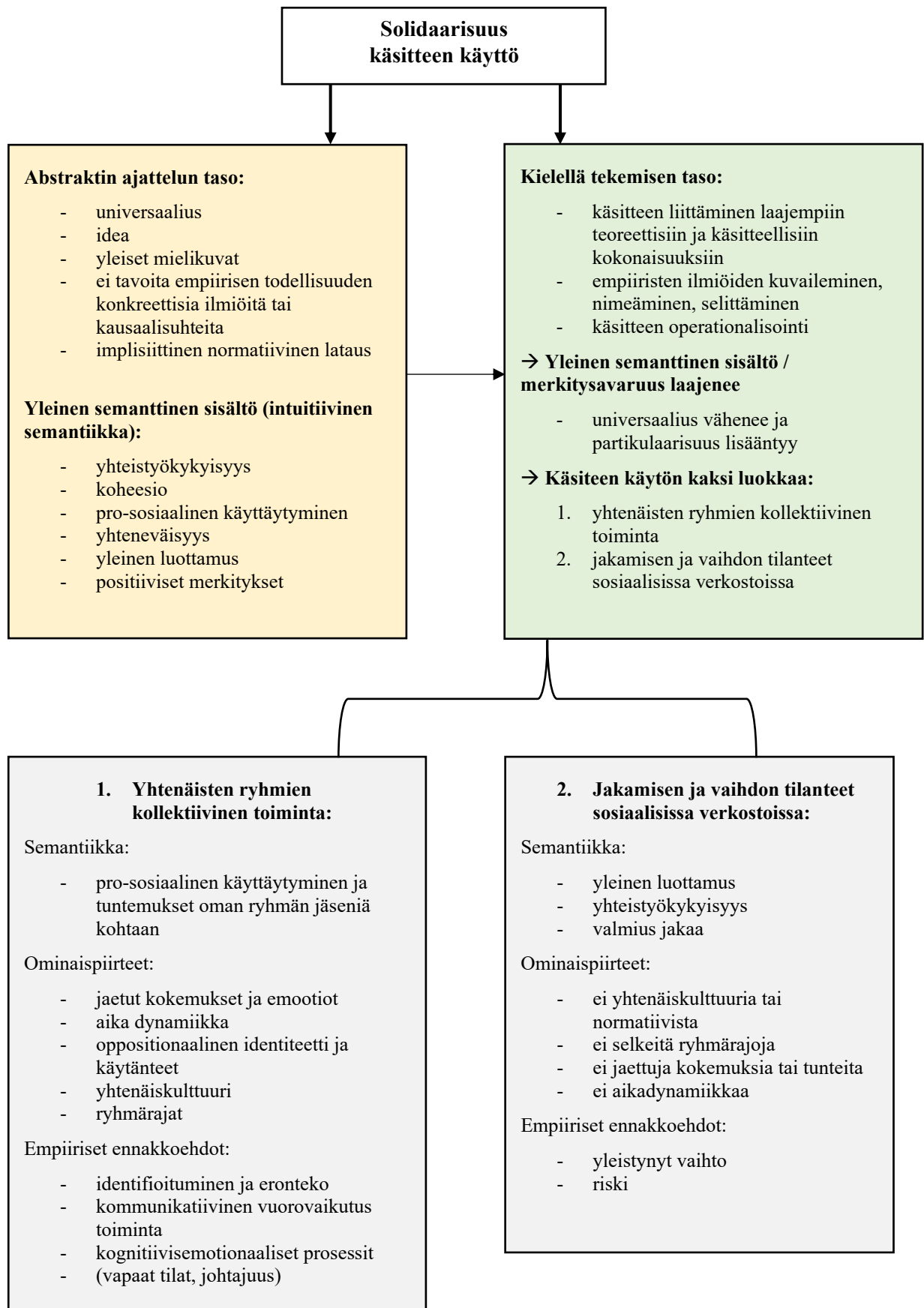
sekä niin empiirisiä kuin teoreettisia merkitys- ja kausaalisuhteita. Kielellä tekemisen tason kautta tarkasteltuna olen jäsentänyt aineistosta edelleen esiin kaksi käsitteen käyttöluokkaa, joissa solidaarisuuden yleistä semantiikkaa on sovellettu teoreettisesti, sekä käsite on liitetty nimeämään tai selittämään kahta toisistaan eroavaa empiiristä ilmiötä. Käsitteen käytön luokittelu perustuu erityisesti siihen millaiset empiiriset ennakkoehdot esiintyvät solidaarisuuden käsitteen nimeämää ilmiötä edeltävästi. Empiirisiä ennakkoehtoja, sekä niiden suhteita ja dynamiikkoja tarkasteltaessa esiin piiryy kaksi toisistaan eroavaa dynaamista ilmiötä. Näitä solidaarisuus käsitteen nimeämiä ilmiöitä (käyttöluokkia) ovat *yhtenäisten ryhmien kollektiivinen toiminta ja jakamisen ja vaihdon tilanteet sosiaalisissa verkostoissa*.

Ensimmäisessä luokassa solidaarisuuden käsitteellä nimetään yhtenäisten ryhmien kollektiivista toimintaa, joilla kaikilla, kontekstieroista huolimatta, esiintyy hyvin samankaltaiset kollektiivisen toiminnan dynamiikat. Tämä oli aineistosta määrällisesti suurin käsitteen käyttöluokka (n=22/31). Tässä käsitteen käyttö luokassa solidaarisuudella viitataan pääsääntöisesti hyvin yhteneväisesti pro-sosiaaliseen käyttäytymiseen ja tuntemuksiin oman ryhmän jäseniä kohtaan, joka on ulkopuolelta käsin havaittavissa ryhmän yhtenäisyytenä, toimintakykenä, järjestäytyneisyytenä ja koheesiona. Yhtenäisellä ryhmällä on jaettu tarkoitus, intressi, sekä yhteinen tavoite. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuden käsitteen nimeämä ilmiö saa ominaispiirteitä, jotka erottavat sen jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvästä solidaarisuus käsitteen nimeämästä ilmiöstä. Näitä ominaispiirteitä ovat: jaetut kokemukset ja emootiot, aika dynamiikka, oppositionaalinen identiteetti ja käytänteet, yhtenäiskulttuuri, sekä selkeät ryhmäraajat ja niiden tuottaminen. Tämän kaltainen solidaarisuus kantaa mukanaan transformatiivista potentiaali ja liittyykin usein juuri vastarintaliikkeiden toimintaan, poliittisiin kamppailuihin ja konfliktitilanteisiin. Yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan taustalla esiintyi systemaattisesti empiirisiä ennakkoehtoja (dynamiikkoja), joita ovat: identifioituminen ja eronteko, kommunikatiivinen vuorovaikutustoiminta sekä kognitiivisemotionaaliset prosessit. Näiden dynaamisten prosessien kautta yhtenäisten ryhmien toiminta saavutti muotonsa, jota sosiologit nimesivät solidaarisuudeksi tai solidaarisuus kulttuureiksi.

Toisessa käsitteen käyttöluokassa solidaarisuuden käsitteellä nimetään jakamisen ja vaihdontilanteissa ihmisten välillä ilmenevää yhteistyökykyisyyttä ja koheesiota. Tämä oli

aineistossa määrällisesti huomattavasti pienempi käsitteen käyttöluokka (n=4/31). Tässä käsitteen käyttöluokassa solidaarisuudella viitataan käsitteen yleiseen semanttiseen sisältöön yhteistyökykyisyydestä, yleisestä luottamuksesta, sekä vaihdon suhteiden positiivisesta laadusta ja koheesiosta. Solidaarisuutta tarkastellaan pääsääntöisesti subjektiivisesta näkökulmasta käsin. Jakamisen ja vaihdon tilanteissa solidaarisuus käsitteen nimeämä ilmiö saa ominaispiirteitä, jotka voidaan esittää negaationa yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan ominaispiirteille. Jakamisen ja vaihdon tilanteissa solidaarisuus käsitteen nimeämään ilmiöön ei liity väistämättä selkeää ryhmää tai ryhmärajoja (huom. verkostomaisuus), ei aikadynamiikkaa, suhteet ovat pikemminkin vakaita kuin transformatiivisia, ihmisten välillä ei tarvitse olla yhtenäiskulttuuria, identiteettiä, jaettuja kokemuksia tai emootioita. Hyvin karkeasti esitettynä solidaarisuus käsitteellä nimetään siis melkein kahta toisilleen vastakkaista sosiaalista ilmiökokonaisuutta, jotka tuottavat solidaarisia vaikutuksia. Jakamisen ja vaihdon tilanteissa solidaarisuus käsitteen nimeämän ilmiön empiiriset ennakkoehdot määrittyvät yleiseen epäsuoraan vaihtoon, vastavuoroisuuteen, sekä jakamisen ja vaihdon tilanteissa esiintyvään riskiin. Näiden tekijöiden katsotaan vaikuttavan positiivisesti vaihdon suhteiden laatuun, sekä ihmisten halukkuuteen jakaa. Tätä suhteiden vakautta, sekä yksilöiden yhteistyökykyisyyttä ja halua jakaa nimetään solidaarisuudeksi. Etenkin yleistyneen epäsuoran vaihdon suhteista katsotaan syntyvän solidaarisia siteitä ihmisten välille, jotka ovat vakaita ja voivat pysyä sellaisenaan määrittämättömän ajan.

Kuvio 1.2.

6.2. Tuloksista seuraavia päätelmiä

Haluan todeta, että tehdyt löydökset käsitteen käytöstä ja siihen liittyvistä eroavaisuuksista ovat aineistosta selkeimmin havaitsemiani luokkia. Osa aineiston artikkeleista jäsenyi jonnekin näiden kahden luokan väliin, tai ei selkeästi asettunut kumpaankaan. Käsitteen käytön luokittelu kohosi aineistolähtöisen analyysin pohjalta nojaten asettamiini tutkimuskysymyksiin ja analyysin apukysymyksiin, jolloin luokittelu ei nojaa analyysia edeltävästi valittuun teoreettiseen viitekehykseen. Työn laajuuden ja aikarajoitteiden vuoksi rajasin tarkastelun ulkopuolelle syvällisemmän analyysin siitä, miten sosiologit käyttävät solidaarisuuden käsitettä suhteessa aiempaan teoriaan tai tutkimukseen. Viitteitä tämän suuntaisen analyysin tarpeelle kuitenkin nousi, sillä huomasin etteivät sosiologit esimerkiksi aina viittaneet aiempaan kirjallisuuteen solidaarisuudesta. Toisaalta aineistosta nousi esiin, että sosiologit viittaavat edelleen, etenkin yhtenäisten ryhmien kollektiivisen toiminnan tapauksissa, pääsääntöisesti Durkheimin tai Marxin solidaarisuuden jäsenyyksiin. Katson että käsiteanalyysin kautta tekemäni löydökset käsitteen käytöstä ja toisaalta sosiologisesta ajattelusta antava osviittaa siitä, miten solidaarisuutta tai solidaarisuuden käsitettä voisi jatkossa tutkia.

Näiden löydösten pohjalta solidaarisuuden käsitettä, etenkin *empiirisenä käsitteenä* on mahdollista jäsentää uudelleen, ainakin kahteen eri luokkaan. Aiempaan kirjallisuuteen ja teoriaan pohjautuen esitän alustavasti, että yhtenäisten ryhmien kollektiiviseen toimintaan liittyvästä solidaarisuudesta voitaisiin puhua kuohuntatyypisenä solidaarisuutena, jonka taustalla vaikuttavat tietyt kollektiivisen toiminnan mekanismit. Tässä käsitteen käyttöluokassa viitattiin useasti sekä durkheimilaiseen mekaanisen solidaarisuuteen tai moraalisiin yhteisöihin, että marxilaiseen luokkasolidaarisuuteen, mutta teoreettisesti käsitteen nimeämä ilmiö menee lähimmäs Simmelin konfliktiteoriaa (kts. Simmel 1964). Mielenkiintoista kyllä Simmelin teokseen oli viitattu lyhyesti koko aineiston laajuudelta vain kolmessa artikkelissa: 16AS2012, 17AS2012 ja 22AS1999. Ehdotan että tätä empiiristä solidaarisuuden käsitettä olisi jatkossa hyödyllistä tarkastella ja kehittää esimerkiksi suhteessa konfliktiteoriaan Simmel (1964), Collins (2012), sekä Lindenbergin (2006, 2015) solidaarisuuden teoriaan nähden.

Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvässä solidaarisuudessa esiin nousevat taas instrumentaalisemmat piirteet, sekä etäisyys yksilöllisiin tai kulttuurillisiin tekijöihin. Ero näiden kahden käsitteen käyttötavan välillä on siinä minkä tekijöiden katsotaan luovan solidaarisia vaikutuksia ihmisten tai ihmisryhmien välille. Jakamisen ja vaihdon tilanteisiin liittyvää empiiristä solidaarisuuden käsitettä olisi mahdollista jatkosoveltaa ja tutkia esimerkiksi Lehtosen ja Liukon (2009) esittämään vakuutus solidaarisuuteen tai Laitisen ja Pessin (2015, 15–16) mainitsemaan distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen nähden. Ehdotan että tätä solidaarisuuden empiiristä käsitettä voitaisiin alustavasti nimetä instrumentaaliseksi solidaarisuudeksi.

Ehdotemat empiirisen solidaarisuus käsitteen jäsentämisestä:

1. Kuohuntatyypinen solidaarisuus
2. Instrumentaalinen solidaarisuus

Katson että nämä empiirisen solidaarisuuskäsitteen alustavat hahmotelmat vaatisivat kuitenkin jatkotutkimusta, täsmällisempää artikulointia toisiinsa nähden, sekä pohdintaa suhteessa normatiiviseen solidaarisuuden käsitykseen ja teorioihin. Tähän liittyen tutkielmasta kokonaisuudessaan nouseva havaintoni on, että solidaarisuuden käsitteeseen liittyvät ristiriidat ja sitä kohtaan esitetty kritiikki liittyy aineistosta esiin hahmottamaani abstraktin ajatteluun tasoon ja siihen että solidaarisuuden idea, universaali ajatus yhteneväisyydestä ja ihmisten välisestä kiinteydestä, sotketaan ajatuksellisesti empiirisiin ilmiöihin, joissa ihmisten välillä esiintyy yhteneväisyyttä. Abstraktin ajattelun tasolla solidaarisuus saa normatiivisen vivahteen, eikä siihen sisälly ajatusta ristiriitaisista suhteista tai konflikteista, jotka kuitenkin esiintyvät kiinteästi empiiristen ilmiöiden yhteydessä. Kuten Simmel (1964, 1) toteaa konfliktista, voisin todeta tämän tutkielman pohjalta samaa myös kuohuntatyypisestä solidaarisuudesta: sen positiiviset ja negatiiviset puolet ovat integroituja; ne voidaan käsitteellisesti erottaa toisistaan, mutta niitä ei empiirisesti voida erottaa toisistaan. Ristiriita liittyy siis käsitteelliseen ulottuvuuteen ja sen jäsentämättömyyteen suhteessa empiirisiin ilmiöihin, joita kutsumme solidaarisuudeksi. Tällä tarkoitan sitä, ettei solidaarisuuteen liittyvää implisiittistä normatiivista ja universaalista ulottuvuutta usein jäsennetä erikseen empiirisistä ilmiöistä, joita kutsumme solidaarisuudeksi.

Analyysini tulokset antavat kaksi uutta käsitteellistä perspektiiviä lähestyä esimerkiksi Turnerin & Rojekin (2001) esittämää ajatusta, jossa sosiologian ydinkysymys sosiaalisesta järjestyksestä tiivistyy yhteiskunnissa vallitsevan niukkuuden ja solidaarisuuden välisen suhteen tutkimiseen. Jos tavoitteena on hahmottaa millaiset olosuhteet tai ehdot ovat välttämättömiä sosiaaliselle toiminnalle, joka on suhteellisen stabiilissa tilassa, olisi mielekkäämpää oman jäsenyykseni pohjalta lähestyä kysymystä instrumentaalisen solidaarisuuden näkökulmasta. Toisaalta kuohuntatyypinen solidaarisuus avaa näkökulmaa sosiaalisen toiminnan konteksteihin ja mikrodynamiikkoihin, joiden kautta tulee ymmärrettäväksi epästabiilimmat sosiaalisen toiminnan tilat. Yhdessä nämä kaksi empiirisen käsitteellistykseen jäsenystä voisivat tarjota uutta käsitteellistä kehikkoa sosiologeja pohdituttaviin kysymyksiin yhteiskunnallisen järjestyksen ja koheesion perusedellytyksistä. Toisaalta ne avaavat myös kriittistä näkökulmaa siihen, millaista teoriaa on mielekästä muodostaa sosiaalisesta järjestyksestä ja koheesiosta. Tarkemmin jäseneltynä niillä on potentiaalia auttaa kiinnittämään huomiota siihen kuinka sosiaalisen toiminnan kontekstit (instituutiot, yhteiskunnalliset rakenteet, toiminnan aiempi historia, valtasuhteet) kietoutuvat yhteen yksilöllisten (identiteetti, emootiot, kognitio) ja sosiaalisten (vuorovaikutus, vaihdon suhteet, verkostot, ryhmät) ulottuvuuksien kanssa.

Tutkielman liikkeellepaneva kysymys, sekä edelleen tutkielmasta pontta saanut kysymys on, millainen maailmaan tarttumiskyky solidaarisuuden käsitteellä on? Katson että empiirisen käsitteen edelleen täsmällisempi jäsentäminen ja käsitteellisen kehikon muodostaminen olisi hedelmällistä sekä teoreettisesti että empiirisesti. Käsitteellinen työ auttaa myös uudelleen jäsentämään ajattelua ja aukaisemaan ajattelun sisäisiä ristiriitaisuuksia. Tärkeää on se, kuinka kielenkäytön kautta voimme tavoittaa sosiaalisen todellisuuden ilmiökentän moninaisuuden ja dynaamisuuden, sekä millaisin välinein teemme ymmärrettäväksi maailmaa ja sen tapahtumia.

Lähteet

Primääriaineisto

Aquirre, B. E. (1984) The Conventionalization of Collective Behavior in Cuba. *American Journal of Sociology* 90:3, 541–566.

Bailey, Amy Kate & Karen A. Snedker (2011) Practicing What They Preach? Lynching and Religion in the American South, 1890–1929. *American Journal of Sociology* 117:3, 844–887.

Baldassarri, Delia (2015) Cooperative Networks: Altruism, Group Solidarity, Reciprocity, and Sanctioning in Ugandan Producer Organization. *American Journal of Sociology* 121:2, 355–339.

Bearman, Peter (1997) Generalized Exchange. *American Journal of Sociology* 102:5, 1383–1415.

Brown, Cliff & Terry Boswell (1995) Strikebreaking or Solidarity in the Great Steel Strike of 1919: A Split Labor Market, Game-Theoretic and QCA Analysis. *American Journal of Sociology* 100:6, 1479–1519.

Collins, Randall (2012) C-Escalation and D-Escalation: A Theory of the Time-Dynamics of Conflict. *American Sociological Review* 77:1, 1–20.

Friedkin, Noah E. (2004) Social Cohesion. *Annual Review of Sociology* 30:409–425.

Giordano, Peggy C., Stephen A. Cernkovich & M.D. Pugh (1986) Friendship and Delinquency. *American Journal of Sociology* 91:5, 1170–1202.

Goodwin, Jeff (1997) The Libidinal Constitution of a High-risk Social Movement: Affectual Ties and Solidarity in the Huk Rebellion, 1946 to 1954. *American Sociological Review* 62:February, 53–69.

Gould, Roger (1991) Multiple Networks and Mobilization in the Paris Commune, 1871. *American Sociological Review* 56:December, 716–729.

Gould, Roger (1999) Collective Violence and Group Solidarity: Evidence From a Feuding Society. *American Sociological Review* 64:June, 356–380.

Gould, Roger (2000) Revenge as Sanction and Solidarity Display: An Analysis of Vendettas in Nineteenth Century Corsica. *American Sociological Review* 65:October, 682–704.

Hodson, Randy, Sandy Welsh, Sabine Rieble, Cheryl Sorenson Jamison & Sean Creighton (1993) Is Working Solidarity Undermined by Autonomy and Participation Patterns from the Ethnographic Literature. *American Sociological Review* 58:June, 398–416.

Lei, Ya-Wen (2021) Delivering Solidarity: Platform Architecture and Collective Contention in China's Platform Economy. *American Sociological Review* 86:2,279–309.

- Liska, Allen E. & Barbara D. Warner (1991) Functions of Crime: A Paradoxical Process. *American Journal of Sociology* 96:6, 1441–1463.
- Luhmann, Niklas (1984) Die Differenzierung von Interaktion und Gesellschaft. Probleme der sozialen Solidarität. Teoksessa R.Kopp (toim.) *Solidarität in der Welt der 80er Jahre: Leistungsgesellschaft und Sozialstaat*. Helbing & Lichtenhahn, 79-96.
- Mayhew, Leon (1984) In Defense of Modernity: Talcott Parsons and The Utilitarian Tradition. *American Journal of Sociology* 89:6, 1273–1305.
- Molm, Linda D., Jessica L. Collet & David R. Schaefer (2007) Building Solidarity through Generalized Exchange: A Theory of Reciprocity. *American Journal of Sociology* 113:1, 205–242.
- Molm, Linda, Monica M. Whitham & David Melamed (2012) Forms of Exchange and Integrative Bonds: Effects of History and Embeddedness. *American Sociological Review* 77:1, 141–165.
- Nielsen, François (1985) Toward a Theory of Ethnic Solidarity in Modern Societies. *American Sociological Review* 50:April, 133–149.
- Oberschall, Anthony (1996) The Great Transition: China, Hungary, and Sociology Exit Socialism into the Market. *American Journal of Sociology* 101:4, 1028–1041.
- O’Hearn, Denis (2009) Repression and Solidary Cultures of Resistance: Irish Political Prisoners on Protest. *American Journal of Sociology* 115:2, 491–526.
- Parker, John N. & Edward J. Hackett (2012) Hot Spots and Hot Moments in Scientific Collaborations and Social Movements. *American Sociological Review* 77:1, 21–44.
- Pfeffer, Clara A. (2014) “I Don’t Like Passing as a Straight Woman”: Queer Negotiations of Identity and Social Group Membership. *American Journal of Sociology* 120:1,1–44.
- Pope, Whitney & Braclay D. Johnson (1983) Inside Organic Solidarity. *American Sociological Review* 48:October,681–692.
- Rosenfeld, Jake & Meredith Kleykamp (2009) Hispanics and Organized Labor in the United States, 1973 to 2007. *American Sociological Review* 74:December, 916–937.
- Sanders, Jimmy M. & Victor Nee (1987) Limits of Ethnic Solidarity in the Enclave Economy. *American Sociological Review* 52:December, 745–773.
- Silverstein, Merrill & Vern L. Bengtson (1997) Intergenerational Solidarity and the Structure of Adult Child-Parent Relationships in American Families. *American Journal of Sociology* 103:2, 429–460.
- Taylor, Verta, Katrina Kimport, Nella Van Dyke & Ellen Ann Andersen (2009) Culture and Mobilization: Tactical Repertoires, Same-Sex Weddings. *American Sociological Review* 74:December, 865–890.

Useem, Bert (1980) Solidarity Model, Breakdown Model, and The Boston Anti-Busing Movement. *American Sociological Review* 45:June, 357–369.

Zeitlin, Maurice & L. Frank Weyher (2001) “Black and White, Unite and Fight”: Interracial Working-Class Solidarity and Racial Employment Equality. *American Journal of Sociology* 107:2,430–467.

Zetka, James, R.jr. (1992) Work Organization and Wildcat Strikes in the U.S. Automobile Industry, 1946 to 1963. *57: April*, 214–226.

Tulkintakirjallisuus

Ahonen Ari & Tomi J. Kallio (2002) Käsite- ja tekstitutkimuksen metodologia – perusteita, näkökulmia ja haasteita johtamis- ja organisaatiotutkimuksen kannalta. Teoksessa Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja Keskustelua ja raportteja 5:2002.

Aro, Jari (1995) Sosiologia kielenkäyttönä. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 38–62.

Assmuth, Laura (2011) Kirošana? Solidaarisuus ja sen puute jälkisosialistisissa Baltian maissa. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) Solidaarisuus. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki, 222–233.

Barbalet, Jack (2006) Solidarity. Teoksessa Brian S. Turner (toim.) *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge University Press, 602–603.

Bauman, Zygmunt (1997) Sosiologinen ajattelu. Osuuskunta Vatsapaino: Tampere.

Becker, Howard S. (1998) *Tricks of the trade: How to think about your research while you’re doing it*. University of Chicago Press: Chicago.

Brunkhorst, Hauke (2005) *Solidarity, From Civic Friendship to a Global Legal Community*. translated by Jeffery Lynn. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Brunkhorst, Hauke (2007) Globalizing Solidarity: The Density of Democratic Solidarity in the Times of Global Capitalism, Global Religion and the Global Public. *Journal of Social Philosophy* 38:1, 93-111.

Collins, Randall (2012) C-Escalation and D-Escalation: A Theory of Time-Dynamics of Conflict. *American Sociological Review* 77:1, 1–20.

Durkheim, Émile (1990) *Sosiaalisesta työnjaosta*. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Gaudeamus.

Fetchenhauer, Detlef, Andreas Flache, Abraham P. Buunk & Siegwart Lindenberg (2006) *Solidarity and Prosocial Behavior, An Integration of Sociological and Psychological Perspectives. Critical Issues in Social Justice*. Springer.

Gadamer, Hans-Georg (2005) *Hermeneutiikka – Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suomennos, Vastapaino: Tampere. Alkuperäinen teos *gesammelte Werke* osa 2 & 4, Tübingen 1986, 1987.

Hacking, Ian (2004) *Historical Ontology*. Harvard University Press: Cambridge, London.

Hacking, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suomennos. Vastapaino: Tampere. Alkuperäinen teos: *The Social construction of what?* (1999)

Heiskala, Risto (1995) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Gaudeamus, Helsinki.

Heywood, Andrew (2019) *Politics*. First Edition. Red Globe Press.

Juul, Søren (2010) *Solidarity and Social Cohesion in Late Modernity: A Question of Recognition, Justice and Judgement*. *European Journal of Social Theory* 13:2, 253–269. Sage Publications.

Juul, Søren (2013) *Solidarity in Individualized Societies, recognition, justice, and good judgement*. Abingdon, Oxon; New York: Routledge.

Kivistö, Sari (2011) *Solidaarisuus-sanan etymologia*. Teoksessa Arto Laitinen & Birgitta Pessi (toim.) *Solidaarisuus*. Gaudeamus: Helsinki University Press: Helsinki. 30–32.

Kuusela, Pekka (2005) *Sosiologian keskeisiä käsitteitä*. Teoksessa Pekka Kuusela (toim.) *Sociologia – Muuttuvan maailman koordinaatit*. UNIPress Ab, 143–156.

Laitinen, Arto & Anne Birgitta Pessi (2011) *Moniongelmainen solidaarisuus*. Teoksessa Arto Laitinen & Birgitta Pessi (toim.) *Solidaarisuus*. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki. 7–29.

Laitinen, Arto (2015) *From recognition to solidarity: Universal respect, mutual support and social unity*. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Solidarity: Theory and Practice*. Lanham: Lexington Books. 126–154.

Laitinen, Arto & Anne Birgitta Pessi (2015) *Solidarity: Theory and Practice. An Introduction*. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Solidarity: Theory and Practice*. Lanham: Lexington Books. 1–29.

Lakoff, George (1990) *Women, Fire and, Dangerous Things – What Categories Reveal about the Mind*. The University of Chicago Press: Chicago.

Lehtonen, Turo-Kimmo & Jyri Liukko (2011) *Vakuuttaminen ja solidaarisuuden hinta*. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Solidaarisuus*. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki. 111–131.

Lämsä, Anna-Maija & Tuomo Takala (2004) *Tulkitseva käsitetutkimus*. Metodix

- Lindenberg, Siegwart (2006) Prosocial Behavior, Solidarity, and Framing Processes. Teoksessa Fetchenhauer, Detlef, Andreas Flache, Abraham P. Buunk & Siegwart Lindenberg (toim.) Solidarity and Prosocial Behavior, An Integration of Sociological and Psychological Perspectives. Critical Issues in Social Justice. Springer, 23-44.
- Lindenberg, Sigewart. (2015) Solidarity: Unpacking the Social Brain. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) Solidarity: theory and practice. Lanham: Lexington Books, 30-44.
- May, Larry (1996) The socially responsive self: social theory and professional ethics. Chicago: University of Chicago Press.
- Niiniluoto, Ilkka (1980) Johdatus tieteenfilosofiaan: käsitteen ja teorian muodostus. Otava Keuruu.
- Nuopponen, Anita (2009) Käsiteanalyysia käsiteanalyysistä – kohti systemaattista käsiteanalyysia. Vaasa: VAKKI 36:308–319.
- Näsi Juha (1980) Ajatuksia käsiteanalyysistä ja sen käytöstä yritysten taloustieteessä. Yritysten taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja A2: Tutkielmia ja raportteja 11. Tampere 1980.
- Ojakangas, Mika (2011) Pimeä solidaarisuus. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) Solidaarisuus. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki. 263–271.
- Pensky, Max (2008) The ends of solidarity: discourse theory in ethics and politics. State University of New York Press: Albany.
- Palmer, Richard E. (1969) Hermeneutics, Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer. Northwest University Press: Evanston.
- Patomäki, Heikki (2011) Kohti globaalia solidaarisuutta. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) Solidaarisuus. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki. 173–195.
- Pirttilä, Ilkka (2005) Mitä ja miten sosiologiassa tutkitaan? Teoksessa Pekka Kuusela (toim.) Sosiologia – Muuttuvan maailman koordinaatit. UNIpress Ab, painettu suomessa, 21–62.
- Puusa, Anu (2008) Käsiteanalyysi tutkimusmenetelmänä. Premissi 4:36–43.
- Saaristo, Kimmo ja Kimmo Jokinen (2005) Sosiologia. WSOY, Helsinki.
- Scott, John (2015) A Dictionary of Sociology. Oxford University Press. Online version.
- Sihvola Juha (2011) Solidaarisuus globaalissa kapitalismissa ja luterilainen etiikka. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) Solidaarisuus. Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki. 159–172.
- Simmel, George (1964) Conflict and The Web of Group-Affiliation. The Free Press: New York.

Stjernø, Steinar (2005) *Solidarity in Europe, the History on an Idea*. Cambridge: University Press of Cambridge.

Turner Bryan S., & Chris Rojek (2001) *Society & Culture – Principles of Scarcity and Solidarity*. SAGE Publications: London.

Wilde, Lawrence (2013) *Global Solidarity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.